

Nr 71

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m., given Stockholms slott den 1 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Eric Holmqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen uppdras riktlinjer för en intensifierad naturvårdsverksamhet från det allmännas sida. Bland annat framhålls vikten av att ett betydande antal naturområden avsätts för rekreation och friluftsliv samt att täktverksamheten planeras så att den kan bedrivas utan att oersättliga naturvärden spolieras. För att göra det möjligt att aktivera naturvårdsverksamheten förordas en betydande utbyggnad av naturvårdsorganisationen och ökad ekonomisk insats från statens sida. Förslag till reformer i naturvårdslagstiftningen avses att framläggas senare.

I fråga om naturvårdsorganisation föreslås att från och med den 1 juli 1963 inrättas ett centralt naturvårdsorgan, statens naturvårdsnämnd. Nämnden organiseras som en självständig myndighet med två byråer och sammanlagt 16 tjänstemän. Till kostnaderna för nämnden föreslås för nästa budgetår en medelsanvisning av 689 000 kr. Därjämte förordas att 480 000 kr. ställs till förfogande för länsstyrelsernas naturvårdsarbete, 200 000 kr. till statsbidrag till naturvårdsupplysning, m. m., samt 200 000 kr. till ersättningar till markägare i anledning av beslut enligt naturskyddslagen.

Slutligen förordas att det allmänna inköper vissa värdefulla naturvårdsområden. För att finansiera markförvärven, som avses att redovisas under en ny delfond under domänfonden, föreslås en anslagsanvisning av 2 000 000 kr. på kapitalbudgeten.

*Utdrag ur protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
1 mars 1963.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HOLMQVIST, ASPLING,

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *fråga om riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m.* samt anför följande.

I. Inledning

Genom beslut den 14 oktober 1960 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en utredningsman för att verkställa utredning angående naturskyddslagstiftningen, m. m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 21 oktober 1960 såsom utredningsman numera generaldirektören och chefen för lantbruksstyrelsen J. B. Lundgren. Såsom experter har biträtt länsarkitekten E. L. Borg, överjägmästaren F. H. Ebeling, intendenten L.-E. Esping, revisionssekreteraren L. A. Delin, överdirektören G. V. Hall, överlantmätaren N. R. Kvarby, riksdagsmannen I. R. Lassinantti, planeringsdirektören J. V. Norrby, verkställande direktören H. Sehlin, professorn H. M. Sjörs och landsantikvarien G. A. E. Westin.

Utredningen, som antagit namnet 1960 års naturvårdsutredning, har avlämnat ett den 21 augusti 1962 dagtecknat *betänkande angående naturen och samhället* (SOU 1962: 36).

Över betänkandet har — i vissa fall efter hörande av underlydande och andra organ — *remissyttranden* avgetts av statskontoret, domänstyrelsen, skogsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, riksantikvarieämbetet, byggnadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, järnvägstyrelsen, kammarkollegiet, fiskeristyrelsen, vattenvårdsnämnden, naturvårdsdelegationen, statens fritidsnämnd, Sveriges geologiska undersökning, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, vattenöverdomstolen, viltforskningsrådet, kommerskollegium, lantbrukshögskolan, statens tekniska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, 1960 års vägsakkunniga, bilskrotningsutredningen, utredningen angående riksantikvarieämbetets organisa-

tion, sakkunniga för översyn av expropriationslagstiftningen, 1949 års jaktutredning, vattenvårdskommittén, Vetenskapsakademien, Skogs- och lantbruksakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien, Nordiska museet, Svenska naturskyddsföreningen, Samfundet för hembygdsvård, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Svenska landstingsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Svenska turistföreningen, Reso, Sveriges riksiddrottsförbund, Skid- och friluftsrämjandet, Svenska fjällklubben, Svenska jägareförbundet, Fritidsfiskets samarbetsnämnd, Kungl. Svenska Segelsällskapet, Svenska kryssarklubben, Sveriges motorbåtsunion, Cykel- och mopedrämjandet, Motormännens riksförbund, Kungl. Automobilklubben, Motorförarnas helnykterhetsförbund, Grus- och makadamföreningen, Svenska vägföreningen, Svenska vattenkraftföreningen, Svenska elverksföreningen, Sveriges industriförbund, Samernas riksförbund, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Svenska teknologföreningen, Sveriges bilskrotares riksförbund, Svenska annonsörers förening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Svenska byggnadsindustriförbundet, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund samt Föreningen för samhällsplanering.

I anledning av betänkandet har vidare skrifter inkommit från Sveriges stenindustriförbund, Sveriges ornitologiska förening, ARE-bolagen, Svenska arkitekters riksförbund, Torvströfabrikernas centralförening, Affischeringsföretagens förening, Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund, Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund, Sveriges fröodlareförbund, Näringslivets byggnadsdelegation, Jägarnas riksförbund, Distriktsingenjörers förening, Föreningen för vattenhygien, Sveriges jordägareförbund, Håbo kommunalfullmäktige samt jägmästaren Otto Rittner.

I det följande torde få lämnas redogörelse för de delar av betänkandet och remissyttrandena, som avser riktlinjer och organisation för den statliga naturvårdsverksamheten, ävensom en kortfattad översikt över utredningens förslag till naturvårdslag.

Vidare torde i detta sammanhang få anmälas skrivelse den 5 februari 1962 från länsstyrelsen i Östergötlands län angående inköp och förvaltning av fastigheter i länets skärgård och kustbygd. Remissyttrandet häröver har avgivits av lantbruksnämnden i Östergötlands län samt av lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen gemensamt.

Slutligen bör anmälas vissa framställningar rörande medel för naturvårdsändamål under budgetåret 1963/64, nämligen skrivelse den 26 november 1962 från domänstyrelsen angående ersättning till domänverkets fond för utgifter för vård och förvaltning av nationalparker, skrivelse den 5 september 1962 från naturvårdsdelegationen angående medelsanvisning för budgetåret 1963/64, skrivelse den 7 juni 1962 från vetenskapsakademien angående anslagsanvisning till akademiens naturskyddsverksamhet, skrivelser

den 15 augusti 1962 från Svenska naturskyddsföreningen angående anslag till föreningen och till bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder samt skrivelse den 30 april 1962 från Samfundet för hembygdsvård angående statsbidrag för budgetåret 1963/64.

II. Nuvarande förhållanden

Lagstiftningen. Den centrala lagstiftningen på naturvårdens område innefattas i *naturskyddslagen* den 21 november 1952 (nr 688) med tillhörande tillämpningsföreskrifter, intagna i kungörelse den 30 december 1952 (nr 821). I naturskyddslagens inledande bestämmelser fastslås att naturen är en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas och att envar i sitt umgänge med naturen bör visa varsamhet så att onödigt skada ej uppkommer. Härefter behandlas tre slag av naturskyddsobjekt, nämligen nationalparker, naturminnen och naturparker. Beträffande dessa gäller i huvudsak följande.

Nationalpark kan endast avsättas på mark tillhörig kronan i syfte att bevara större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick. Kungl. Maj:t äger för varje nationalpark meddela de särskilda föreskrifter, som är erforderliga för att trygga ändamålet med nationalparken.

Såsom **naturminne** kan fridlysas område eller till fastighet hörande naturföremål, som på grund av sin betydelse för kändedomen om landets natur, sin skönhet, egenart eller eljest märkliga beskaffenhet hör särskilt skyddas. Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. Därest beslut om fridlysning medför sådan inskränkning i rätten att bebygga mark, att marken kan utnyttjas endast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, är markägare eller annan rättsinnehavare berättigad till ersättning för den skada han lider. Ersättning kan även utgå för andra former av avsevärt men, som tillfogas markägaren genom fridlysningen. Vid fall av synnerligt men kan ägaren fordra att fastigheten löses.

För att tillgodose det sociala naturskyddets behov av marker för friluftsliv tillskapades i naturskyddslagen ett helt nytt institut, *naturparken*. Som naturpark kan genom länsstyrelsens beslut fridlysas område, som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen. Såsom villkor för fridlysning av naturpark stadgas, att fridlysningen ej må ske utan ägarens samtycke med mindre området blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet. I övrigt gäller för naturpark i tillämpliga delar samma regler rörande ersättning till markägare m. m. som gäller för naturminnen.

Därefter följer regler till *skydd för växt- och djurarter*, som möjliggör för Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer att meddela fridlysning för växt- eller djurart, som löper risk att utrotas. Sådan fridlysning skall ej utgöra hinder mot marks utnyttjande på ekonomiskt ändamålsenligt sätt.

Till *skydd för landskapsbilden* finns regler om samrådsskyldighet rörande vissa arbetsföretag, om förbud mot täktverksamhet i vissa fall och om utomhusreklamen.

Rörande arbetsföretag som avser annat än bebyggelse stadgas att, därest sådant företag kan komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör innan företaget utförs samråd ske med länsarkitekten eller den han anvisar. Länsstyrelsen äger vid vite förelägga företagaren att vidta åtgärder för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Inom vissa utvalda områden äger länsstyrelsen förordna att täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter ej får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Om markägare eller annan rättsinnehavare förorsakas avsevärt men genom vägrat tillstånd till täkt eller genom de särskilda föreskrifter länsstyrelsen utfärdat för täktens bedrivande är han berättigad till ersättning. Den som vill anbringa varaktig anordning för utomhusreklam eller liknande är skyldig att samråda med länsarkitekten om anordningen kan komma att störa landskapsbilden. Är sådan anordning uppenbart vanprydande i landskapsbilden äger länsstyrelsen vid vite meddela föreläggande om dess borttagande eller ändring. För förlust som uppkommer härigenom kan i särskilda fall ersättning utgå av allmänna medel. Inom vissa känsliga områden äger länsstyrelsen meddela generellt förbud mot all utomhusreklam med undantag för anordning som anbringas på byggnad till upplysning om på stället bedriven verksamhet.

Om *skydd mot nedskräpning* stadgas, att envar skall tillse att han ej skräpar ned i naturen på sådant sätt att otrevnad eller skada kan uppkomma för annan. Länsstyrelsen äger vid vite förelägga den som skräpat ned eller osnyggat så att därav för närboende eller andra uppkommit obehag av betydenhet eller uppenbar fara för skada till person eller egendom att iordningställa platsen efter sig under förutsättning att detta inte framstår som oskäligt betungande för vederbörande.

Slutligen innehåller naturskyddslagen regler rörande behandling av *ersättningsfrågor* samt *ansvarsbestämmelser* m. m.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet, insjöar och vattendrag äger enligt *strandlagen* den 30 maj 1952 (nr 382) länsstyrelse förordna, att inom visst strandområde bebyggelse ej får företas utan länsstyrelsens tillstånd.

Sådant förordnande skall avse land- och vattenområde inom det avstånd från strandlinjen som prövas erforderligt med hänsyn till omständigheterna i varje fall, dock högst 300 m från strandlinjen vid normalt medelvattensstånd. Förbud enligt lagen utgör ej hinder för bebyggelse som erfordras för försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln eller den allmänna samfärdseln. Den som lider inskränkning i sin bebyggelserätt kan få ersättning av allmänna medel. I lagen finns vidare bl. a. vissa regler om anordnande av grind eller annan genomgång genom hindrande stängsel m. m. Kostnaden för sådan genomgång skall i princip utgå av allmänna medel.

Frågor rörande naturens skydd och vård behandlas även på ett flertal ställen i *annan lagstiftning*.

Byggnadslagen med tillhörande byggnadsstadga har ur naturvårdssynpunkt en tydligt social prägel. Genom de översiktliga planinstituten regionplan och generalplan i kombination med befogenhet att avgöra var tätbebyggelse får uppkomma har det allmänna tillagts möjligheter att tillse att lämpliga områden för friluftsliv blir reserverade för detta ändamål. Vid planläggning enligt byggnadslagen skall vidare tillses att områden med särskild naturskönhet, säregna naturförhållanden eller bebyggelse av historiskt eller kulturhistoriskt värde såvitt möjligt bevaras. 86 och 122 §§ byggnadslagen ger möjlighet att utfärda byggnadsförbud inom områden som bör skyddas på grund av naturskönhet, växtlighet eller andra särskilda naturförhållanden eller med hänsyn till förefintlig från historisk eller konstnärlig synpunkt värdefull bebyggelse, fasta fornlämningar eller andra minnesmärken. Byggnadsstadgans bestämmelser om byggande är i många avseenden utformade med hänsyn till natur- och landskapsvård.

I kombination med byggnadslagens eller strandlagens bestämmelser ger fastighetsbildningslagstiftningen — *jorddelninglagen* och *fastighetsbildningslagen* — möjligheter till en ur allmän synpunkt ändamålsenlig lokalisering och utformning av nybildade fastigheter.

Även *vattenlagen* innehåller betydelsefulla bestämmelser om naturvård. Byggande i vatten får ej ske om därigenom skulle uppstå sådan bestående ändring av naturförhållandena att väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara. Därest byggnaden är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest ur allmän synpunkt, kan dock Kungl. Maj:t tillåta densamma oaktat att den medför angivna olägenheter. Liknande bestämmelser gäller även vid vattenavledning och invallning. Till bevarande av naturminnesmärke, som ej blivit i laga ordning fridlyst, bör vidtas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra kostnader av betydelse kan anses för ändamålet lämpliga. *Vattenlagen* innehåller vidare bestämmelser om skydd mot vattenförorening genom avloppsvatten.

Lagen om allmänna vägar innehåller förbud att utan länsstyrelsens tillstånd anbringa reklamanordning eller liknande inom ett avstånd av 50 m från mitten av allmän väg. Enligt *vägstadgan* skall väg om möjligt ges en mjuk och naturlig inpassning i landskapet, och fornlämning eller naturföremål, som är av särskilt intresse för kändedomen om landets natur eller på grund av märklig naturbeskaffenhet eller eljest för framtiden bör skyddas, ej beröras av vägföretaget.

Genom *fornminneslagen* skyddas inte bara de fasta fornlämningarna utan även ett mindre markområde däromkring. Enligt *lagen om byggnadsminnen* kan föreskrivas att område kring kulturhistoriskt värdefull byggnad skall hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas. Förutom naturskyddslagen innehåller *jakt- och fiskelagstiftningen* bestämmelser till skydd för djurlivet. I enlighet med jaktstadgans bestämmelser utfärdar Kungl. Maj:t årligen kungörelse angående fridlysning av vissa djurarter. Särskilda skyddsbestämmelser för djurlivet å vissa platser finns intagna i kungörelsen den 16 december 1960 (nr 727).

För att bevara område såsom nationalpark eller naturminne kan expropriation ske jämlikt *expropriationslagen*.

Organisationen. *Kungl. Maj:t* är högsta beslutande organ i naturvårdsfrågor avseende tillstånd till expropriation, fridlysning av djur och växter enligt naturskyddslagen och jaktlagen, fastställande av reglemente för nationalpark, förordnande om byggnadsförbud enligt 86 § byggnadslagen och tillstånd i vissa fall till viktigare vattenbyggnad, vattenavledning och invallning. Vid avsättande av nationalpark krävs samstämmiga beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Regionalt är *länsstyrelsen* beslutande myndighet i flertalet naturvårdsfrågor enligt fiskelagstiftningen, byggnadslagstiftningen, strandlagen, fornminneslagen, byggnadsminneslagen och naturskyddslagen. Enligt fornminneslagen har *riksantikvarien* befogenhet att besluta i frågor rörande ändring eller borttagande av fast fornlämning. Riksantikvarien meddelar vidare beslut i de flesta fall enligt byggnadsminneslagen. Enligt vattenlagen tillkommer beslutanderätten, förutom Kungl. Maj:t i vissa fall, i allmänhet *vattendomstol*.

Bland förvaltande organ kan nämnas *domänstyrelsen*, som omhänderhar vård och förvaltning av nationalparkerna samt naturminnen på kronomark under domänverkets förvaltning. Naturminnen på övrig kronomark eller på ecklesiastik mark skall vårdas och förvaltas av den myndighet under vilken marken hör, medan motsvarande uppgifter beträffande naturminnen på enskild mark tillkommer *skogsvårdsstyrelsen*, såvida inte länsstyrelsen förordnar annorlunda. I fråga om vård och skydd av de fasta fornlämningarna äger *riksantikvarien* omfattande befogenheter.

Inom speciallagstiftningen på naturskyddets område finns på vissa områden övervakande organ.

Riksantikvarien utövar tillsyn över de fasta fornlämningarna och över byggnadsminnena. I mål rörande byggande i vatten och vattenreglering åligger det *kammarkollegiet* att föra talan för att tillgodose allmänna intressen inbegripande naturvårdsintressen. I sådana mål har *fiskeristyrelsen* övervakande funktioner med avseende på fiskeintressena. Tillsyn över vatten dragen med avseende på vattenföroreningar utövas av *statens vatteninspektion*. Kommunernas *byggnadsnämnder* har betydande åligganden på natur- och kulturvårdens område i anslutning till ansvaret för plan- och byggnadsväsendet inom kommunerna. *Länsarkitekterna* har stora övervakande uppgifter inom byggnadslagstiftningen. Även inom naturskyddslagstiftningen har länsarkitekterna vissa övervakande uppgifter i samband med frågor rörande skydd för landskapsbilden.

De övervakande organen har samtidigt i många fall rådgivande funktioner i förhållande till den beslutande myndigheten. Sålunda hör exempelvis *vetenskapsakademien* höras i naturskyddsärenden, där det är av vikt att vetenskapliga synpunkter blir beaktade. Akademien har för naturvårdsfrågor inrättat en särskild naturskyddskommitté. I ärenden rörande fridlysning av naturpark bör *statens fritidsnämnd* höras. Till de rådgivande organen hör även *länens naturskyddsråd*.

En särställning i organisatoriskt avseende intar *naturvårdsdelegationen*. Denna består av ordförande och sekreterare, utsedda av Kungl. Maj:t, samt företrädare för vissa naturskyddsorganisationer. Delegationen har till uppgift att genom överläggningar med vattenkraftsintressenterna söka nå en avvägning mellan naturvårds- och kraftintresset vid vattenkraftutbyggnaden.

Naturskyddsarbete bedrivs även av olika enskilda organisationer. Sålunda bör enligt naturskyddslagens tillämpningskungörelse *Svenska naturskyddsföreningen* eller lokal förening, som naturskyddsföreningen utsett för ändamålet, höras i alla naturskyddsärenden av någon betydenhet. Vidare bör i ärenden, som avser tillämpning av lagens bestämmelser till skydd för landskapsbilden eller som eljest är av betydelse för landskapsvården, yttrande inhämtas från *Samfundet för hembygdsvård* eller lokal organisation, som samfundet utsett. Dessutom har såväl naturskyddsföreningen som samfundet rätt att överklaga myndighets beslut i naturskyddsärende. Vidare bedriver båda organisationerna en omfattande upplysnings- och propagandaverksamhet. Statsbidrag utgår till både naturskyddsföreningen och samfundet. Även andra riksorganisationer samt lokala föreningar och förbund bedriver upplysnings- och propagandaverksamhet i naturvårdsfrågor.

III. Nuvarande tillgång till naturområden, m. m.

Utredningen. I betänkandet framhålls, att en av de centrala funktionerna för naturvården är att för framtiden säkerställa olika typer av naturområden. Med hänsyn härtill har utredningen verkställt en riksomfattande inventering av nuvarande tillgång till naturområden av olika slag. Resultatet av inventeringen är i huvudsak följande.

Till *nationalparker* har avsatts 16 områden med en areal av sammanlagt ca 6 000 km². Utredningen indelar parkerna i tre grupper, nämligen fjäll-, urskogs- och kulturlandskapsparker.

Till den första gruppen hör Vadvetjåkko, Abisko, Stora Sjöfallet, Sarek, Padjelanta, Peljekaise och Sonfjället. Dessa täcker tillsammans över 5 500 km². Såväl Stora Sjöfallets som Peljekaise nationalparker har emellertid skadats genom regleringar och Sarek-området — vilket kan anses mest representativt för gruppen — kommer till en mindre del att tas i anspråk för reglering. Helt orörda är endast de två mindre nationalparkerna Vadvetjåkko och Sonfjället, av vilka dock den förstnämnda är svår att nå.

Gruppen urskogsparker utgörs av Muddus, Töfsingdalen, Hamra, Gotska Sandön, Norra Kvill och Blå Jungfrun. Av dessa parker är Hamra och Norra Kvill så små — 0,27 km² — att de närmast kan jämföras med naturminnen. Återstående nationalparker, Garphyttan, Ängsö och Dalby Söderskog, kan betecknas som kulturlandskapsparker.

Som *naturminnen* har fridlysts omkring 340 områden om sammanlagt drygt 3 000 ha. Mer än en tredjedel av områdena omfattar mindre än 1 ha.

Vidare har fridlysts ca 6 000 olika föremål eller grupper av föremål (träd, flyttblock, raukar, grottor, klippformationer, jättegrytor, åsgropar m. m.). Enligt utredningen har en del av naturminnena klart vetenskapligt värde, andra fyller en uppgift för landskapsbilden eller friluftsfolket medan vissa endast har ett begränsat musealt hembygdsintresse.

Till *naturparker* har avsatts åtta naturområden. De viktigaste är Hallands Väderö naturpark och Hagestads fritidsreservat i Kristianstads län samt Ångsö naturpark och Västerås stads fritidsområden i Västmanlands län.

Domänstyrelsen har av Kungl. Maj:t bemyndigats att utfärda skyddsbestämmelser för område eller föremål på domänverkets marker, som är att anse som naturminne. Med stöd av detta bemyndigande har styrelsen avsatt omkring 730 *domänreservat* om sammanlagt drygt 47 000 ha samt fredat närmare 800 föremål.

Områdena finns spridda över hela landet och representerar typer av skog och mark med värde och intresse från skogliga, natur- och kulturhistoriska, landskapliga och sociala synpunkter. Dominerande är de omkring 200 urskogsartade reservaten med en sammanlagd areal av över 29 000 ha. En viktig kategori skyddade områden utgör lövängar, lövlundar och hagmarker. Andra exempel på skyddade objekt är rullstens- och grusåsar, myrar, högmossar, sjöar m. m. Domänreservaten har enligt utredningen kommit att bli utomordentligt värdefulla komplement till fridlysningsarna enligt naturskyddslagen. I vissa fall fyller de väl fordringarna för nationalpark (Reivoreservatet och Gotska Sandön).

Vidare har enligt beslut av 1962 års riksdag (prop. 29; JoU 8; rskr 237) påbörjats en intensifierad verksamhet för att underlätta friluftslivet på domänverkets skogar. I första hand skall vissa avgränsade områden iordningställas för ett mer intensivt utnyttjande, men avsikten är även att underlätta friluftslivet på de av domänverket förvaltade skogarna i allmänhet.

Fågellivet har med stöd av kungörelsen om skydd för djurlivet på vissa platser helt eller delvis fredats inom mer än 80 *fågelskyddsområden* om drygt 5 000 km².

Vitterhetsakademien äger eller förvaltar över 80 *kulturhistoriska minnesmärken* runt om i landet.

Dessa utgörs dels av fasta fornlämningar i egentlig mening, såsom gravfält, enstaka storhögar, fornborgar samt ruiner efter kyrkor m. m., och dels av äldre byggnader t. ex. ödekyrkor, slott eller liknande. De områden, som innefattar fasta fornlämningar och som ofta är av avsevärd storlek, är av betydande intresse även ur naturvårdssynpunkt på grund av den intensiva vård och det skydd som kommer både själva fornlämningen och området till del.

Antalet *kommunalägda fritidsområden* med arealer överstigande 100 ha utgör omkring 60 med en ungefärlig totalareal av 28 000 ha. I nära hälften av länen saknas dock sådana områden. Största antalet områden finns i tätortsregionerna och speciellt i Stockholms län.

Utredningen lämnar härutöver exempel på av *föreningar eller stiftelser m. fl. ägda områden* som, även om de ej direkt kan sägas ha karaktären av fritidsområden, är av betydelse. Bl. a. nämns Komosse i Jönköpings län, Storsund i Gotlands län och Storlienområdet i Jämtlands län.

För att erhålla en uppfattning om den översiktliga planläggningens betydelse för naturvården har utredningen inhämtat vissa uppgifter om de *region- och generalplaner m. m.*, som redovisar större grönområden eller som eljest är av intresse i sammanhanget.

I regionplanen för Stockholmstrakten redovisas större delen av ytter-skärgården såsom naturskyddsområde. Stora delar av den övriga skärgården samt vidsträckta sammanhängande områden närmast permanentbebyggelsen betecknas såsom område huvudsakligen avsett att lämnas obebyggt som friluftsområde eller i landskapsvårdande syfte. Regionplanen för Kalmar-Nybroområdet upptar stora sammanhängande grönområden längs stränderna norr och söder om Kalmar. Grönområden av betydelse finns även i regionplanerna för Boråstrakten samt Sundsvalls- och Örnsköldsviksregionerna. Härtill kommer att planläggning pågår inom ytterligare några regioner i landet, särskilt i Göteborgsregionen.

Andra former av planläggning i större sammanhang berörande ett flertal kommuner är t. ex. de strandutredningar, som igångsatts inom flera län. Omfattande läsutredningar har även påbörjats under de senaste åren, vilka på lång sikt kan komma att bli av väsentlig betydelse för naturvården.

De generalplaner, som innehåller större grönområden, har ej fastställts och har således inte erhållit rättsverkningar med avseende på grönområdenas säkerställande. I flertalet län finns emellertid antagna generalplaner eller generalplaneförslag som innehåller grönområden. Dessa områden har dock i många fall inte tillkommit efter överväganden av behovet av fritidsområden utan huvudintresset vid planeringen har varit permanentbebyggelsens lokalisering och omfattning, kommunikationsledningens sträckning etc. I andra fall åter, speciellt när planläggningen verkstälts inom landskommuner med attraktiva strandområden, har planen till väsentlig uppgift att reglera fritidsbebyggelsen, varvid naturligen behovet av marker för friluftsliv kommit i förgrunden.

Utredningen gör härefter en allmän bedömning av de nuvarande naturskyddsobjekten, vars värde ur såväl vetenskapliga som sociala synpunkter synes mindre tillfredsställande. Den från vetenskapligt håll framförda kritiken sammanfattar utredningen på följande sätt.

Ur vetenskaplig synpunkt är det önskvärt, att de mest skyddsvärda och skyddsbehövande områdena och föremålen objektivt utväljs och därefter fridlyses med lämpliga skyddsföreskrifter. Verkligheten är emellertid helt annorlunda. Största delen av vårt lands mest skyddsvärda objekt har inte fridlysts och ej heller blivit föreslagna till fridlysning. Även om de fridlysta objekten i och för sig är talrika är de till stor del kuriosa i ett naturalie-kabinett i det fria. De områden som fridlysts är av mycket mångskiftande karaktär men kan ändå inte sägas företräda det svenska natur- och kulturlandskapet. Naturreservaten är också ofta otillräckliga i storlek samt mycket ojämnt fördelade på kategorier och geografiska zoner. Ingen stor eller medelstor älv åtnjuter skydd. Många former av fjällvegetation, olika slags

skog, vissa typer av myrvegetation o. s. v. saknas och våra kuster och skärgårdar är endast i ringa omfattning skyddade genom fridlysning.

Utredningen konstaterar vidare, att — ehuru bland nationalparkerna, naturminnena, naturparkerna och domänreservaten finns ett mindre antal objekt av utomordentligt högt värde ur social synpunkt — beståndet torde ha relativt liten betydelse som underlag för den bredare allmänhetens rekreation och friluftsliv.

Flertalet är antingen så begränsade till arealen att de över huvud inte kan utsättas för någon större besöksfrekvens eller ligger så avlägset att man inte kan förutsätta att de blir några attraktiva utflyktsmål. En stor del synes vara relativt okända både för myndigheter och allmänheten. I stort sett likartade objekt kan återfinnas under flertalet rubriker. Det synes många gånger ha berott på en slump vilket tillvägagångssätt som kommit att utnyttjas vid ett områdes säkerställande. Bland nationalparkerna finns objekt, som hellre bort vara naturminnen eller kulturresevat, och bland naturminnena finns objekt, som borde vara nationalparker.

I betänkandet redogörs vidare för det s ä r s k i l d a s t r a n d s k y d d e t. I fråga om strandlagens nuvarande tillämpning upplyses bl. a. följande.

F. n. omfattar det särskilda strandskyddet mer än 13 700 km strand. I jämförelse med förhållandena vid strandlagens tillkomst innebär detta i stort sett en ökning med ungefär 35 procent. Ändringarna är emellertid väsentligt olika i skilda län. 17 län uppvisar en ökning och sex län en minskning av strandskyddets totala omfattning. I ett län saknas strandlagsförordnanden helt. Landområdenas medelbredd för hela riket är beträffande 47 procent av strandlängden 50—100 m, beträffande 43 procent 150—200 m och beträffande 10 procent maximibredden 300 m.

Resultatet av en undersökning i vilken omfattning förordnandeområdena är bebyggda visar, att drygt 6 procent eller 870 km av den totala strandlängden med särskilt strandskydd bedömts vara bebyggd vid årsskiftet 1961/62 i sådan omfattning att allmänhetens utnyttjande av stranden till bad och friluftsliv är omintetgjord. Även i detta hänseende varierar förhållandena avsevärt mellan länen.

Flertalet av de myndigheter vars verksamhet berörs av strandlagens tillämpning har vid förfrågan från utredningen ansett riktlinjerna i lagen vara i stort sett tillfredsställande. Den skärpning av strandregleringen, som anses nödvändig, kan i huvudsak sägas vara en tillämpningsfråga samt en ekonomisk och organisatorisk fråga. Sålunda är man i allmänhet av den uppfattningen, att det krävs en översyn av de nuvarande strandlagsområdenas omfattning.

Det viktigaste skälet härtill är fritidsbebyggelsens utomordentligt snabba utveckling på senare år, vilken i många fall ändrat förutsättningarna för de tidigare övervägandena. Från olika delar av landet omvittnas en tendens att vattnet attraherar fritidsbebyggelsen i en omfattning, som medför att denna i mycket stor utsträckning är ett strandproblem. Samtidigt anmäler sig en ökande kommunal aktivitet beträffande strandregleringen, varvid det blir allt vanligare att en översyn av strandskyddet infogas som ett led i den kommunala översiktliga planeringen av bl. a. markanvändningen för fritidsändamål.

De ekonomiska konsekvenserna för det allmänna av strandlagens tillämpning har hittills varit relativt obetydliga.

Ersättning för inskränkning i bebyggelserätt eller annan kostnad för det allmänna har utbetalats i mycket begränsad utsträckning. Intill den 1 mars 1962 har ersättningar utgått med sammanlagt ca 108 000 kr. I förhållande till de belopp, som ursprungligen beräknats åtgå, är medelsförbrukningen obetydlig. Detta beror på två orsaker. Den ena är att länsstyrelserna iakttagit stor försiktighet vid handhavandet av dispensfrågorna. I regel har man beviljat begärd byggnadsdispens, i en del fall efter jämkning av byggnadsläge. Därigenom har ersättningssituationer oftast kunnat undvikas. Det andra skälet kan vara att ersättningsmöjligheterna inte varit så kända för markägarna samt möjligen också att markägarna velat respektera strandregleringen utan krav på ersättning. Detta kan vara anledningen till att man i flera fall av vägrad dispens underlåtit begära ersättning.

Från praktiskt taget alla håll uppges emellertid, att trycket på stränderna nu fått en så ökad omfattning, att en skärpning av myndigheternas hållning i dispensfrågorna ter sig nödvändig. På grund härav anses det allmänt, att medelsförbrukningen för ersättningar kommer att öka avsevärt.

IV. Allmänna riktlinjer för naturvården

Utredningen. Inledningsvis behandlar utredningen naturvårdens grundläggande karaktär och syften och erinrar därvid om uttalandet i 1 § gällande naturskyddslag, att naturen utgör en nationell tillgång, som skall skyddas och vårdas. Stadgandet bör enligt utredningens mening främst tolkas som ett erkännande av det faktum, att naturen och naturtillgångarna utgör grundvalen för mänsklig civilisation och att samhället därför måste slå vakt om dessa värden. Sett ur människans nyttosynpunkt kan naturvården, framhåller utredningen vidare, sägas vara formen för den på lång sikt bästa hushållningen med naturens värden.

Till grund för en modern naturvårdspolitik måste, hävdar utredningen, ligga den numera allmänt omfattande synen på naturen som en biologisk balansföreteelse, som ytterst lätt påverkas av mänsklig aktivitet. För att markera denna ståndpunkt använder utredningen beteckningen naturvård i stället för naturskydd för samhällets olika åtgärder för att upprätthålla vissa karakteristiska egenskaper hos naturen. Till belysning härav anføres i betänkandet följande.

Begreppet natur är utomordentligt vidsträckt. Det får anses omfatta berggrunden, de lösa jordlagren, vattnet och luften samt växt- och djurlivet i alla dess skiftande former. Växter och djur är inte endast inbördes nära beroende av varandra utan de är även beroende av olika slags mark och vatten, där de kan livnära sig och som de själva påverkar. Deras existens styrs även både direkt och indirekt av de fysiska faktorer, som omformar jordytan. Det är sålunda en komplicerad växelverkan, som formar det naturliga landskapet. Naturen är vidare ej statisk utan är underkastad fortlöpande, oftast långsamma ändringar vilka dock kan leda till att hela miljön för-

ändras. Det är vidare att märka, att det mesta som i vårt land betecknas som ursprunglig natur i själva verket djupt påverkats av mänsklig aktivitet och bibehålls i sitt nuvarande skick endast om denna aktivitet fortsättningsvis uppehålls. Om man önskar behålla ett stycke natur i ett visst tillstånd är praktiskt taget alltid en viss aktiv insats nödvändig. Det måste på ett eller annat sätt tillses att den biologiska balansen upprätthålls.

Av denna allmänna syn på naturvården följer enligt utredningen vissa grundläggande slutsatser. Naturvårdspolitiken måste alltid grundas på en ingående kännedom om de biologiska sammanhangen i naturen. Särskilt är den naturvetenskapligt orienterade ekologien, som sysslar med samspelet mellan jordarter, klimat och andra miljöfaktorer, vegetation och djurliv, av grundläggande betydelse. Även humanekologien, som ägnar sig åt naturförhållandenas och kulturmiljöns inverkan på människans biologiska existensvillkor, spelar härvid stor roll. Vidare måste naturvården nära samordnas med samhällets insatser för det egentliga kulturlandskapets vård. Inom dessa arbetsområden måste det praktiska handlandet grundas på kännedom om den historiska utvecklingen.

Utredningen påpekar härefter att gällande naturskyddslagstiftning har ett dubbelt syfte då det gäller att säkerställa naturområden för olika behov, nämligen ett kulturellt och ett socialt.

Vad som av ålder betecknats som den kulturella naturvården eftersträvar främst att säkerställa områden, som erfordras för vetenskaplig forskning, att bevara exempel på det äldre odlingslandskapet eller att slå vakt om detaljer i landskapet av betydelse ur estetisk eller kulturell synpunkt. Vården av dylika objekt innebär ofta att eljest gängse utnyttjande av marken måste begränsas eller förhindras. Man brukar säga att objekten skyddas *mot* människan. Den sociala naturvården åter eftersträvar främst att säkerställa erforderliga områden för rekreation och friluftsliv. Förvaltningen av dylika områden går ofta ut på att i ökad utsträckning göra dem tillgängliga för en besökande allmänhet. De skyddas *för* människan.

Enligt utredningens mening råder i praktiken ett sådant sammanhang mellan kulturell och social naturvård, att det är uppenbart att frågorna lagstiftningsmässigt och förvaltningsmässigt bör samordnas. Utredningen har därför sett som sin uppgift att även söka klarlägga den sociala naturvårdens villkor och behov. Såsom en allmän bakgrund till frågan om behovet av social naturvård belyser utredningen fritidens utnyttjande nu och i framtiden. Härom anförs i betänkandet bl. a. följande.

Fritiden har ökat. Inom räckhåll ligger nu en arbetsvecka av 40 timmar. I allt större utsträckning blir lördagarna arbetsfria. Parallellt därmed går utvecklingen mot längre semester. Inom en nära överskådlig framtid torde de flesta människor i landet vara lediga en dag av tre.

Vissa huvudgrupper av fritidssysselsättningar har ökat snabbt under de senaste åren. Särskilt gäller detta idrotten och friluftslivet samt motorismen. Allt fler skaffar sig en frilufts- och naturkontakt genom sommarstäl- len och sportstugor. Mycket stora belopp utnyttjas årligen för fritids- och rekreationsändamål. Enligt en av utredningen återgiven uppgift skulle fritidsutgifterna 1958 ha uppgått till ej mindre än 4 780 miljoner kr.

I fråga om semestervanorna visar tillgängliga undersökningar att färderna allt mer sker med egna motorfordon. Utvecklingen går vidare mot att billiga inkvarteringsformer — vandrarhem, semestergårdar, bygdesemester, friluftsgårdar, tält m. m. — i de flesta fall anlitas. Campingens starka ökning har medfört att kommunerna anlägger nya eller förbättrade campingplatser. Sverige är alltså dominerande semesterland för svenskarna. Viktigaste semesterlandskap synes vara Bohuslän och Halland, därefter Uppland och Småland samt fjällandskapen Lappland, Jämtland och Härjedalen. Exempel på viktigare mål för reseströmmarna är naturparker av olika slag, vattenfall samt vackra utsiktspunkter.

Fritidsorganisationerna — Svenska turistföreningen, Skid- och friluftsförbundet, motororganisationerna, Reso m. fl. — har starkt utvecklats under de senaste årtiondena och räknar nu tillsammans ett stort antal medlemmar.

Utredningen har uppmärksammat den motsättning som ibland uppträder mellan de kulturella och sociala strävandena inom naturvärden. Denna motsättning finner utredningen obefogad.

Ur samhälls- och synpunkt måste den kulturella och den sociala naturvärden betraktas som lika viktiga och i hög grad beroende av varandra. Om inte tillräckligt många representativa forskningsobjekt reserveras för det nödvändiga studiet av naturen, löper naturvårdspolitikens risken att förlora sitt sakliga underlag och den önskvärda effekten kan utebli. Å andra sidan kan hävdas att skyddet av storslagen, vacker eller särpräglad natur i viss mån är meningslöst, om inte allmänheten kan uppsöka den och njuta av den. Den verkliga förståelsen för naturens värden uppstår hos den stora allmänheten först då den får kontakt med och kännedom om de värden, som den kulturella naturvärden vill bevara. De flesta större naturvårdsobjekt är även av den karaktären att både kulturella och sociala intressen kan tillgodoses tillsammans. De stora norrländska nationalparkerna är exempel på objekt, som redan från början uttryckligen avsatts för båda ändamålen.

I fråga om förvaltningen på naturvårdens område finner utredningen det nödvändigt att skilja mellan å ena sidan rådgivande och bevakande funktioner och å andra sidan egentliga naturvårdsuppgifter, d. v. s. uppgifter som förvaltas på naturvårdsorganens huvudansvar.

De förstnämnda funktionerna hänför sig till de former av markutnyttjande som av ålder behandlas som självständiga förvaltningsområden, exempelvis jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske. Samma är förhållandet med vissa ingrepp i naturen, t. ex. husbyggnad, vägbyggnad, vattenbyggnad, vattenförsörjning, avlopp o. s. v. Uppdelningen innebär inte, att utredningen anser den ena eller den andra delen genomgående vara mindre viktig eller mindre omfattande än den andra. Som huvudregel beträffande förvaltningen bör gälla, att naturvårdens kulturella och sociala behov och intressen skall beaktas i all verksamhet som rör naturens utnyttjande och exploatering, oberoende av vilken myndighet som övervakar utnyttjandet eller svarar för exploateringen. Den hänsyn som i det enskilda fallet kan tas till naturvårdsintresset beror i regel på den vikt som tillmäts andra samhällsintressen, exempelvis intresset av ett rationellt jordbruk eller skogsbruk, av en utbyggd kraftförsörjning o. s. v. Härvidlag blir det ofta fråga om en grannliga avvägning emellan motstående samhällsintressen. Ett första villkor för att en sådan avvägning skall kunna ske anser utredningen vara, att det

finns en naturvårdsinstans, som i olika sammanhang övertygande kan styrka naturvårdens behov.

Med angivna allmänna utgångspunkter har utredningen inte ansett det erforderligt att föreslå mera genomgripande förändringar i förvaltningsverksamhetens nuvarande ansvarsfördelning. Utredningen anser sålunda att till egentliga naturvårdsuppgifter bör hänföras huvudsakligen de arbetsområden, som omfattas av gällande naturskyddslag. På grund av sitt nära sammanhang med naturskyddslagstiftningen bör emellertid det särskilda strandskyddet samt åtgärder enligt 86 och 122 §§ byggnadslagen betraktas som element i naturvårdspolitiken och systematiskt samordnas med naturskyddslagens nuvarande innehåll.

På något längre sikt anser utredningen det önskvärt, att viss översyn sker av riktlinjerna för viltvård, jakt och fiske i syfte att på dessa områden i ökad utsträckning bereda utrymme för tidsenliga naturvårdssynpunkter. Det har dock ej varit möjligt för utredningen att gå in på dessa var för sig vidsträckt och komplicerade lagstiftnings- eller förvaltningsområden.

Utredningen redovisar härefter vissa riktlinjer för tillskapandet av naturområden. Härvid bör principiellt eftersträvas att söka tillgodose både kulturella och sociala behov samtidigt. En sådan målsättning kräver jämförelsevis stora områden, som tillåter ett differentierat utnyttjande. Härom anför utredningen vidare.

Stor uppmärksamhet måste ägnas områdenas tillgänglighet, d. v. s. utrustning med vägar, parkeringsplatser och övernattningsmöjligheter, iordningställandet av vandringsleder samt områdenas beskrivning. Vidare behövs betydligt ökade omsorger i fråga om områdenas skötsel, särskilt med syfte att bevara en värdefull flora och fauna. Inte minst ur social synpunkt måste dessa allmänna kvalitetskrav understrykas. Värdefull rekreation uppnås endast i en kvalificerad naturmiljö med väl bevarad och intresseväckande flora och fauna, tillgång till rena vatten o. s. v. På längre sikt torde dessa krav på naturområdenas standard i den allmänna opinionen framstå som lika berättigade som kraven på goda bostäder och goda kommunikationer.

Ur vetenskaplig och allmänkulturell synpunkt är det viktigt att säkerställa områden totalt sett skall kunna anses representativa för svensk natur och det svenska odlingslandskapet. Härigenom tillgodoses såväl den vetenskapliga forskningens intressen som önskemålet att till eftervärlden bevara exempel på äldre odlingsformer och försvinnande landskapstyper.

Utredningen har tidigare understrukt vikten av att naturvårdspolitiken grundas på vetenskapligt riktiga principer. Forskningen rörande de biologiska sammanhangen i naturen förutsätter fältstudier av ett antal objekt, som tillsammans kan anses representativa för svenska förhållanden. De fridlysta objekten är visserligen redan nu många och av mångskiftande karaktär, men kan dock inte på grund av sin många gånger slumpvisa tillkomst sägas representativt företräda det svenska natur- och kulturlandskapet. I stället kan göras gällande att en stor del av landets objektivt sett mest skyddsvärda naturområden inte fridlysts och ej heller föreslagits till frid-

lysning. En komplettering är därför nödvändig för att nå jämnare fördelning på både kategorier och geografiska zoner. Bland de mera framträdande önskemål, som anmälts från naturvetenskapligt håll, nämner utredningen skyddet av ett antal större sjöar, av en större eller medelstor älv i hela dess utsträckning, av kust- och skärgårdsområden på både ost- och västkusten, av ett stort alvarområde samt av ett antal exempel på nu ej representerade former av myr-, fjäll- och hedlandskap. Utredningen har ej varit i tillfälle att uttömmande inventera objekt som bör säkerställas ur nämnda synpunkter. I betänkandet lämnas dock exempel på objekttyper som nu saknas samt på åtgärder i övrigt som är önskvärda för att konsolidera det nuvarande beståndet av objekt.

Den sociala naturvårdens behov har tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet bland de av utredningen hörda myndigheterna och organisationerna och har av många betecknats som den dominerande arbetsuppgiften för naturvården. Det ligger i sakens natur, att ett program för att tillgodose framför allt tätortsbefolkningens behov av naturområden för rekreation och friluftsliv bör anpassas till allmänhetens fritidsvanor på längre sikt. För att undvika att friluftsbekovet täcks med alltför standardiserade eller ensartade objekt bör allmänheten ges valmöjligheter i större utsträckning än vad nu är fallet. Utredningen sammanfattar denna princip så att den sociala naturvården bör inrikta sig på ett rikt urval av miljöbetonade områden. Enligt utredningens mening kan man vidare inte bortse från att det råder ett bestämt sammanhang mellan befolkningskoncentration och behov av friluftsområden. Det gäller inte endast att möta behovet av rekreation under semester och andra längre ledigheter genom säkerställande av »fjärrområden» utan lika viktigt är att beakta det mera kortfristiga rekreationsbehovet, d. v. s. det dagliga och veckohelgbehovet, vilket fordrar »närområden». Ur dessa synpunkter bör uppmärksamhet främst ägnas behovet av friluftsområden i södra och mellersta Sveriges tätbefolkade regioner.

I vissa av dessa regioner sammanfaller dessutom den egna befolkningens behov av närområden med det övriga landets behov av fjärrområden. Utredningen anser att det föreligger överhängande behov av naturområden i ostkustens och västkustens strand- och skärgårdsområden, på Öland, Gotland och i Skåne samt i en bred region med ungefärlig axel Göteborg—Stockholm. Vidare finns angelägna behov i vissa fjälltrakter.

Utredningen finner övervägande skäl tala för en successivt uppbyggd insats för att säkerställa naturområden av social karaktär. Inom vissa län finns tillräckligt omsorgsfullt utförda förundersökningar för att verksamheten skall kunna påbörjas. Som en allmän målsättning rekommenderar utredningen att landets mest skyddsvärda objekt säkras under en tioårsperiod. Utredningen understryker, att en sådan målsättning är nödvändig, om de ännu orörda områden som är värdefulla ur fritids- eller naturskyddssynpunkt över huvud taget skall kunna räddas.

I detta sammanhang berör utredningen de avvägningsproblem i förhållande till fritidsbebyggelsen, som möter genom att de områden som är mest angelägna att skydda ur naturvårdssynpunkt ofta samtidigt är de mest attraktiva för denna bebyggelse.

Denna avvägning är särskilt grannlaga, eftersom ju även fritidsbebyggelsen syftar till att bereda människan rekreation i naturmiljö. Särskilt kan den planlöst fortskridande glesbebyggelsen för fritidsändamål ibland åstadkomma betänkliga återverkningar ur allmän naturvårdssynpunkt. Enligt utredningens uppfattning är det av mycket stor betydelse att en ur samhällets synpunkt riktig avvägning sker mellan å ena sidan det exklusiva markutnyttjande, som fritidsbebyggelsen innebär, och å andra sidan behovet av att bereda den ej fastighetsägande befolkningen tillräckligt utrymme för dess fritidsbehov. Det förtjänar emellertid understrykas, att de två konkurrerande behoven ytterst möts. Även innehavaren av en fritidsstuga vill ha tillgång till orörda naturområden i närheten av sin fastighet.

Ett realiserande av det skisserade programmet för att säkerställa naturområden måste, framhåller utredningen, i princip innebära att sammanlagt stora arealer överförs från enskild till någon form av allmän disposition. Det är emellertid ingalunda alltid nödvändigt att samhället förvärvar områdena med äganderätt. Syftet med ett naturområde kan nämligen mycket ofta tillgodoses genom relativt obetydliga inskränkningar i ägarens förfogande över marken. Till de praktiskt taget alltid återkommande inskränkningarna torde höra att området ej får exploateras för bebyggelse och att vägbyggnad och andra anläggningsarbeten sker under viss kontroll. Däremot är det i regel i hög grad önskvärt att jordbruk och skogsbruk bedrivs också i fortsättningen även om det i olika hänseenden bör ske med ökat hänsynstagande till naturvårdssynpunkter. Det är därför utomordentligt viktigt, att säkerställande av ett naturområde i första hand betraktas som en förhandlingsfråga om ett modifierat utnyttjande av området och inte som en expropriationsfråga.

Utredningen understryker vidare att en snabb komplettering av beståndet av naturområden kräver väsentligt ökade insatser av samhället, främst av staten men i fråga om fritidsområden även av kommunerna. Det är enligt utredningens uppfattning helt orealistiskt att förutsätta en sådan ökad kommunal aktivitet utan ett väsentligt utbyggt statligt stöd för markpolitiska åtgärder. Denna uppfattning motiveras på följande sätt i betänkandet.

Det har länge ansetts, att ansvaret för att tillskapa friluftsområden främst är en kommunal uppgift. Enligt byggnadslagets regler har utarbetats ett stort antal översiktsplaner, av vilka många upptar betydande s. k. grönområden. I regel har det emellertid stannat härvid. Vid genomförandet av planerna har kommunerna tvekat med hänsyn till kostnaderna. I och för sig är detta fullt förklarligt. Genom den rörlighet, som numera kännetecknar friluftslivet, är det mycket vanligt att allmänheten söker sin rekreation i en annan kommun än den egna. Den gängse kommunala planeringen måste främst inriktas på kommunens egna behov och det är därför helt naturligt svårt att inom ramen för kommunens ekonomi finna utrymme för en aktiv insats till frömma för folk från andra delar av landet. I många fall är även det enskilda länet en alltför trång bas för en planering av friluftslivets markbehov. Det kan med fog göras gällande att säkerställande av exempelvis delar av ostkustens eller västkustens stränder och skärgårdar, delar av Öland eller Gotland eller särskilt attraktiva delar av fjällvärlden till avgörande del är en riksangelägenhet.

Det är, uttalar utredningen, nödvändigt att få till stånd en med hänsyn till det anförda riktig ekonomisk ansvarsfördelning på det sociala naturvårdsområdet mellan staten och kommunerna. Ökade insatser från statens sida synes även befogade till följd av att staten iklätt sig det primära ansvaret för alla åtgärder enligt naturskyddslagen och strandlagen.

Samtidigt framhåller utredningen att tillskapandet av naturområden av flera skäl, bl. a. statsfinansiella, inte kan ske i obegränsad omfattning. Verksamheten måste i första hand inriktas på klart påvisade behov, d. v. s. områden som vid en bedömning av samhällets behov på längre sikt befinns oundgängliga. Redan en sådan inskränkt målsättning kommer, understryker utredningen, att ställa mycket stora anspråk på naturvårdspolitiken. I detta sammanhang erinrar utredningen om att vidsträckt områden av lämplig beskaffenhet på många håll i landet genom allemansrätten är tillgängliga för friluftsliv utan att behöva genom särskilda åtgärder från samhällets sida disponeras för ändamålet.

Vid sidan av säkerställandet av naturområden och åtgärder i övrigt till skydd för friluftslivet utgör enligt utredningen *l a n d s k a p s v å r d e n* ett utomordentligt viktigt arbetsområde för naturvården. Landskapsvård i vidare bemärkelse är, påpekar utredningen, ett mycket splittrat arbetsområde, där det saknas en instans som koordinerar alla landskapspåverkande åtgärder.

Landskapets utseende och karaktär bestäms på ett avgörande sätt av markens utnyttjande och exploatering. Dessa verksamheter är ur förvaltningsynpunkt fördelade på ett stort antal myndigheter och organ. En speciell grupp av åtgärder med vittgående återverkningar i landskapet är de direkta uttagen av vissa icke reproducerbara naturprodukter, såsom malm, sten, grus, jord och torv. I det komplex av verksamheter, som tillsammans formar landskapet, har i gällande rätt endast ett fåtal åtgärder, huvudsakligen den s. k. täktverksamheten, karaktären av egentliga naturvårdsuppgifter.

Planeringen enligt byggnadslagen syftar visserligen till att klarlägga markens användning för olika ändamål, men i stort sett har dessa planinstitut endast använts för att lösa tätbebyggelsens problem. De områden, som därvid inte varit aktuella för tätbebyggelse, har av olika skäl i stor utsträckning lämnats åt sitt öde.

Utredningen anför, att det inte har saknats röster för att åtgärder borde vidtas för att åstadkomma en ökad samordning av den fysiska planeringen. Bl. a. har riksdagens år 1960 församlade revisorer vid sin behandling av planväsendets centrala ledning ifrågasatt, om inte tiden var inne för en mera allomfattande landskapsplanering, inom vilken även naturvården erhöll sin tillbörliga plats. Det var, uttalade revisorerna, en fråga om gestaltningen av hela den miljö, i vilken dagens och morgondagens människor har att leva, verka och finna rekreation. Utredningen instämmer helt i den nyss angivna målsättningen. Det faller emellertid utanför utredningens kompetens att utforma en samordnad organisation för alla de skilda verksamheter, som på ett eller annat sätt medverkar i landskapsplaneringen. Utredningen har i stället ansett som sin uppgift att söka klarlägga, hur naturvårdsintresset

skall bevakas och tillgodoses i den nuvarande förvaltningsorganisationen. Härvid har utredningen i allt väsentligt haft att utgå från den ansvarsfördelning som nu gäller.

Ur nyss anförda synpunkter kan naturvården enligt utredningen på landskapsvårdens område anses ha dels ett stort antal bevaknings- och samrådsuppgifter, dels inom ett begränsat men mycket viktigt område en uppgift att förvalta på eget huvudansvar. I sistnämnda avseende erfordras enligt utredningens mening en grundlig översyn och samordning av åtgärder för bebyggelsekontrollen, kontrollen av vissa arbetsföretag, särskilt tåkterna och bilskrotningsföretagen, samt utomhusreklamen.

Utredningen berör här efter vissa rättsliga huvudfrågor, som uppkommer vid genomförandet av markpolitiska åtgärder på naturvårdens område. Inledningsvis understryker därvid utredningen betydelsen av att naturvårdsåtgärder i största möjliga utsträckning genomförs genom frivilliga avtal med vederbörande markägare. Naturvården torde ha särskilt intresse av detta tillvägagångssätt i de fall, då naturvårdsobjektet stannar i den nuvarande ägarens hand och kanske även under hans vård. Det är då av utomordentlig betydelse att han kan bli positivt engagerad i projektet. Inte minst torde sådana lösningar böra eftersträvas för åtskilliga friluftsområden.

Ibland är det emellertid, framhåller utredningen, av olika skäl uteslutet att uppnå frivilliga avtal. Då får lagens tvångsregler betydelse. Utredningen fortsätter.

Vid en diskussion av dessa lagreglers utformning bör observeras att vår moderna lagstiftning på en rad områden innehåller regler av innebörd att det enskilda markägareintresset i princip skall vika för ett klart dokumenterat samhällsintresse. Som exempel anføres byggnadslagstiftningen, strandlagen, väglagstiftningen och expropriationslagstiftningen. I dessa sammanhang behandlas den viktiga frågan att bereda markägaren full rättvisa i princip som en ersättningsfråga. Om åtgärder exempelvis för att avsätta naturområden ur samhällets synpunkt anses lika angelägna som t. ex. en ändamålsenlig reglering av bebyggelsen finns det ingen anledning att i naturvårdslagstiftningen bereda markägaren ett större inflytande på besluten än vad som sker i byggnadslagstiftningen. Det förtjänar emellertid understrykas att denna tankegång förutsätter att naturvårdsbehovet är klart dokumenterat genom utredning. Den kan däremot ej tillämpas på löst framkastade projekt, som inte är förankrade i en allsidig och ansvarsfull bedömning.

I fråga om naturvårdslagstiftningens ersättningsregler anføres i detta sammanhang följande.

Generellt möter markvärderingsfrågor stora svårigheter och i flertalet mål i expropriationsdomstolarna uppvisar parternas ståndpunkter mycket stora skillnader. Åtskilliga av svårigheterna hänger samman med beräkning av ersättning för mistad glesbebyggelsevärd. Ett annat huvudproblem är ersättningen för förhindrad grustäkt. I båda fallen föreligger ringa ledning i hittills utbildad rättspraxis. Det är uppenbart av stor praktisk betydelse att ersättningsgrunderna analyseras så långt möjligt.

En annan ersättningsfråga vid vilken utredningen fäster stor vikt är för-
enad med den skada som en exploatör i vissa sammanhang vållar på naturen.

Det har uttalats att det synes naturligt att en verksamhet, som har en ne-
gativ inverkan på landskapet, får tillhandahålla de medel som krävs för att
begränsa nya skadeverkningar eller eliminera äldre sådana. Synpunkten har
i första hand anförts som motiv för en grusavgift. Enligt utredningens upp-
fattning förtjänar det närmare undersökas, huruvida inte all exploatering,
som varaktigt förstör för samhället värdefull natur, det må gälla enstaka
objekt eller hela regioner, borde avgiftsbeläggas av samhället i syfte att
möjliggöra kompensation av skadeverkningarna i andra sammanhang. I
första hand synes en avgiftsbeläggning vara befogad för exploatering som
tillgodoser enskilt vinstintresse eller som medför värdefull naturns överförande
till exklusivt utnyttjande. Mera tveksamt är om principen bör tillämpas
för exploatering i samhällets eget intresse såvida den ej är uppenbart vinstgi-
vande. Utredningen betraktar frågan som viktig inte enbart därför att den
innebär en ny finansieringsmöjlighet för samhällets naturvårdskostnader
utan även därför att förfarandet skulle medverka till en hänsyn mot natur-
vårderna, som kanske eljest ej skulle vara möjliga att nå.

På grundval av den karakteristik av naturvårdens allmänna karaktär och
huvuduppgifter, som lämnats i det föregående, drar utredningen vissa all-
männa slutsatser om arbetsmetodiken på området. Principiellt bör
naturvården betraktas som ett element i samhällsplaneringen i stort.

Härav följer att naturvårdsarbetet bör grundas på verklig kännedom om
naturens faktiska beskaffenhet. Detta bör ske genom inventering. Vidare
måste en klassificering av naturen i värdefulla och mindre värdefulla ele-
ment göras. Utformningen av skyddsobjekt och skyddsåtgärder sker där-
efter genom planering. Slutligen följer ett skede av verkställighetsåtgärder,
omfattande förvärv eller annat säkerställande av dispositionen, olika slag
av iordningställande samt utformning av konkreta vård- och förvaltnings-
program. Verkställighetsskedet rymmer så gott som alltid en förhandlings-
uppgift, men kan även leda till en rad mer eller mindre vittgående rättsliga
åtgärder. Utredningen påpekar, att naturvården sålunda följer det vanliga
schemat för fysisk planering.

I fråga om såväl planering och verkställighetsåtgärder som organisation
och finansiering erfordras enligt utredningens uppfattning en lämplig an-
svarsfördelning på tre nivåer, den centrala, den regionala och den kommu-
nala. Till belysning härav anförts i betänkandet följande.

Planeringen måste ske i flera steg. Enligt utredningens mening kan man
på naturvårdsområdet inte undvara viss central vägledning eller styrning.
Detta följer redan därav att vissa regioner av landet kräver större upp-
märksamhet än andra. Vid begränsade medelsramar för genomförandet
måste alltid en prioritering ske. Då en riksomfattande översiktlig plan för
verksamheten föreligger, bör det emellertid vara lämpligt att eftersträva
största möjliga handlingsfrihet ute i länen. I fråga om det regionala arbetet
bör emellertid anmärkas, att vissa naturvårdsfrågor inte låter sig inne-
stängas i det enskilda länet. Som exempel må hänvisas till Göteborgsregio-
nens reservatbehov, som uppenbarligen redan nu berör tre län. I dylika fall
är en samverkan mellan berörda län och en gemensam behandlingsprocedur
nödvändig. Slutligen är det självklart att naturvårdspolitiken mycket in-

timt berör den enskilda kommunen. Inom ett vidsträckt fält är det nödvändigt att förutsätta ett samförstånd mellan kommunens handlande och regionala eller riksintressen.

Utredningen berör härefter närmare frågan om planeringsmetodikens utformning. Enligt utredningens mening talar många skäl för att naturvårdsplaneringen utformas som en vägledande planering, som får rättsverknningar först därigenom att den utgör underlag för ett särskilt beslut enligt en ny naturvårdslag, t. ex. i fråga om avsättande av reservat. Beroende på omständigheterna kan därför naturvårdsplaneringen antingen ha karaktären av fristående, informell planering eller utnyttjande av en planering enligt byggnadslagen, i vilken naturvårdssynpunkterna funnit en ur allmän synpunkt aktuell och rimlig lösning.

Utredningen finner det vidare nödvändigt att vid planeringen beakta behovet av syntes och erinrar i samband därmed om att i naturvårdsarbetet bör ingå ett rikhaltigt system av rättsmedel, som medger ett differentierat och nyanserat åtgärdsprogram. Sålunda bör en naturvårdsplanering om möjligt behandla avsättandet av reservat, strandskydd och landskapsvårdande åtgärder såsom täktreglering, kontroll av andra arbetsföretag, behov av bebyggelselokalisering åtgärder o. s. v. i ett sammanhang. Först genom en lämplig samordning av alla dessa åtgärder erhålls en systematisk naturvård.

Slutligen framhåller utredningen vikten av att alla medborgargrupper genom folkuppfostran kommer till insikt om den enskilda människans ansvar vid vistelse i naturen.

Detta ansvar har två särskilt framträdande sidor. Den ena avser hänsyn mot den levande naturen och måste bygga på vissa fundamentala kunskaper om växt- och djurliv och det biologiska sammanhanget i stort. Den andra sidan, som kan förväntas få allt större betydelse, avser hänsynen mot markägarna och landsbygdens näringsliv över huvud. Om en tätortsbo skall kunna uppträda på ett hänsynsfullt sätt ute i naturen, måste han veta något om jordbruk och skogsbruk, så att han förstår, vilka åtgärder från hans sida som kan föranleda skada eller olägenhet.

Här föreligger enligt utredningens mening en folkuppfostraruppgift av stora dimensioner, till vilken både skolväsendet, åtskilliga fackmyndigheter samt de stora folkrörelserna bör knytas och där både press, radio och television bör utnyttjas. En god utgångspunkt finns i de insatser, som redan nu görs av de ideella organisationerna på naturvårdsområdet.

Yttranden. Till utredningens allmänna riktlinjer för den framtida naturvårdsverksamheten ansluter sig en överväldigande majoritet av remissinstanserna. I det följande redovisas endast några av de yttranden, som representerar denna positiva inställning till synpunkterna i betänkandet. Därutöver torde få redogöras för de yttranden, där kritik riktas mot utredningens uppfattning.

Sälunda biträds utredningens synpunkter i fråga om naturvårdens grundläggande karaktär och syften på det vetenskapliga och kulturella området allmänt av remissinstanserna. *Riksantikvarieämbetet* finner det ur kulturminnesvårdens synpunkt särskilt glädjande, att man byter beteckningen naturskydd mot naturvård. Härigenom bekräftas, framhåller ämbetet, den nya ståndpunkt, som redovisades redan i 1951 års naturskyddsutredning och som innebär att det krävs en aktiv insats för att bevara vissa landskapsbilder, framförallt kulturlandskapet. *Lantmäteristyrelsen* anser det med hänsyn till vad utredningen anfört stå klart att en väsentlig upprustning av verksamheten inom den kulturella naturvården är av stor vikt. Styrelsen framhåller särskilt betydelsen av att frågorna angående inverkan i naturen av det mänskliga handlandet uppmärksammas.

I fråga om vetenskapens uppgifter i sammanhanget anför *naturvetenskapliga forskningsrådet* bl. a. följande.

Naturskyddsträvandena var till en början inspirerade från vetenskapligt håll. Motiven var en strävan att rädda vetenskapliga, naturhistoriska dokument undan förstörelse. Det framhölls att forskningen, framför allt den framtida, inte fick förlora sitt arbetsmaterial. Genom detta ställningstagande blev i hög grad vetenskapen en part i målet, som hävdade skyddsintresset gentemot andra intressen.

De vetenskapliga kraven på naturskydd kan emellertid numera motiveras på helt andra sätt. Vi står inför mycket våldsamma förändringar i vår omgivning, orsakade av människan. Det blir då av yttersta vikt att kunna följa de förändringar av jämvikten i naturen som sker. Detta är möjligt endast om något av den orörda naturen bevaras. Genom denna syn på de naturskyddade områdena får de snarast karaktären av framtida förråds-kammare, som exempelvis kan innehålla genetiskt viktigt material för djur- och växtförädling eller material som kan bli av värde vid biologiska bekämpningar av parasitangrepp och farsoter.

Även om vetenskapen haft och har intressen att bevaka i samband med naturskyddet, synes det rådet lika viktigt att undersöka en annan synpunkt. Det är den roll som forskningen måste spela i samband med utnyttjandet av våra naturresurser. Här är det i första hand hela samhällets intresse att tillse att forskningen blir det instrument, som skall ge material för bedömningar och som skall öppna nya vägar.

Liknande synpunkter framförs av *tekniska forskningsrådet*.

Frågan om den sociala naturvården behandlas av ett mycket stort antal remissinstanser, av vilka det stora flertalet, ofta med stort eftertryck, avsluter sig till utredningens ståndpunkt att denna gren av naturvården är lika viktig som den kulturella naturvården. Å andra sidan saknas ej kritiska röster, som hävdar att de sociala synpunkterna ej hör hemma i ifrågasättande sammanhang. I några remissyttranden berörs särskilt de av utredningen antydda motsättningarna mellan den sociala naturvårdens intressen och markägarnas och farhågor av skiftande styrka uttrycks för att dessa motsättningar kan bli alltför stora för att möjliggöra en effektiv naturvård. Andra gör gällande att utredningen ej tillräckligt dokumenterat behovet på detta område och hänvisar till den pågående fritidsutredningen, vars re-

sultat enligt deras mening bör avvaktas innan ställning tas i denna fråga.

Vad gäller frågan om samordningen av den kulturella och den sociala naturvården intas en klart avvisande hållning endast av ett fåtal remissinstanser, vilka finner motsättningarna dem emellan alltför stora för att kunna sammanjämkas i en gemensam lag. Sålunda delar *kommerskollegium* väl utredningens uppfattning att samhället på lämpligt sätt bör uppmärksamma och stödja friluftslivet och dess intressen och har ej något att invända mot att dessa intressen beaktas i naturvårdsarbetet, men kollegium ifrågasätter samtidigt om de bör beaktas i så stor utsträckning och i de former som utredningen tänkt sig. *Drätselkammaren i Trollhättan* ifrågasätter likaledes om inte den sociala naturvården fordrar särskild lagstiftning och hänvisar till fritidsutredningen. En liknande ståndpunkt intar även *länsstyrelsen i Örebro län*, som erinrar om att den sociala naturvården i Norge behandlas i en särskild friluftslag. Länsstyrelsen anför bl. a. följande.

Betydelsen av den sociala naturvården är självklar. Den bör därför kunna godtas utan att man identifierar den med den s. k. kulturella naturvården. Även om dessa två riktningar inom naturvården har mycket gemensamt, torde det inte kunna förnekas att de har olika syften och att det därför i många fall kan förekomma motsättningar dem emellan. Särskilt gäller detta då de olika naturvårdsriktningarna visar intresse för samma objekt. Det kan då bli nödvändigt att under ömsesidigt hänsynstagande jämkas samman de olika intressena, men att hävda att skillnad inte finns torde kunna leda till att den ena riktningen inte tillbörligt beaktar den andras intressen.

I viss mån liknande uppfattning hyser *Sveriges lantbruksförbund* som hävdar att naturvårdens problem inte är att människor saknar tillgång till natur utan att problemet uppstår då människor möter naturen och förliter denna. Spörsmålet finner inte sin lösning genom att allmänheten mer än nu garanteras tillgång till naturen. Utredningens förslag torde med andra ord vara mera ägnat att öka naturskyddets svårigheter än att motverka dem. Däremot finner förbundet det ovedersägligt att den kulturella och den sociala naturvården är lika viktiga och högradigt beroende av varandra. Detta konstaterande jämte den faktiska svårigheten att balansera dessa två intressen måste enligt förbundets mening vara utgångspunkten för en realistisk naturvårdsutredning.

Hovrätten för Västra Sverige, som även kommer in på frågan om motsättningarna till markägarintresset, anför följande.

Även om såsom utredningen framhållit motsättningen kan framstå som obefogad och farlig, kan man vid utformningen av en lagstiftning på området inte bortse från dess tillvaro. Den som ser den kulturella naturvården som en huvudsak torde inte alltid hälsa med tillfredsställelse en ökning av friluftshintresset, som kan leda till störningar på ömtåliga djurlokaler och utarmning av växtlivet på känsliga områden samt över huvud taget är ägnad att motverka det behov, som denna kategori människor anser sig ha av ostörd avkoppling i naturen. Känsligheten för ingrepp i landskapsbilden torde också vara avsevärt större på detta håll. Den stora allmänheten lär å andra sidan ha svårt att uppskatta sådana inskränkningar i rörelsefriheten som sker

på uteslutande kulturella och estetiska grunder. Såsom utredningen i många sammanhang framhållit, kan vidare motsättningen gentemot markägarrintresset bli särskilt påtaglig i den mån lagstiftningen söker främja den sociala naturvården; det är framför allt denna motsatsställning, som ger upphov till de invecklade problemen inom allemansrätten. Att naturvårdspolitiken på detta sätt måste bygga på värderingar från två skilda utgångspunkter bidrar i ej ringa mån till att komplicera frågeställningarna.

Hovrätten uttalar emellertid därefter, att utredningen vid lösningen av detaljproblemen i den föreslagna lagstiftningen synes ha tagit hänsyn till den berörda svårigheten och i övervägande flertalet fall ha nått fram till en enligt hovrättens mening rimlig kompromiss mellan de olika strävanden som här gör sig gällande. *Kammarkollegiet* finner att tonvikten lagts mera markerat åt den sociala naturvårdens sida än som varit nödvändigt, men kollegiet föreställer sig dock att i tillämpningen större balans mellan den sociala och den vetenskapliga och kulturella naturvården skall uppnås.

Ur den stora mängd remissyttranden i vilka utredningens ståndpunkt till den sociala naturvården uttryckligen godtas kan endast återges vissa exempel. Representativt för inställningen hos dessa remissinstanser är *länsstyrelsens i Värmlands län* yttrande.

Länsstyrelsen vill för sin del helt ansluta sig till utredningens uppfattning att någon motsättning mellan den kulturella och den sociala naturvården inte får finnas. I båda fallen måste naturvårdsarbetet ytterst syfta till att bevara naturen åt människan. Den naturvårdande verksamheten blir med denna målsättning en integrerad del av den allmänna samhällsplaneringen i detta begrepps vidaste mening.

Länsstyrelsen i Stockholms län betonar, att den kulturella och den sociala naturvården är ömsesidigt beroende av varandra och oftast utgör en oupplöslig enhet. Länsstyrelsen anför vidare, att skillnaden mellan social naturvård och kulturell naturvård kan vara av värde som arbetshypotes, men att ett alltför starkt särskiljande av dessa båda sidor kan vara ett frö till motsättningar, ägnade att splittra insatserna för ett aktivt naturvårdsarbete. *Länsstyrelsen i Gotlands län* framhåller mera allmänt att utredningen gjort en realistisk bedömning av hur delaktigheten i naturupplevelser skall kunna vidgas utan att det arv nuvarande generation mottagit skall i förfuskat skick lämnas över till eftervärlden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ansluter sig till utredningens uttalande att den kulturella naturvården och den sociala naturvården är lika viktiga ur samhällelig synpunkt. En aktiv naturvård kan enligt hovrättens mening åstadkommas blott om man samtidigt tillgodoser dessa båda sidor av de naturvårdande strävandena.

Lantmäteristyrelsen anser det med hänsyn till den ökade fritiden i förening med bilismens och det allmänna välståndets expansion påkallat att den sociala naturvården ges en framskjuten plats. Likaså finner *domänstyrelsen* det starka understrykandet av naturvårdens sociala karaktär och uppgifter riktig. Särskilt bör enligt styrelsens mening framhållas naturskyddets och naturvårdens betydelse inte bara för nutidens människor utan ännu mer

för kommande släkten. Enligt *Vetenskapsakademiens* mening är det motiverat att huvudvikten lagts på den sociala naturvården med hänsyn till det stora behov av ströv- och fritidsområden som under de senaste decennierna uppstått i samband med längre semester och ökad fritid i övrigt på grund av den expanderande bilismen. *Svenska turistföreningen* konstaterar med stor tillfredsställelse, att utredningen mycket starkt understrukit naturvårdens sociala aspekter och föreningen delar utredningens uppfattning att rekreativintresset måste bli ett väsentligt inslag i samhällets naturvårdspolitik. *Svenska landstingsförbundet* finner sammanförandet av den kulturella och den sociala naturvården riktigt och ägnat att bäst tjäna den påkallade upprustningen av naturvårdsarbetet.

Utredningens synpunkter i fråga om förvaltningen på naturvårdens område biträds i allmänhet av remissinstanserna. Några remissinstanser, exempelvis *Distriktsingenjörers förening*, anser att de egentliga naturvårdsuppgifterna begränsats alltför snävt genom hänvisningen till gällande naturskyddslag i det att vattenvården mer eller mindre ställts utanför.

Utredningens förslag till riktlinjer för tillskapandet av naturområden behandlas av åtskilliga remissinstanser. Det stora flertalet ansluter sig helt eller i allt väsentligt till utredningens mening.

Vad först gäller behovet av naturområden vitsordar flertalet remissinstanser utredningens uppfattning att ett stort behov föreligger av en komplettering av det nuvarande beståndet, såväl ur vetenskaplig och kulturell som social synpunkt. Starkast framhålls detta behov av *länsstyrelsen i Stockholms län*, som till en början anför följande.

Den verkställda utredningen och de överväganden och åtgärder som därav föranleds är av utomordentligt stort intresse just för Stockholms län. Stor-Stockholms väldiga befolkningsagglomeration skapar nämligen naturvårds- och friluftspå problem av en storleksordning och svårighetsgrad som saknar jämförelse i andra län. Stockholms stad har f. n. 800 000 invånare och Stockholms län 500 000 eller tillsammans 1 300 000. Om inte alla prognoser slår fel kommer staden och länet att i början på 1970-talet omfatta 1 500 000 invånare och efter ytterligare några år rymma en femtedel av hela landets befolkning. Naturligt nog söker sig människorna i denna koncentrerade befolkning huvudsakligen ut till länet under sin fritid för att där tillgodose sina behov av rekreation och avkoppling genom friluftsliv, bil- och båtferder samt fritidsbosättning. Härtill kommer en ström av fritidsfolk från tätorter i angränsande län samt turister från när och fjärran. Särskilt attraktiv för frilidsbefolkningen är länets vidsträckta och enastående skärgård, som utgör ett av landets viktigaste sammanhängande fritidsområden. Storstadsbornas fritidsintressen är emellertid också i väsentlig omfattning inriktade på de ännu tillgängliga naturområdena på länets fastland liksom på ännu obebyggda partier i tätorternas omgivningar.

Till en belysning av de olika problem, som följer med de angivna förhållandena i länet anför länsstyrelsen vidare följande.

Länets karaktär av mottagningsområde för större delen av Stor-Stockholms fritidsbefolkning innebär, att riskerna för en förslitning och utnötning av väsentliga naturvärden är större och allvarigare än på de flesta andra håll i landet. Likaledes blir intressekonflikterna mellan olika grupper här starkare än i andra län. Fritidsbefolkningen och de bofasta yrkesutövarna i glesbygderna, jordbrukarna och markexploatorerna, de som vill bygga fritidsstugor och de som vill bevara fria strövområden, båtfolket och bilisterna, yrkesfiskare och sportfiskare, för att nämna några exempel, konkurrerar alla hårt om länets mark och natur. Naturvårdens företrädare har hittills haft svårt att göra sig tillräckligt kraftigt gällande på grund av den nuvarande lagstiftningens otillräcklighet i förening med myndigheternas bristande personella och finansiella resurser för en verkligt aktiv naturvårdspolitik. Inte minst har länsstyrelsen djupt känt bristen härvidlag. Situationen kompliceras av att länet omfattar Svealands äldsta kulturbygd — länet är landets fornminnesrikaste — och inrymmer platser och områden, som i landets tidigaste historia varit centra och kärnområden för materiell och andlig odling. Naturvårdsarbetet måste därför i avsevärd mån ta hänsyn till och samordnas med skyddet och vården av kulturminnena.

Om naturvårdens stora betydelse i länet samt om vikten av snara åtgärder för att rädda återstående värden — särskilt med tanke på den expanderande fritidsbebyggelsen — anför länsstyrelsen slutligen bl. a. följande.

Länsstyrelsen tillmäter naturvården en grundläggande betydelse. Det gäller att bevara de fria vidderna åt dagens och morgondagens människor. Mot bakgrunden av tätorternas växande befolkning och den gradvis ökade fritiden framstår naturvårds- och friluftsproblemen som en av framtidens största politiska frågor i vårt land. Särskilt gäller detta storstadsområdena. I Stockholms län har dessa problem länge varit aktuella, och länsstyrelsen har genom inventeringar, utredningar och en därpå grundad planering fått ett visst underlag för ställningstaganden till löpande ärenden och till avvägningar mellan bl. a. fritidsbebyggelse, fria strövområden och naturvård. Men utan ytterligare resurser, vidgade inköps- och ersättningsmöjligheter samt en förstärkt lagstiftning kommer förutsättningarna för en rationell naturvårdspolitik i länet att bli ytterst begränsade. Aldrig så väl genomtänkta planer och avvägningsprinciper blir betydelselösa om erforderliga instrument och medel för deras genomförande saknas. Om några år kan det vara för sent att här i länet rädda de öppna friluftsområdena. Länsstyrelsen syftar särskilt på den snabbt och planlöst fortskridande glesbebyggelsen. Det förhåller sig tyvärr så, att de områden som är mest angelägna att skydda från naturvårdssynpunkt, samtidigt är de mest attraktiva för fritidsbebyggelsen. Länsstyrelsen hoppas därför att statsmakterna snarast måtte besluta om erforderliga åtgärder i syfte att stärka naturvårdens resurser.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller, att även de inre delarna av Småland med dess tillgång på större skogsområden och den rikliga förekomsten av sjöar synes erbjuda goda möjligheter till naturområden. Länsstyrelsen anför vidare.

Även om befolkningen i länets orter med hänsyn till att umgänge med naturen erbjuder sig inom bekvämt räckhåll från boningsorten inte ännu är i större behov av att särskilda naturområden tillskapas, är det angeläget att åtgärder vidtas för att för framtiden säkerställa erforderliga områden. Det

kan nämligen väntas att strömmen av invånare i kringliggande kustlandsdelar samt av utlänningar, som redan nu söker sommarvistelse i länet, inte blott ökar utan även utvidgas till att omfatta rekreationssökande under övriga årstider. Den tilltagande fritidsbebyggelsen och det stora och med varje år ökade antalet utlänningsförvärv av fritidsfastigheter i länet innebär också risker för sådan sönderdelning av större sammanhängande områden att dessas attraktion på fritidsfolket går förlorad.

Länsstyrelsen i Kalmar län understryker, att länet med anledning av dess stora kust- och skärgårdsområden måste räknas till ett av de viktigaste länen i naturvårdssammanhang och att dess framtida betydelse kommer att bli än större. Redan nu besöks t. ex. Öland av över 300 000 turister per år. Strömmen av rekreationssökande och sommarstugeägare från Norrköpings-, Linköpings- och t. o. m. ända upp från Katrineholmsregionerna till kustbygden i Tjust ökas allt mer för varje år. Exploateringsföretag av olika slag har dessutom de senaste åren börjat intressera sig för länets kustbygd och skärgårdsområden. Då länet har ovanligt stora förutsättningar att ta emot en rekreationssökande allmänhet och samtidigt har en vacker och särpräglad natur, rik på högst skyddsvärda objekt, kommer naturvårdsfrågornas lösning att under den närmaste framtiden bli en samhällsplaneringsfråga av största vikt för länet.

För Gotlands vidkommande föreligger enligt *överlantmätaren i Gotlands län* knappast behov av naturområden enbart för friluftslivets behov. Varken den bofasta befolkningen eller sommargästerna lär ha behov av andra strövområden än sådana som normalt är tillgängliga inom allemansrättens ram. Däremot kommer det att bli aktuellt att avsätta områden som företer en särskilt värdefull landskapsbild eller är av särskild betydelse för kännedom om landets natur. Sådana områden har enligt gällande naturskyddslag fridlysts som naturminnen, men ytterligare åtskilliga områden är förtjänta av motsvarande skydd. Dessa områden kan naturligtvis i många fall få betydelse även som strövområden men denna betydelse är sekundär.

En utveckling liknande den i Kalmar län väntas av *skogsvårdsstyrelsen i Blekinge län*, särskilt såvitt gäller Blekinge läns kustområden men även i inlandet. Skogsvårdsstyrelsen anför bl. a. följande.

Blekinges invånare är genom skärgården och naturen i övrigt synnerligen väl lottade i fråga om områden som kan tillfredsställa deras behov av rekreation och friluftsliv. Skärgården och kustbygden utgör sommartid i detta hänseende ovärderliga tillgångar. De skogsbetonade, inbjudande och vida strövområdena inpå städernas och övriga tätorters knutar — Karlskrona utgör av naturliga orsaker ett undantag — tillgodoser året runt likaså på ett lyckligt sätt anspråken på »närområden» för friluftsliv.

Länets invånare har tidigare utan nämnvärd konkurrens kunnat utnyttja de tillgångar hav, skog och insjövattnen till övermått bjudit dem. Men landskapet har under senare år upptäckts; utifrån dras numera hit turister och friluftsfolk i en ständigt stegrad ström. Den explosionsartade sport- och sommarstugebebyggelsen utmed kusterna är mest iögonenfallande men en likartad, mindre överskådlig invasion är under utbredning i inlandet, där övergivna torp och gårdar i betydande grad övergått i friluftsfolkets ägo

och nyuppförda sportstugor numera skymtar fram i snart sagt varje lockande miljö även i skogarnas inre.

Skogsvårdsstyrelsen finner den antydda utvecklingen i länet ur många synpunkter glädjande och ingalunda förvånande. Landskapet har flerstädes bevarat den vildmarksprägel och ostördhet som storstadsbon och friluftssälskaren numera söker för avkoppling och rekreation. Länet får enligt skogsvårdsstyrelsens mening bereda sig på att bli även ett skånskt naturområde. Den dag en bro över Öresund blir verklighet kan ett redan visat danskt och kontinentalt intresse för Blekinge som fritidsområde snabbt och påtagligt accentueras.

Länsarkitekten i Hallands län understryker särskilt utredningens synpunkt att säkerställandet av vissa områden, bl. a. delar av västkustens stränder, till avgörande del är en riksangelägenhet. Vid valet av de skyddsvärda objekt som i första hand bör säkras bör enligt länsarkitektens mening stor uppmärksamhet ägnas graden av det tryck som den framträngande fritidsbebyggelsen och bilturismen utövar. Beträffande hallandskusten synes från denna synpunkt angeläget att åtgärder snarast vidtas.

En av de remissinstanser som starkast betonar angelägenheten av att naturområden säkerställs i erforderlig omfattning under de närmaste åren är *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som anför bl. a. följande.

Länsstyrelsen har med stigande oro sett utvecklingen i detta län, framför allt dess kustområden. Bokenäset kan numera betecknas som i det närmaste fullexploaterat för fritidsbebyggelse och Stångenäset kommer med nuvarande takt i exploateringen mycket snart att befinna sig i samma läge. Det jobbas och spekuleras på naturvårdens område i detta län på ett sätt som aldrig förut. De kommunala myndigheterna är utsatta för ett mycket kraftigt tryck från markägare, som vill exploatera sina fastigheter för fritidsbebyggelse, och det skall ej förtänkas om dessa myndigheter då och då ger vika och släpper fram bebyggelse på områden som med hänsyn till friluftslivet eller naturskyddet borde fredas för bebyggelse. De senaste ändringarna i byggnadslagstiftningen, varigenom tillstånd till upprättande av byggnadsplan överflyttats från länsstyrelserna till vederbörande kommunala myndigheter, har också försvagat skyddet för fritidsområden mot bebyggelse.

Även om behovet att säkerställa naturområden anses störst i södra och mellersta Sverige föreligger sådant behov även i norra Sverige. Sålunda anför exempelvis *länsstyrelsen i Norrbottens län* följande.

Befolkningen i länets inland söker sig alltmer till tätorterna vid kusten. Härigenom har kraven på för fritidsbebyggelse lämpade områden ökat i länets kustområden. Även om länsstyrelsen har möjlighet att genom bebyggelsereglerande åtgärder minska trycket på stränderna, kommer det troligen att i framtiden bli nödvändigt att tillgripa en högre skyddsform för att tillgodose den icke fastighetsägande befolkningens önskemål om tillgång till bad och rekreation.

I några remissyttranden ifrågasätts, som tidigare nämnts, om det föreligger ett sådant behov av fritidsområden som utredningen anser. *Sveriges lantbruksförbund* förklarar sålunda, att jordbrukets erfarenhet i detta hänseende inte motsvarar utredningens uppfattning. Förbundet anser, att allemans-

rätten redan på de flesta marker öppnar de möjligheter för allmänheten, som utredningen vill att den sociala naturvården skall skapa. På denna punkt vill förbundet stödja utredningen endast i vad gäller speciella behov som kräver s. k. serviceområden. Liknande uppfattning hyser *Näringslivets byggnadsdelegation*, som anser att avsättningen av sådana områden med hänsyn till det intensiva utnyttjandet och till att områdena företrädesvis bör förläggas i närheten av större tätorter lämpligen bör ske enligt byggnadslagen. I fråga om bilismens betydelse anför delegationen följande.

Delegationen kan inte instämma i utredningens bedömning att behovet av strövområden för framtiden i avsevärd grad skulle öka till följd av bilismen. Tvärtom torde motsatsen vara fallet. Den ökade utflyktsfrekvensen från tätorterna syftar i allmänhet inte till ett kringströvande i naturen utan inskränker sig i första hand till bilutflykter, varvid raster och även nattuppehåll görs i tämligen omedelbar anslutning till vägarna. Allmänhetens behov avser sålunda i första hand marksträngar utmed bilvägar och dylika strängar blir också föremål för ett allt intensivare utnyttjande, som i många fall torde medföra större intrång än vad markägarna bör anses skyldiga att tåla utan ersättning.

Delegationen vitsordar, att brist kan tänkas uppkomma i fråga om lämpliga badplatser för allmänheten samt skyddade ankar- och förtöjningsplatser för båtsporten. När båda dessa ändamål kan tillgodoses genom det speciella strandskyddet, finner delegationen något ytterligare rättsmedel här för inte vara erforderligt. Tillfredsställande resultat i vad gäller tillskapan- det av erforderliga naturområden kan sannolikt åstadkommas med hjälp av nuvarande lagstiftning, därest naturvårdsmyndigheterna ges i huvudsak de förstärkta ekonomiska möjligheter som utredningen förutsätter.

En i viss mån liknande uppfattning beträffande utnyttjandet av fritidsområden har *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som anför.

Man bör hålla i minnet, att de stora friluftssälskande skaror, som vid sommarhalvårets veckoslut och under semestertiden från tätorter reser ut till landet, så gott som helt söker sig till bad- och campingplatser, vandrarhem eller egna fritidsstugor. Å dessa platser eller inom en snäv omkrets omkring dessa uppehåller sig de flesta. I det inre av de strövområden, som ofta grän- sar till de nämnda platserna, möter man sällan någon människa.

En annan uppfattning angående bilismens inverkan på behovet av natur- områden hyser *Motororganisationernas samarbetsdelegation*.

Motorismen har medverkat till en genomgripande omdaning av samhäl- let. Bilen ger människan möjlighet att utnyttja sin fritid på ett mer varierat sätt. De i delegationen ingående organisationerna — KAK, Motormän- nens riksförbund och Motorförarnas helnykterhetsförbund — ser det som en av sina uppgifter att lära bilägarna hur de på ett givande sätt kan använ- da bilen i rekreationssyfte. Då naturen för många utgör den bästa rekrea- tionskällan ställs stora krav dels på att samhället tillser att lämpliga områ- den görs tillgängliga för den stora allmänheten, dels på att en genom sådan användning uppkommen förslitning av naturområdena begränsas så myc- ket som möjligt.

Sveriges industriförbund och Sveriges skogsägareförbund finner det nödvändigt att avvakta resultatet av utredningen angående fritidsområden m. m. innan behovet av sådana områden och därmed också behovet av en skärpning av lagstiftningen med säkerhet kan bedömas. Länsstyrelsen i Örebro län delar utredningens uppfattning om nödvändigheten av tillgång till områden för allmänhetens friluftsliv. Enligt länsstyrelsens mening är dock utredningens farhågor för att dylika områden inte skall finnas i tillräcklig utsträckning överdrivna, i varje fall såvitt gäller stora delar av landet. Länsstyrelsen vill emellertid inte bestrida, att naturreservat har en funktion att fylla framför allt i södra och mellersta Sverige.

Utredningens målsättning beträffande den tid inom vilken naturområdena bör vara säkerställda ifrågasätts i allmänhet inte av remissinstanserna. Statens fritidsnämnd betonar särskilt den fara som ligger i dröjsmål och föreslår att naturvårdsmyndigheterna får tillgång till ett instrument, med vilket den nuvarande marksituationen inom i naturvårdssammanhang ömtåliga trakter kan »frysas» under den inledande perioden.

Skyddet bör ha karaktären av ett partiellt områdesskydd med tyngdpunkten på bebyggelsekontroll. Nämnden åsyftar ett generellt verkande skydd för sådana markområden, vilka vid tiden för lagens ikraftträdande över huvud taget kan tänkas ifrågakomma för ändamålet. Huruvida i det särskilda fallet ett markområde kan vara tjänligt får bedömas antingen på grundval av hos länsstyrelsen vid tiden för lagens ikraftträdande redan tillgängligt material eller, om dylikt material saknas, på grundval av en av länsstyrelsen vid nämnda tidpunkt företagen översiktlig snabbinventering. Nämnden är medveten om att spørsmålet rörande den lämpliga avvägningen mellan avsättande av markområden för småhusbebyggelse och markområden för gemensamt utnyttjande i rekreationssyfte är föremål för utredning. Men även för den planering, som i anledning av sistnämnda utredning kan vara befogad i framtiden, torde status quo när det gäller nuvarande markdispositioner av intresse för naturvården vara av stor betydelse.

I likhet med utredningen anser remissinstanserna genomgående att det för att realisera programmet för att säkerställa naturområden är erforderligt att väsentligt utbygga det statliga stödet för markpolitiska åtgärder.

Remissinstanserna ansluter sig likaledes i stort sett till utredningens synpunkter beträffande landskapsvården.

De av utredningen angivna rättsliga huvudfrågorna ägnas stort intresse av remissinstanserna. Flertalet ansluter sig helt till utredningens synpunkter härutinnan, men inte så få hyser allvarliga betänkligheter och några ställer sig helt avvisande till införandet av nya tvångsregler.

Bland de många remissinstanser som biträder utredningens tankegångar kan nämnas länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som är helt ense med utredningen att säkerställandet i första hand bör ske genom förhandlingar och överenskommelser med berörda markägare. Länsstyrelsen uttalar dock samtidigt att det är absolut nödvändigt att myndigheterna får möjlighet att

mot markägarnas bestridande förordna om avsättande av naturreservat, då det säkerligen i många fall kommer att visa sig omöjligt att på frivillighetens väg genomföra åtgärden. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* understryker också det önskvärda i att naturvårdsåtgärder i största möjliga utsträckning vidtas med positiv medverkan från markägarnas sida, men förklarar tillika att i den mån motsättning uppstår ett klart dokumenterat samhällsintresse måste ta över markägarintresset. Detta gäller även i fråga om avsättande av områden för friluftslivets behov. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Stockholms län*.

Några remissinstanser framhåller, att det under vissa förutsättningar kan vara mest lämpligt att naturområden säkerställs genom att samhället förvärvar dem. Sålunda anser exempelvis *lantbruksnämnden i Stockholms län* och *lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län* att det kan bli angeläget att överföra äganderätten till de hårdast anlitade kustområdena i allmän ägo.

Endast ett mindre antal remissinstanser avvisar helt tanken att naturområden bör kunna säkerställas mot markägarens vilja. Detta gäller främst representanter för markägarintresset men även vissa statliga myndigheter. Sålunda anför exempelvis *Sveriges skogsägareförbund* följande.

Förbundet hyser den bestämda uppfattningen att lösningarna av naturvårdsfrågorna bör och måste sökas i samförstånd med ägarna av den mark, som friluftsfolket i allt större skaror utnyttjar. Ty — som utredningen även antytt — utan ett i möjligaste mån friktionsfritt samarbete med markägarna torde en tillfredsställande planering på lång sikt av naturvårdens många problem ej kunna tillfredsställande genomföras. Ett gott förhållande mellan markägarna och friluftsfolket utgör med andra ord en av de viktigaste hörnstenarna vid uppbyggnaden av ett ändamålsenligt naturvårdsinstitut.

Av naturvårdssynpunkter betingade ingrepp i den privata äganderätten bör enligt förbundets åsikt genomgående regleras genom frivilliga avtal och ej under expropriationshot. I anknytning härtill föreslår förbundet, att lämpliga kronomarker i största möjliga utsträckning tas i anspråk särskilt när det gäller s. k. fjällrområden.

Överlantmätaren i Kristianstads län finner det principiellt otillfredsställande, att ett markområde kan undandras ägarens inflytande utan att han fått göra sin mening hörd. Överlantmätaren anser att något skydd för markägaren bör konstrueras. *Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län* anser att mycket starka skäl för fredning erfordras för att det skall kunna anses försvarligt att i fråga om mera betydande områden genomdriva den mot ägarens vilja.

Utredningens synpunkter i fråga om arbetsmetodiken på naturvårdens område biträds i allmänhet av remissinstanserna. *Byggnadsstyrelsen* framhåller emellertid, att genomförandet av ett så tidsmässigt komprimerat program som utredningen föreslagit otvivelaktigt kommer att medföra svårigheter att synkronisera arbetet med samhällsplaneringen i övrigt. Oberoende av formen är det emellertid enligt styrelsens mening givet att

planeringen måste följa gemensamma allmänna riktlinjer och att resultaten på längre sikt måste kunna samstämmas. En samordning på ändamålsenligt sätt av naturvårdsarbetet med planväsendets uppgifter ter sig ofrånkomlig.

Slutligen understryks i åtskilliga remissyttranden vikten av att alla medborgargrupper kommer till insikt om den enskilda människans ansvar i naturen. Sålunda anför exempelvis *lantbruksstyrelsen* bl. a. följande.

För att man skall kunna nå de resultat som åsyftas med naturvården torde det vara en grundförutsättning att den stora allmänheten, som i ständigt ökad utsträckning utnyttjar naturen för rekreationsändamål, redan från barndoms- och ungdomsåren lär sig umgås med naturen på rätt sätt. Sådan undervisning bör därför bedrivas i såväl grundskolan som yrkesskolorna och då självfallet även i jordbrukets yrkesskolor, vars elever i sin framtida verksamhet kommer att få speciellt rika tillfällen till aktiv naturvård. Lantbruksstyrelsen är såsom tillsynsmyndighet beredd att medverka till utvidgning av naturvårdsundervisningen vid dessa skolor.

Även i den rådgivnings- och upplysningsverksamhet som bedrivs av innehållningssällskapen och lantbruksnämnderna och i hög grad vänder sig till markägare bör det vara möjligt att åstadkomma betydande resultat i arbetet med den aktiva naturvården.

Samma positiva syn på frågan och beredvillighet till medverkan redovisas genomgående av de statliga myndigheter och organisationer av skilda slag, som har möjlighet till en insats på detta område, exempelvis *skogsvårdsstyrelserna* och *Svenska naturskyddsföreningen*.

V. Reformen rörande lagstiftningen om naturvård

Utredningen. Utredningen, som ej ansett det förenligt med sitt uppdrag att verkställa en fullständig genomgång av naturvården i speciallagstiftningen, har begränsat översynen av naturvårdslagstiftningen till naturskyddslagen, strandlagen samt 86 och 122 §§ byggnadslagen, vilka inarbetats i ett av utredningen framlagt förslag till ny naturvårdslag. Därjämte har utredningen i samordningssyfte funnit anledning föreslå vissa mindre ändringar i expropriationslagen, lagen om allmänna vägar och byggnadsstadgan. I det följande torde få lämnas en kortfattad översikt över utredningens förslag.

Beträffande sammanförandet av naturskyddslagen, strandlagen och nämnda lagrum i byggnadslagen yttrar utredningen bl. a.

De resultat, som åstadkoms med tillämpning av de tre lagarna eller lagbestämmelserna, tjänar alla likartade eller identiska naturvårdsintressen av social eller kulturell art. Den nuvarande splittringen har skapat tveksamhet om vilket institut som skall tillämpas i ett konkret fall. En allvarlig olägenhet i gällande ordning är att de tre lagarna i viktiga avseenden arbetar med olika formella och materiella villkor för tillämpningen, med olika er-

sättningsförfaranden och med olika ersättningsmöjligheter. Utredningen har på grund härav funnit en samordning vara nödvändig för att erhålla en systematiskt utformad och tillräckligt effektiv ny naturvårdslag. Samordningen är inte minst påkallad för att möjliggöra en lämplig ekonomisk ansvarsfördelning på naturvårdens område.

Vid sin granskning av den nuvarande tillgången på naturområden har utredningen funnit att den gällande lagstiftningens intentioner i praktiken omsatts på ett föga systematiskt sätt. Det finns sålunda inte något strängt samband mellan ett områdes rubricering enligt gällande lagstiftning, områdets fysiska beskaffenhet och huvudmotivet för dess skydd. Detta anser utredningen delvis förklaras av att villkoren för bildande av exempelvis naturminne och naturpark är så olika utformade och att man i praktiken, med bortseende från syftet med fridlysningen, tvingats begagna det institut, som över huvud varit möjligt att tillämpa. Utredningen fortsätter.

Den grundläggande synpunkt utredningen vill anlägga i denna fråga är att det i praktiken i regel inte är möjligt och heller inte önskvärt att söka upprätthålla en sträng gräns mellan kulturella och sociala markdispositioner. En annan synpunkt är att det uppenbarligen inte kan stämma överens med tidens krav att det skall vara förenat med större svårigheter att tillgodose sociala intressen i detta sammanhang än kulturella. Det torde enligt utredningens uppfattning inte finnas någon viktigare fråga för dagen i naturvårdslagstiftningen än att undanröja anledningarna till naturparksinstitutets ineffektivitet.

Efter övervägande av frågan vilka institut som mot denna bakgrund kan vara behövliga i naturvårdslagen anför utredningen vidare.

Utredningen har slutligen stannat för att föreslå att man söker upprätthålla en någorlunda klar gräns mellan naturområden och naturföremål. För den senare kategorien vill utredningen reservera termen *naturminne*. Inom områdeskategorien anser utredningen det önskvärt att liksom nu uppehålla två olika skyddsnivåer. Den högre skyddsnivån bör då representeras av *nationalparken*. Till denna kategori bör, liksom nu i regel är fallet, hänföras objekt av framträdande riksintresse. Dessa bör liksom f. n. säkerställas dels genom att kronan äger och förvaltar dem, dels genom att avsättande, ändring eller upphävande beslutas av Kungl. Maj:t och riksdagen. För alla övriga naturområden, som bör säkerställas för framtiden, föreslår utredningen beteckningen *naturreservat*.

Termen naturreservat begagnar utredningen alltså som en sammanfattande beteckning på områden av den lägre skyddsnivån. De skall kunna tillskapas på antingen kulturella eller sociala grunder och helst båda i förening. Utredningen har eftersträvat att göra institutet så smidigt och elastiskt som möjligt. I stor utsträckning bör naturreservaten kunna vara områden i enskild ägo, där ett normalt jordbruk, skogsbruk eller fiske upprätthålls men där vissa inskränkningar rörande markutnyttjandet vidtagits i syfte att för framtiden bibehålla områdenas väsentliga värden ur naturvårdssynpunkt.

Utredningen understryker att även naturminne föreslås omfatta det för naturföremålet erforderliga skyddsområdet och alltså formellt får karaktären av ett områdesskydd. Trots detta är det i regel väsentligt annan utgångspunkt för skyddsåtgärden vid bildande av naturminne än vid bildande

av naturreservat. Gränsen mellan naturreservat och naturminne kan dock aldrig göras helt skarp. Om ett större antal värdefulla naturföremål ligger i närheten av varandra, torde det ofta vara praktiskt att innesluta dem i ett naturreservat.

Enligt lagförslaget skall som naturreservat kunna avsättas område som på grund av naturens eller kulturmiljöns beskaffenhet företer en särskilt värdefull landskapsbild eller som är av särskild betydelse för kännedomen om landets natur eller för friluftslivet. Beslut om avsättande till naturreservat meddelas av länsstyrelsen, som därvid skall ange grunden för avsättandet och meddela de särskilda föreskrifter beträffande naturreservatets vård och förvaltning eller i övrigt som finns erforderliga för att trygga ändamålet med reservatet. Kungl. Maj:t skall äga förordna att vården och förvaltningen helt eller delvis skall omhänderhas av myndighet. Då fråga väckts om avsättande av naturreservat, skall länsstyrelsen — i likhet med vad f. n. gäller vid fridlysning — kunna för viss tid, högst tre år, meddela förbud mot att beträffande det berörda området vidta åtgärd som strider mot naturreservatets syfte. Förbudet kan förlängas med högst tre år. Undantag från bestämmelser som meddelats vid avsättande av naturreservat kan då särskilda skäl föranleder därtill medges av länsstyrelsen, som också i vissa angivna fall kan upphäva eller jämka beslut om avsättande av naturreservat.

Institutet naturreservat, som enligt utredningens bedömning i framtiden bör komma till användning i ett mycket stort antal fall, ersätter sålunda såväl naturpark som i vissa hänseenden även naturminne enligt gällande rätt. Termen fridlysning har ansetts mindre lämplig då den ger intryck av att fråga är om område som ej får beträdas, medan syftet ofta är det motsatta. Jämfört med naturparksinstitutet innebär utredningens förslag den skärpningen att villkoret om ägarens samtycke borttagits, liksom också det alternativa villkoret att området blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det avsedda ändamålet. Utredningen anser det orimligt att för de sociala naturvårdssträvandena uppehålla specialvillkor som inte finns för de kulturella eftersom de två syftena i praktiken ofta sammanfaller. Utredningen betonar dock att man vid bildande av naturreservat alltid i första hand skall eftersträva frivilliga överenskommelser med markägarna.

I det stora flertalet fall, där bildande av naturreservat aktualiseras, kommer enligt utredningens mening inte att finnas behov av expropriation. Möjlighet till expropriation anser utredningen dock kunna vara av betydelse i undantagsfall, där bestämmelserna för områdets utnyttjande och vård måste bli så ingripande, att endast ett mycket begränsat utrymme blir kvar för markägarens förfogande, samt förhandlingar om förvärv av området ej lett till resultat. Utredningen har därför föreslagit att nuvarande bestämmelser om expropriation för att bevara område som nationalpark eller naturminne utvidgas till att omfatta även naturreservat.

Om utredningens förslag genomförs, förordar utredningen att alla nu befintliga skyddsobjekt genomgås samt att efter utgallring de kvarvarande uppsorteras och omklassificeras till de nya instituten. Enligt utredning-

ens mening bör åtgärder också vidtas för att omföra de nuvarande domänreservaten till definitiva skyddsformer enligt den nya lagen. Utredningen understryker att bland de talrika domänreservaten finns objekt av sällsynt högt värde.

Utredningens förslag rörande särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter motsvarar naturskyddslagens stadganden i samma ämne med ett tillägg avseende kommersiell blomplockning. Beträffande den senare frågan yttrar utredningen.

Vad beträffar förslagen om utvidgning av skyddsmöjligheterna för växtarter genom införande av förbud mot kommersiell blomplockning finner utredningen det vara bestyrkt att ett dylikt skyddsbehov uppenbarligen föreligger. De missförhållanden som framkommit i detta sammanhang är emellertid lokalt begränsade till vissa tätortsregioner i södra och mellersta delarna av landet samt till vissa områden längs riksvägarna. Det måste betraktas som ett klart missbruk av allemansrätten att vissa marker, som nu sker, plundras på liljekonvaljer, blåsippor, gullvivor och andra vårblommor. För att förhindra dylik skövling föreslår utredningen att Konungen eller den myndighet som Konungen bestämmer skall äga att meddela förbud att inom landet eller del därav för avsalu bortta växt av viss art där den växer vilt eller del av sådan växt.

Under förslagetets bestämmelser till skydd för friluftslivet regleras främst det särskilda *strandkyddet*. Erfordras för att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet, insjö eller vattendrag kontroll av lokaliseringen av bebyggelse inom visst strandområde, skall länsstyrelsen äga förordna att bebyggelse inte får företas inom området utan länsstyrelsens tillstånd. Sådant förordnande skall innefatta förbud mot uppförande av helt ny byggnad samt ändring av befintlig byggnad för ett väsentligen annat ändamål än det vartill byggnaden tidigare varit använd ävensom grävnings- och andra förberedelsearbeten för dylik bebyggelse. Förordnande kan omfatta område inom högst 300 m från strandlinjen. Förbudet skall inte gälla område som ingår i naturreservat, naturminne, fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Vidare undantas sådan för försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln eller den allmänna samfärdseln erforderlig bebyggelse som ej utgörs av bostadsbyggnad. Stadgandet motsvarar med mindre avvikelser bestämmelserna i 1 § strandlagen.

Utredningen har vid sin undersökning av det särskilda strandkyddets nuvarande omfattning och utvecklingstendenser funnit att strandlagen i stort sett är tillfredsställande och att den skärpning av strandregleringen, som måste anses nödvändig, i huvudsak är en tillämpningsfråga samt en organisatorisk och ekonomisk fråga. Utredningen har därför ej funnit anledning att föreslå några genomgripande ändringar av det särskilda strandkyddets utformning utan lägger i stället huvudvikten vid att främja en ökad användning av detta skydd. I anslutning härtill diskuterar utredningen vissa spörsmål som sammanhänger med strandreglernas innehåll och tillämpning.

Strandlagens regel om *säkerställande av fri passage* för allmänheten inom strandskyddsområde och i dess närhet bibehålls i lagförslaget. Utredningen anser därjämte att en regel till säkerställande av fri passage fyller en viktig uppgift även på andra platser som är av väsentlig betydelse för friluftslivet. En regel om stängselgenombrott med sålunda utvidgat tillämpningsområde har intagits i lagförslaget.

I lagförslaget intagna särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbildens inleds med ett stadgande om viss bebyggelsekontroll. Erfordras för skydd av område, som på grund av naturens eller kulturmiljöns beskaffenhet företer en särskilt värdefull landskapsbild, kontroll av lokaliseringen av bebyggelse inom området, skall länsstyrelsen kunna förordna att byggnad inte må uppföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. Beträffande område, som ingår i naturreservat eller naturminne eller i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, liksom för bebyggelse, som erfordras för försvaret m. m., föreslås undantagsbestämmelser. Förutom genom undantagandet av visst slag av bebyggelse skiljer sig det föreslagna stadgandet i sak från bestämmelserna i 86 och 122 §§ byggnadslagen framförallt därigenom att det ej innefattar möjlighet att kontrollera byggnadsytte utformning. I den mån det inom känsliga områden kan finnas ett behov av närmare reglering av bebyggelsens utförande, rekommenderar utredningen vidgad tillämpning av utomplansbestämmelser.

Som motivering för förslaget i denna del anför utredningen bl. a.

Det väsentliga värdet ur naturvårdssynpunkt av 86 och 122 §§ byggnadslagen ligger i möjligheten att med stöd av dessa regler åstadkomma en lämplig lokalisering av glesbebyggelsen till skydd för en känslig landskapsbild. Då markägare inte får åsamkas avsevärt men utan att ersättning härför utges och det inte är utsagt vem som i förekommande fall skall betala denna ersättning, begränsas reglernas tillämplighet i praktiken. Glesbebyggelse har sålunda inte helt kunnat förbjudas ens inom de känsligaste områden. Vid övervägande av samordningsfrågan har utredningen funnit det mest övertygande skälet för en överflyttning av bestämmelserna till naturvårdslagen vara att bebyggelseregleringen därigenom på ett konsekvent sätt kan föras med ersättningsbestämmelser. Ersättningsbestämmelserna föreslås bli enhetligt utformade för hela naturvårdslagen och intagna i en särskild avdelning av denna. Genom en komplettering på förslaget sätt kommer de beslutande myndigheterna att erhålla en starkare ställning och garantier vinnas för att skyddet av värdefulla partier i landskapet mot störande bebyggelse i fortsättningen inte skall behöva bli eftersatt.

Lagförslaget upptar vidare bestämmelser avsedda att möjliggöra en effektivare kontroll ur naturvårdssynpunkt av arbetsföretag i allmänhet, varmed utredningen förstår arbetsföretag, som avser annat än bebyggelse eller sådan täktverksamhet för vilken särskilda lagbestämmelser föreslås. Kan sådant arbetsföretag komma att väsentligt ändra landskapsbildens, bör enligt förslaget innan företaget utförs samråd ske med länsstyrelsen eller den länsstyrelsen anvisar. I dylikt fall skall länsstyrelsen kunna vid vite förelägga företagaren att vidta de åtgärder som, utan att vara oskäligt be-

tungande, må anses erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Finns anledning anta att arbetsföretag inom visst område skulle komma att varaktigt skada landskapsbilden, föreslås länsstyrelsen få befogenhet förordna att dylikt företag inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. I samband med tillstånd skall länsstyrelsen kunna meddela sådana föreskrifter rörande företagens utförande att dess skadliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas. Reglerna föreslås inte bli tillämpliga beträffande områden inom stadsplan eller byggnadsplan. Ej heller skall reglerna tillämpas beträffande företag, vars tillåtlighet med hänsyn till dess inverkan på naturen skall prövas i särskild ordning.

Utredningen anser att de förhoppningar, som på sin tid knöts till naturskyddslagens motsvarande regler, inte blivit helt infriade, i varje fall ej beträffande flertalet mindre arbetsföretag. Utredningen har emellertid funnit det orealistiskt att förordna införande av en generell koncessionsplikt för alla ifrågavarande företag. I stället har utredningen valt att föreslå vissa partiella reformer i lagstiftningen för att komma till rätta med de allvarligaste formerna av arbetsföretag och för att skydda vissa speciellt känsliga landskapspartier. Beträffande den i sistnämnda hänseende föreslagna regeln om möjlighet att förordna om tillståndsskyldighet rörande visst eller vissa slag av arbetsföretag inom bestämda områden yttrar utredningen.

Den föreslagna regeln bör tillämpas på sådant sätt att avsevärt men för enskilda på grund av vägrat tillstånd till företag eller särskilt betungande föreskrifter rörande företags utförande av beskaffenhet att föranleda ersättningsskyldighet för det allmänna normalt inte uppkommer. Naturvårdssynpunkterna torde i allmänhet kunna tillgodoses genom måttliga justeringar i ett företags lokalisering eller utförande. Genom att det överlämnas till länsstyrelserna att avgöra omfattningen av skyddet såväl beträffande arbetsföretagens art som skyddsområdets utsträckning underlättas en anpassning till de regionala förhållandena och till den framtida utvecklingen. Härvid har utredningen bl. a. haft i åtanke de på vissa håll vanligt förekommande bilskrötupplagen.

Redan nu finns ganska vittgående möjligheter enligt såväl byggnadsstadgan som gällande naturskyddslag att neutralisera de ogynnsamma verkningarna i landskapet av bilskrötupplagen. Vad som härutöver främst efterdras torde vara en kontroll att nyetableringen av bilskrötningarföretagen inte sker på ett olämpligt sätt. Utredningen har övervägt möjligheterna att införa ett generellt tillståndstvång för all nyetablering av dessa företag men funnit en sådan åtgärd alltför vittgående. Så länge vi inte här i landet har en nyetableringskontroll över all bebyggelse eller alla industriföretag, kan man inte lämpligen införa den för bilskrötupplagen. Däremot innebär utredningens förslag om arbetsföretag i allmänhet en möjlighet för länsstyrelsen att inom vissa områden, där omsorgen om landskapsbilden är speciellt viktig, förbehålla sig kontrollen över vissa arbetsföretag och alltså även bilskrötupplagen. Vid vägran av tillstånd till arbetsföretag inom sådant område har utredningen även föreslagit att ersättning i vissa fall skall kunna utgå. Härigenom anser sig utredningen ha tillskapat rimliga möjligheter för myndigheterna att såväl allmänt begränsa dessa företags skadliga verkan i landskapsbilden som att i exceptionella fall helt hindra tillkomsten av nya sådana.

Ett av utredningens förslag avser införande av tillståndsplikt för alla t ä k t f ö r e t a g av någon betydenhet. Sålunda föreslås att täkt av sten, grus, sand, jord eller torv för annat ändamål än fastighets husbehovsbrukning — intill 100 m³ per år — inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Sådant tillstånd kan göras beroende av att en täktplan av lämplig omfattning framläggs och att säkerhet ställs för kostnaderna för sådana åtgärder i syfte att minska företagets inverkan på landskapsbilden som länsstyrelsen må föreskriva. Från täktregleringen föreslås undantagna samma planområden enligt byggnadslagen och företag m. m. som enligt förslaget undantas från reglerna om arbetsföretag i allmänhet.

Utredningen framhåller att det material som ställts till utredningens förfogande utomordentligt klart visar att täktverksamheten och främst grustäkterna befinner sig i ett djupt otillfredsställande läge. Anledningen härtill är främst den allmänna planlöshet som utmärker verksamheten, otillräckliga personella och ekonomiska resurser hos myndigheterna samt otillräckligt lagstöd för ingripanden. Som en allmän bakgrund för diskussionen i frågan anför utredningen.

Gruset utgör en omistlig råvara för åtskilliga verksamheter i samhället, främst byggnadsindustrin och kommunikationsväsendet. Därför kan det inte ifrågakomma att införa något slag av reglering av grusbrytningen som äventyrar näringslivets försörjning. Detta är heller inte nödvändigt, eftersom landets sammanlagda grustillgångar förslår för ungefär 1 000 års konsumtion. Huvudproblemet är i stället att förlägga grusbrytningen till platser, där den gör ringa skada på motstående samhällsintressen och att där se till att den utförs på skonsammast möjliga sätt. Ur dessa enkla riktlinjer, varom de flesta är ense, kan omedelbart härledas krav på två olika slag av planering, nämligen dels en översiktlig med syfte att klassificera grusfyndigheterna i angelägenhetsgrad efter deras värde ur naturvårds-, kulturvårds- eller vattenförsörjningssynpunkt, dels en detaljplan, som visar hur grusbrytningen och återställningsarbetena skall ske i ett fall där grusbrytning tillåts. Redan på grund härav är det nödvändigt att myndigheterna bereds möjlighet att i förhand pröva varje tillämnad grustäkt av någon betydelse. Denna princip har redan införts genom stadgandet om anmälningsplikt enligt 14 a § tillämpningskungörelsen till naturskyddslagen. Denna bestämmelse har i praktiken inte fungerat tillfredsställande, bl. a. beroende på den korta tid, en månad, som disponeras för utredning av och ställningstagande till den tillämnade grusbrytningen.

Utredningen har funnit tiden nu vara mogen att införa generell tillståndsplikt för all grusbrytning av någon betydelse. En sådan åtgärd har även reservationslöst föreslagits av ansvariga representanter för grusnäringen. Reformen innebär att nuvarande tillståndsplikt enligt 21 § naturskyddslagen, som av vissa länsstyrelser börjat tillämpas över stora områden, nu utsträcks till hela landet.

Enligt utredningens mening bör täkt av sten, sand, jord och torv underkastas samma generella tillståndsplikt som grusbrytningen. Beträffande den erforderliga översiktliga täktplaneringen anför utredningen.

Den översiktliga täktplaneringen skall syfta till att klarlägga hur täktverksamheten skall lokaliseras för att dess negativa verkningar på natur

och miljö skall bli så begränsade som möjligt. Av denna planering måste även krävas att den bereder näringslivet tillräckligt stort utrymme för dess försörjning med nyttigheter, liksom att exploateringsmöjligheterna får en rimlig lokalisering. Ett självklart inslag i den översiktliga planeringen är därför en noggrann inventering av alla pågående större täkter med uppgift om deras årskapacitet och återstående disponibla tillgångar. I landet finns i fråga om grus både överskottsregioner och bristområden. Bl. a. på grund härav måste det förutsättas att den översiktliga grusplaneringen sammanhålls i stora drag centralt. Det synes därvid lämpligt med ett fortlöpande samarbete med näringsliv och huvudkonsumenter, exempelvis väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Grusplaneringen berör vidare direkt vissa andra viktiga samhällsintressen, i första hand kulturminnesvården och vattenförsörjningen. Det är därför praktiskt och lämpligt att den centrala naturvårdsmyndigheten vid utarbetandet av råd och anvisningar liksom vid verksamhetens administration i övrigt nära samverkar med de centrala företrädarna för nämnda samhällsintressen. Tyngdpunkten i den översiktliga grusplaneringen kommer dock att ligga regionalt och bör ledas av länsstyrelsen.

En minst lika viktig faktor som den översiktliga planeringen är enligt utredningen detaljplaneringen eller den s. k. grustäktsplanen. Utredningen anser denna plan vara av utomordentligt stor betydelse, enär det är genomdenna som det i princip avgörs hur all framtida täktverksamhet av någon betydelse skall ske. Beträffande innehållet av en dylik plan yttrar utredningen.

Planen skall utvisa grunddragen av terrängförhållanden före och efter fullbordad täkt jämte befintliga fastighets- och äganderättsförhållanden samt dessutom innehålla en redogörelse för den materialundersökning, varpå planen grundar sig, hur motstående allmänna intressen såsom naturvård, kulturminnesvård, grundvattenskydd och bebyggelse beaktats, under vilken tid brytningen planeras pågå samt omfattningen av de återställningsarbeten som avses att utföras såväl under pågående som efter avslutad täkt. Innehållet i en plan bör i övrigt vara beroende av ärendets allmänna omfattning och betydelse ur naturvårdssynpunkt. Det kommer säkerligen att i framtiden även finnas täkter, som är relativt betydelselösa ur allmän synpunkt, och då bör länsstyrelsen kunna avstå från att påfordra plan eller nöja sig med en mycket enkel sådan. Utredningen vill starkt understryka nödvändigheten av att undvika en byråkratisering av grustäktsplaneringen. Det väsentliga är att stor omsorg nedläggs på de verkligt betydelsefulla ingreppen i natur och miljö.

Beträffande den täktverksamhet som erfordras i samband med byggandet av allmänna vägar förordar utredningen att vägmyndigheterna i samråd med länsstyrelserna verkar för en lämplig lokalisering av täkterna under arbetets gång. För de enskilda sidotag, som kommer till utförande, anser utredningen plankravet i princip böra uppehållas. Länsstyrelsens handläggning av dessa tillståndsfrågor förutsätts bli anpassad efter vad som kan anses rimligt för vägbyggnadsprogrammet i dess helhet. Liknande tillvägagångssätt anser utredningen önskvärt även vid byggandet av skogsbilvägar och andra enskilda vägar.

I fall, där en grusfyndighet är uppdelad på flera fastigheter med skilda ägare på sådant sätt att en ur naturvårdssynpunkt godtagbar lösning knappast kan åstadkommas annat än under samverkan mellan samtliga ägare, bör enligt utredningens mening krävas en gemensam plan för hela täktområden eller den mindre del därav, som ur naturvårdssynpunkt lämpligen bör kunna exploateras för sig.

I fråga om varaktiga reklamanordningar i landskapet föreslår utredningen dels en allmän skärpning av nuvarande bestämmelser och dels en lagteknisk samordning beträffande ansvaret för kontrollen. Utredningen hävdar med bestämdhet att det, med den allmänna utveckling reklamen nått, har föga eller ingen betydelse för näringslivet i våra dagar om möjligheten att sätta upp reklamanordningar i naturen bibehålls eller ej. Med hänsyn till företeelsens mycket störande inverkan på landskapsbilden anser utredningen att reklamanordningar i naturen i princip skall vara förbjudna.

Enligt utredningens förslag skall utanför tätort varaktiga reklamanordningar inte få anbringas utomhus utan länsstyrelsens tillstånd. Från förbudet undantas skylt på byggnad för upplysning om där bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet, anslagstavla för meddelanden rörande kommunala angelägenheter m. m.

Under särskilda bestämmelser om uppträdandet i naturen uppstår lagförslaget dels en allmän förhållningsregel att iakttas vid vistelse i naturen och dels en regel mot nedskräpning i naturen. Enligt sistnämnda regel — som innefattar en viss skärpning i förhållande till gällande rätt — äger länsstyrelsen, om nedskräpning eller osnyggande i naturen ägt rum och därav uppkommit obehag av betydenhet för närboende eller andra eller fara för skada till person eller egendom, vid vite ålägga den ansvarige att iordningställa platsen samt vidta erforderliga förebyggande åtgärder för framtiden.

I detta sammanhang yttrar utredningen i anslutning till diskussionen om de i naturen kvarlämnade skrotbilarna.

Det allt vanligare förfaringssättet att överge en skrotningsfärdig bil i naturen måste klart vara att anse som sådan kvalificerad nedskräpning för vilken här behandlade regler avser att råda bot. Problemet med de övergivna bilarna är emellertid ingalunda löst med nyssnämnda precisering. Oftast torde nämligen förhållandena vara sådana att bilens ägare inte kan uppspåras. Vidare kan svårigheter uppstå vid omhändertagandet av fordonet på grund av hittegodslagens bestämmelser. Enligt utredningens uppfattning torde dock här antydda problem komma att bli av mindre omfattning för att så småningom helt upphöra, därest frågan om kontroll av nedskrotningen av de avregistrerade fordonen kan lösas tillfredsställande. Rörande denna fråga hänvisar utredningen till bilskrotningsutredningens kommande förslag.

Utredningens förslag till ersättningsbestämmelser innebär i huvudsak en lagteknisk samordning av nuvarande, delvis olikformade ersättningsregler i naturskyddslagen, strandlagen samt 86 och 122 §§ bygg-

nadslagen i syfte att erhålla klara och enhetliga bestämmelser på detta område. De viktigaste avvikelserna i materiellt hänseende från gällande rätt avser dels reglerna om beaktande av s. k. influensverkan vid bestämmande av intrångsersättning och dels beräkningen av ersättning i anledning av vägrat tillstånd till täktverksamhet. I det förra hänseendet föreslås att den nuvarande regeln i strandlagen, att den nytta en reglerande åtgärd på en del av en fastighet kan medföra i form av värdestegring på annan del av fastigheten skall tas i beräkning vid intrångsersättningens fastställande, skall bli tillämplig även beträffande ersättning vid avsättande av naturreservat eller naturminne och vid byggnadsförbud till skydd för landskapsbilden. Ersättning i anledning av vägrat täkttillstånd föreslås skola bestämmas med utgångspunkt från markens värde då den nya lagen träder i kraft. Utredningen hänvisar här till att principen att mark, som beläggs med inskränkning i dispositionsrätten, i ersättningsfall skall uppskattas efter realvärdet vid den tidpunkt då inskränkningen inträdde redan gäller generellt i byggnadslagen och strandlagen. Utredningens förslag innebär vidare vidgade möjligheter såväl för enskild markägare som för kronan att påfordra inlösen, om åtgärd enligt naturvårdslagen medför synnerlig skada i förhållande till värdet av berörd fastighet eller del därav.

Utredningen har också framlagt riktlinjer för lösandet av vissa allmänna rättsliga frågor. Därvid behandlas särskilt rätten till fri färd, tomtbegreppet, tältning, båtförtöjning och därmed jämställd rastning, särskilda anläggningar för tältning, bad e. d., parkering av motorfordon å annans mark, tillgodogörande av naturalster samt behovet av särskilda inskränkningar i allmänhetens rätt att uppehålla sig å annans mark.

Yttranden. Ett alldeles övervägande flertal bland remissinstanserna godtar i princip utredningens förslag till ny naturvårdslag såsom ett lämpligt instrument för en aktiverad naturvårdspolitik. Hit hör exempelvis de hörda hovrätterna och samtliga länsstyrelser med undantag av en. Åtskilliga remissorgan inom denna grupp framlägger dock på särskilda punkter förslag till ändringar i formellt eller materiellt hänseende. Ett mindre antal remissinstanser avstyrker förslaget helt eller i centrala delar. I det följande sammanfattas det väsentliga innehållet av remissvaren.

Majoriteten av remissinstanserna ställer sig i huvudsak positiva till utredningens förslag till samordning av bestämmelserna i naturskyddslagen, strandlagen samt 86 och 122 §§ byggnadslagen. Sålunda finner exempelvis *hovrätterna* förslaget vara välmotiverat. *Länsstyrelsen i Blekinge län* betonar att genom samordningen vinnas enhetlighet i fråga om villkoren för tillämpningen av lagregler som alla ytterst har till syfte att utgöra skydd för ur olika synpunkter värdefulla naturområden. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* understryker att bestämmelserna i strandlagen samt 86 och 122 §§ byggnadslagen med hänsyn till sitt syfte hör hemma i naturvårdslagstiftningen.

Vissa remissorgan ifrågasätter om inte bestämmelserna i strandlagen och nämnda paragrafer i byggnadslagen i stället har sin rätta plats i byggnadslagstiftningen. *Byggnadsstyrelsen* anför i denna fråga.

Naturvårdsfrågorna, fristående eller kombinerade med fritidsbebyggelsens problem, är vanliga inslag i översiktsplaneringen, den lokala likaväl som den regionala. Vid regionplaneringen brukar detta frågekomplex höra till de allra viktigaste av dem som där behandlas.

I samma mån som fältet för den översiktliga planeringen vidgas — vilket synes vara en naturlig och ofrånkomlig följd av den allmänna samhällsutvecklingen — kan det förutsättas att även naturvården i växande omfattning dras in i samhällsplaneringens intressesfär. Med tanke på dessa förhållanden kan uppenbarligen åtskilliga skäl åberopas för att behandlingen av naturvårdsfrågorna, i vart fall i de delar som kan inbegripas i den sociala naturvården, hade anknutits till byggnadslagstiftningen.

Det finns emellertid även skäl som talar för att samtliga naturvårdsproblem på det sätt som utredningen föreslagit blir föremål för särskild lagstiftning och att möjligheter skapas för åtgärder som mera direkt inriktas på lösandet av dessa problem. Bl. a. den tilltagande fritidsbebyggelsen gör att behovet av snabbt verkande, effektiva åtgärder för skydd av värdefull natur är trängande. Erfarenheterna från olika delar av landet visar att fritidsbebyggelsen är i färd med att ta i anspråk många av våra värdefullaste och mest attraktiva naturområden, ofta under former som gör det svårt eller omöjligt för planväsendets nuvarande organ att bringa skeendet under kontroll på ett tillräckligt tidigt stadium.

Med hänsyn till de brådskande uppgifter som f. n. föreligger på naturvårdens område anser styrelsen således för sin del att konstruktionen med en särskild naturvårdslag åtminstone i dagens läge innebär en lämplig lösning. På längre sikt torde man emellertid få räkna med att det blir anledning att uppta denna fråga till förnyat övervägande.

På liknande grunder ifrågasätter *länsstyrelsen i Värmlands län* om inte bestämmelserna i strandlagen borde inarbetas i byggnadslagstiftningen. *Lantmäteristyrelsen* uttalar att strandlagens möjligheter till byggnadsreglering inom strandområde numera synes ha ingått i det allmänna medvetandet och att en förbättrad tillämpning av dess bestämmelser inte är i första hand beroende av en lagändring utan av tillgången på ökade medel för ersättning till markägare.

Åtskilliga remissinstanser anser att 86 och 122 §§ helt eller delvis bör bibehållas i byggnadslagen. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att byggnadslagstiftningens bestämmelser om lokalisering av tätbebyggelse samt bebyggelseplanering över huvud har utformats med tanke på att landskapets bebyggande är en av de viktigaste formerna för dess planering samt att de av naturvårdsintresset motiverade stadgandena i 86 och 122 §§ byggnadslagen ingår däri som delar av ett organiskt helt. Länsstyrelsen anser därför att något skäl inte finns att ifrågasätta just dessa bestämmelsers hemortsrätt i byggförfattningarna. Liknande synpunkter anför bl. a. *länsstyrelserna i Stockholm och Värmlands län*.

Det av utredningen föreslagna institutet naturreservat innebär som nämnts att den sociala naturvården jämställs med den kulturella be-

träffande villkoren för avsättande av naturområden. Förslaget tillstyrks i denna del av ett övervägande flertal bland remissinstanserna. Som karaktéristiskt för dessa remissorgans inställning kan nämnas *länsstyrelsens i Stockholms län* uttalande att allmänintresset måste anses vara så starkt att ianspråktagande av erforderligt markområde för naturreservat bör kunna ske utan markägarens samtycke, i sista hand genom expropriation. Även till utformningen i övrigt av det nya institutet har majoriteten av remissinstanserna ställt sig positiv. Representativ för denna grupp är *överlantmätaren i Hallands län*, som framhåller såsom en stor fördel med lagförslaget att de särskilda föreskrifter, som skall utfärdas beträffande naturreservatsvård och förvaltning, kan anpassas med hänsyn till vad som erfordras i varje särskilt fall.

Å andra sidan anför flera remissinstanser starkt kritiska synpunkter. Så t. ex. anser *Sveriges skogsägareförbund* att inga egentliga motiv finns för ett avsteg från naturskyddslagens bestämmelser på ifrågavarande område. Avsättning av naturreservat bör därför enligt förbundets mening liksom beträffande naturpark ske med ägarens samtycke. Liknande synpunkter anför bl. a. *överlantmätarna i Kristianstads och Malmöhus län* samt *skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län*.

Skogs- och lantbruksakademien, länsstyrelsen i Örebro län, Svenska naturskyddsföreningen och *Samfundet för hembygdsvård* ifrågasätter om inte ytterligare en form av reservat, benämnt friluftservat eller liknande, borde införas, varigenom en klarare gräns skulle nås mellan kulturellt värdefulla naturreservat å ena och fritidsbetonade sådana å andra sidan. Längst i detta betraktelsesätt går *kommerskollegium*, som anser, att inrättande av ett friluftsområde inte bör betecknas som en naturvårdande åtgärd utan snarare som en exploatering av naturen, och därför hävdar, att behovet av dylika områden bör tillgodoses genom annan lagstiftning samt att bestämmelserna om naturreservat bör överarbetas i överensstämmelse härmed.

Att benämningen naturpark bibehålls förordas bl. a. av *skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län, Naturskyddsrådet i Göteborgs och Bohus län* samt *Skid- och friluftsförbundet*.

En precisering i lagen om arten och omfattningen av den inskränkning i markägares förfoganderätt, som ett beslut om avsättande av naturreservat kan innebära, anses vara ofrånkomlig bl. a. av *lantmäteristyrelsen, Sveriges industriförbund* och *Näringslivets byggnadsdelegation*, vilka inte finner det godtagbart att obegränsade befogenheter i ifrågavarande hänseende tillerkänns länsstyrelsen. Enligt *byggnadsstyrelsens* mening bör det undersökas om ej åtminstone i vissa avseenden kan åstadkommas enhetliga föreskrifter, exempelvis efter mönster av de för hela riket gemensamma utomplansbestämmelser som numera införts i byggnadslagstiftningen. Några remissinstanser, bland dem *länsstyrelsen i Stockholms län*, hemställer att det klart utsägs att vid avsättande av naturreservat hänsyn även skall tas till andra intressen än naturvårdens, t. ex. näringslivets.

Kammarkollegiet finner det böra nog övervägas, huruvida inte befogen-

heten att besluta om avsättande av naturreservat — i vart fall större sådana — bör tillkomma Kungl. Maj:t. I fråga om domänverkets skogar anser *domänstyrelsen*, att initiativ och avsättande bör ankomma på styrelsen efter samråd med länsstyrelsen. Denna åsikt delas av *kammarkollegiet*.

Utredningens förslag om särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter berörs endast i ett fåtal remissyttranden. Betydelsen av åtgärder mot kommersiell blomplockning understryks allmänt. Några remissorgan anser att förslaget i detta hänseende bör kompletteras med försäljningsförbud eller utvidgas till att omfatta även blomplockning som ej sker för avsalu.

Av de föreslagna bestämmelserna till skydd för friluftslivet har reglerna om *strandskyddet* tilldragit sig den största uppmärksamheten under remissbehandlingen. De erinringar som gjorts i denna del syftar huvudsakligen till en skärpning av strandkontrollen i jämförelse med förslaget. Vissa *länsarkitekter* vill åstadkomma en samordning med byggnadslagstiftningens byggnadsbegrepp. Önskemål om prövning av frågan om lokalisering av bad- och båtbyggor och liknande anläggningar framförs bl. a. av *länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus* samt *Skaraborgs län*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser det önskvärt, att bestämmelser om kontroll av permanenta campingläger — vilka enligt länsstyrelsens åsikt kommit att utgöra ett hot mot allemansrätten — intas under strandskyddsreglerna. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* samt *överlantmäterna i Östergötlands och Blekinge län* ifrågasätter, om inte strandkontrollen bör utvidgas till att omfatta även tomtplatser eller marks ianspråktagande som tomt. *Länsarkitekten i Kronobergs län* finner det önskvärt med kontroll av arrendeupplåtelser inom strandlagsområden, när dessa upplåtelser kan utsläcka allemansrätten. *Länsstyrelsen i Hallands län* önskar i likhet med några andra remissorgan att strandskyddet, när särskilda omständigheter föranleder därtill, skall kunna utsträckas till längst 600 m från stranden. För ett generellt strandskydd med omedelbar verkan efter liknande principer som i Danmark uttalar sig *Södra Älvsborgs läns naturvårdsförbund*. *Svenska teknologföreningen* menar, att här ifrågavarande skydd för friluftslivet ej bör begränsas till kuster och stränder utan utsträckas till andra för den sociala naturvårdens behov viktiga områden. Uppfattningen delas av *Sveriges arkitekters riksförbund*.

Sveriges lantbruksförbund finner förslaget att utsträcka strandskyddet till att avse även bostadsbyggnad för jordbrukets och skogsbrukets behov omotiverat, när kringgående av nuvarande bestämmelser i detta hänseende inte förekommit i den omfattning att de lojala näringsidkarna skall behöva åläggas inskränkning. Denna uppfattning delas av *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*.

Om den föreslagna utvidgningen av reglerna om *stängselgenombrytning* till att avse även annat område än stränder har endast ett fåtal remissorgan

uttalat sig särskilt. *Hovrätten för Västra Sverige* finner utvidgningen väl-motiverad under framhållande, att det utan tvivel förekommer ett behov av att kunna säkerställa färdselrätten exempelvis i närheten av en vacker utsikt eller märklig naturformation utan att utvägen att bilda naturreser- vat skall behöva tillgripas. *Svenska naturskyddsföreningen* anser, att be- stämmelsen bör få stor betydelse i preventivt syfte.

Kammarkollegiet anser däremot skälen för en skärpning av nuvarande bestämmelser om stängselgenombrott ej vara särskilt starka och menar att frågan bör kunna anstå till en allmän reglering av allemansrätten. Även *överlantmätaren i Västmanlands län* framför betänkligheter mot den före- slagna utvidgningen. *Sveriges lantbruksförbund* hävdar att erfarenhetsun- derlag saknas som stöder en så betydande utvidgning av allemansrätten och kräver att ifrågavarande regel under alla förhållanden uppmjukas så, att föreläggande inte kan meddelas annat än om det visas att invasionsfara inte föreligger, varvid bevisbördan bör ligga på det allmänna.

I vad avser utredningens förslag till särskilda bestämmelser till s k y d d f ö r l a n d s k a p s b i l d e n har majoriteten av remissinstanserna intet att erinra mot regeln om bebyggelsekontroll. I denna del framförs dock av- vikande meningar i påfallande stor omfattning.

Sålunda anser ett betydande antal remissinstanser att regeln bör kom- pletteras så att länsstyrelsen inom förbudsområde får möjlighet att påverka även den yttre utformningen av byggnad. I detta hänseende framhåller ex-empelvis *byggnadsstyrelsen* att sådana frågor som en byggnads storlek, form och färg samt fasad- och takmaterial är utomordentligt betydelsefulla när det gäller en byggnads inpassande i stads- eller landskapsbilden. *Kam- markollegiet* förklarar sig inte kunna tillstyrka, att det materiella innehål- let i 86 och 122 §§ byggnadslagen uttunnas på sätt utredningen föreslår och hävdar, att även den yttre utformningen av bebyggelsen bör, när det gäller landskapsbilden, vara föremål för kontroll. Likartade synpunkter framförs bl. a. av *flera länsstyrelser* samt *vissa länsarkitekter* och *överlant- mätare*. Atskilliga remissinstanser ifrågasätter den av utredningen anvisa- de möjligheten att genom utomplansbestämmelser reglera den yttre ut- formningen av byggnad. *Byggnadsstyrelsen* finner det under alla förhållan- den nödvändigt att i byggnadslagen bibehålla en förbudsmöjlighet av sam- ma typ som hittills till skydd för område med förefintlig, från historisk eller konstnärlig synpunkt värdefull bebyggelse. Uppfattningen delas av vissa andra remissorgan.

Flera remissinstanser påpekar, att det föreslagna undantaget från bygg- nadsförbud för byggnad för försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln el- ler den allmänna samfärdseln innebär en försvagning i förhållande till de nuvarande bestämmelserna i byggnadslagen. *Länsstyrelsen i Värmlands län* framhåller exempelvis att det inte synes försvarligt att byggnadsföretag för angivna ändamål skall kunna ges snart sagt vilket utseende som helst i

ur kultursynpunkt känsliga miljöer. Liknande synpunkter anförs bl. a. av några andra länsstyrelser, byggnadsstyrelsen, hovrätten för Västra Sverige och vissa länsarkitekter. Sveriges lantbruksförbund anser byggnadsförbud inte vara motiverat i fråga om bostadsbyggnad och Samernas riksförbund anför att från byggnadsförbud bör undantas även bebyggelse som erfordras för renskötseln eller eljest för samernas behov.

Utredningens förslag till vidgade kontrollmöjligheter rörande arbetsföretag i allmänhet mottas välvilligt av remissinstanserna. En viss skärpning av samrådsskyldigheten föreslås av vissa myndigheter. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som förutsätter att vägföretag enligt fastställd arbetsplan ej skall behandlas enligt naturvårdslagen, understryker att vid de stora vägbyggnadsföretagen nedläggs ett omfattande arbete på den estetiska utformningen i fråga om såväl inpassningen i landskapet som åtgärder i anslutning till vägen.

Frågan om kontroll av bilskrotupplag behandlas i flera remissyttranden. Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser, att frågan om bilskrotupplagen fått en lycklig lösning genom införandet av tillståndstvång till arbetsföretag inom vissa ur landskapssynpunkt känsliga områden. Samma uppfattning har bl. a. Motororganisationernas samarbetsdelegation. Med påpekande att bilskrotupplagen har en tendens att förläggas strax intill landets allmänna vägar framhåller bilskrotningsutredningen att länsstyrelserna kanske skulle kunna komma till rätta med problemet genom att förklara områdena inom ett visst antal meter från länets allmänna vägar för sådana områden, inom vilka tillståndstvång skall äga tillämpning. Vissa remissinstanser, såsom länsstyrelsen i Kopparbergs län och överlantmätaren i Jönköpings län, anser att man bör överväga att införa allmän tillståndsplikt för bilskrotupplag i naturvårdslagen.

Införandet av generell tillståndsplikt för täktverksamhet i enlighet med utredningens förslag hälsas i allmänhet med stor tillfredsställelse av remissinstanserna. Endast i några få fall avstyrks förslaget helt. I åtskilliga yttranden pekas emellertid på olika negativa konsekvenser och föreslås lättnader.

Bland dem som ställer sig avvisande märks Riksförbundet Landsbygdens folk, som särskilt med hänsyn till ersättningsfrågan finner det ytterst betänkligt om man nu genomför regler, som helt avviker från vad tidigare gällt. Förbundet yttrar bl. a.

Bestämmelserna till skydd för landskapsbilden inskränker i hög grad jordägarnas möjligheter att någorlunda fritt disponera över sin egendom. Redan nu är t. ex. förbud mot täkter av olika slag i väsentlig grad till hinder för tillgodogörandet av naturtillgångar. Den omständigheten att hittills framställningar om ersättning i någon större utsträckning inte gjorts får ej tas såsom bevis för att frågan möjligen inte kan få större omfattning. Förbundet har sig bekant, att ersättningsfrågor kan komma att aktualiseras i relativt stor omfattning inom en ej alltför avlägsen framtid.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare finner förslaget alltför vittgående. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* ifrågasätter om inte med hänsyn till bristen på personal för kontrollens utförande det nuvarande anmälningssystemet bör bibehållas.

En fråga som berörs i flera remissyttranden är täktregleringens konsekvenser för den täktverksamhet som erfordras i samband med byggandet av vägar. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* uttalar, att följderna av ett allmänt tillståndstvång för verkets del måste bedömas bli mycket allvarliga och kan förväntas leda till en väsentlig fördyring av vägbyggandet. Styrelsen anser att tillståndstvånget ej bör avse sidotag till vägbyggnader och ifrågasätter om förbudet i vad avser grus- eller sandtag eller stenbrott inte kunde inskränkas till särskilt angivna områden som bestäms vid en allmän inventering av täkterna. Vidare föreslår styrelsen att kravet på täktplan begränsas till sådana täkter som kan beräknas väsentligt förändra landskapsbilden. *Länsstyrelsen i Värmlands län* förutsätter, att bestämmelserna om allmän tillståndsplikt får en sådan avfattning att hinder ej föreligger mot att t. ex. vägförvaltningen får generella tillstånd på särskilda villkor.

Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund understryker nödvändigheten av att beakta de praktiska problem som uppstår vid anbudsberäkning för byggnadsföretag genom att sidotag inte får öppnas utan tillstånd. Med hänsyn till anbudsförfarandets betydelse finner *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*, *Svenska byggnadsindustriförbundet* och *Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund* särskilda bestämmelser erforderliga för materialtäkt som avses komma till användning för vägbyggnad. *Vägförvaltningen i Västmanlands län* anser det beträffande vägbyggen på entreprenad önskvärt att man efter en inventering i anbudsprogram anger från vilka grusåspartier m. m. material till vägbygge inte får hämtas. En liknande metod förordas av *vägförvaltningen i Hallands län*.

Torvströfabrikernas centralförening ifrågasätter, om torv bör omfattas av tillståndsplikten. Samma uppfattning har *hovrätten för Västra Sverige* och vissa *överlantmätare*.

Frågan om undantag för fastighets husbehovsförbrukning behandlas i åtskilliga remissyttranden. Flera remissinstanser finner den av utredningen föreslagna begränsningen till 100 m³ otillfredsställande.

Åtskilliga remissorgan understryker vikten av att täktplan ges en med hänsyn till topografi och andra förhållanden lämplig omfattning, varvid bestående fastighetsgränser bör tillmätas underordnad betydelse. *Länsarkitekten i Stockholms län* betonar angelägenheten av att undvika spridning av täkterna till olika delar av samma förekomst, beroende på olika ägares intressen, och av att verksamheten sammanförs till större, för landskapet mindre ömtåliga platser. *Länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs och Norrbottens län* anser att behov föreligger av ett tvångsförfarande för bildande av grussamfälligheter.

Utredningens förslag om generell tillståndsplikt för anbringande av varaktiga reklamannonser i naturen mottas genomgående med tillfredsställelse av remissinstanserna. Endast i ett fåtal fall avstyrks förslaget, huvudsakligen från branschorganisationernas sida.

Svenska annonsörers förening finner utredningens argumentering ej bärande och hävdar, att man om nya lagbestämmelser behöver införas — vilket föreningen starkt ifrågasätter — i första hand bör söka sig fram till en form av obligatorisk anmälningsplikt. *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* avstyrker ett generellt tillståndstvång men har intet att erinra mot obligatorisk tillståndsgivning och i vissa fall förbud beträffande utomhusreklam i områden som reserverats för att naturen eller ett äldre kulturlandskap skall vara orört. Föreningen tillstyrker livligt en överarbetning av nuvarande bestämmelser och tillämpningsföreskrifter, så att de blir mera enhetliga än vad nu är fallet. Liknande synpunkter anförs av *Affischeringsföretagens förening*. *Sveriges industriförbund* ifrågasätter, liksom *Stockholms handelskammare*, om inte det av utredningen avsedda syftet kan nås genom en effektivare tillämpning av nu gällande bestämmelser.

Åtskilliga remissinstanser föreslår en skärpning av bestämmelserna så att de även kommer att omfatta tillfällig reklam.

En allmän skärpning av de föreslagna bestämmelserna om uppträdandet i naturen förordas av *Sveriges lantbruksförbund* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*. *Lantbruksförbundet* föreslår, att nedskräpning över huvud förbjuds. *Överlantmätaren i Örebro län* erinrar om svårigheten att i praktiken beivra nedskräpningen genom att den ansvarige sällan kan anträffas och föreslår att ett sekundärt ansvar för uppsnyggning och iordningställande bör åvila det allmänna i de fall, där jordägaren genom förbud enligt naturvårdslagen hindras att freda sina ägor. *Landsfogden i Gävleborgs län* konstaterar, att förevarande bestämmelser utgör ett lämpligt instrument för att komma till rätta med problemet med de övergivna bilvraken i sådana fall, där ägaren till desamma kan identifieras.

De sakliga nyheterna i utredningens förslag till ersättningsregler har föranlett delade meningar bland remissinstanserna. Särskilt gäller detta regeln att vid vägrat tillstånd till täktverksamhet markens värde vid naturvårdslagens ikraftträdande skall tas till utgångspunkt vid skadeuppskattningen.

Ett stort antal remissinstanser har upptagit frågan om allmänsrätten. Flertalet anser att utredningens riktlinjer bör bli föremål för vidare beredning i syfte att åvägabringa lagstiftning i ämnet. Andra ifrågasätter däremot om lagstiftning är nödvändig eller lämplig. Några remissinstanser finner att förslaget till naturvårdslag bör vila i avbidan på sådan lagstiftning.

VI. Naturvårdens framtida organisation

Utredningen. Det är enligt utredningens mening riktigast att särskilja forskningsuppgifter beträffande naturvården från praktiskt-administrativa förvaltningsuppgifter. Samtidigt understryker utredningen att detta inte innebär någon undervärdering av forskningens betydelse utan i första hand är ett erkännande av att forskning och praktiskt förvaltningsarbete har olika organisatoriska krav.

För att lösa de vetenskapliga uppgifterna på naturvårdens område fordras enligt utredningens uppfattning utöver den mera allmänna forskningen en speciell, programbunden forskning som är omedelbart inriktad på naturvårdens problem. Bland aktuella uppgifter för denna forskning nämner utredningen grunderna för naturvärdesbedömning och dokumentation i samband med exploatering, de problem som är förenade med de sällsynta arterna och de försvinnande miljöerna, studiet av jämvikt och jämviktsförskjutningar i naturen samt frågor sammanhängande med naturmiljöns inverkan på människans fysiska tillstånd. Inom den konstruktiva landskapsforskningen finns även en rad problem, som hittills penetrerats ytterst litet. För naturforskningen erfordras ett särskilt organ. Eftersom frågan väsentligen faller utanför utredningens kompetensområde inskränker den sig till några synpunkter på organets uppbyggnad.

En naturforskningsorganisation kan tänkas uppbyggd på flera olika sätt. Skäl kan anföras både för att den skall vara fristående och för att den skall anslutas till en institution vid universitet eller fackhögskola eller ett befintligt forskningsorgan. För att kunna bereda naturvårdsforskningen en rimlig start får organet ej göras för litet. Som en minimum i fråga om vetenskapligt kvalificerad arbetskraft räknar utredningen med förutom föreståndaren (professor) tre eller fyra högre befattningar, exempelvis laboratorer, samt ett antal forskningsassistenter. Forskarna bör ha rikligt med hjälpkrafter i form av institutionspersonal. En personalstat på 15 å 20 personer utgör en rimlig avvägning i starten. Största vikt bör fästas vid att ge organet goda kontakter med angränsande forskningsområden och smidiga arbetsformer. Utredningen håller det inte för osannolikt att ett naturvårdsforskningsorgan av antydd kapacitet delvis skulle kunna åstadkommas genom ett effektivare utnyttjande eller en ändrad inriktning av befintliga resurser, exempelvis inom naturhistoriska riksmuseet.

Utredningen föreslår, att inrättandet av ett målinriktat naturvårdsforskningsorgan upptas till vidare behandling sedan betänkandet remissbehandlats.

I fråga om naturvårdsorganisationens principiella uppbyggnad har utredningen funnit att naturvårdsarbetet även i framtiden bör ha sin tyngdpunkt förlagd regionalt. Länsstyrelsen torde vara den enda instans i länet, som har möjligheter och kompetens att samordna naturvårdsarbetet med övrig samhällsplanering. Utredningen anser därför att länsstyrelsen är självklar som naturvårdsmyndighet i länet.

Enligt utredningens mening kan emellertid en rationell naturvårdsorganisation inte uppnås enbart genom att förstärka länsstyrelsernas resurser för ändamålet. Härför erfordras även ett centralt naturvårdsorgan. Utan ett sådant organ är det uteslutet att förverkliga den nya målsättningen på naturvårdsområdet. Vad som främst motiverar inrättandet av ett centralorgan är behovet av ledning av det egentliga naturvårdsarbetet och av handläggning av vissa frågor rörande dispositionen av de medel som anvisas för naturvården samt nödvändigheten av att ett sakkunnigt remissorgan finns på naturvårdens område. Även naturvårdens bevakande och rådgivande funktioner i exploateringssammanhang kräver att det finns en auktoritativ naturvårdsinstans, med vilken centrala myndigheter inom andra förvaltningsområden kan samråda eller som själv kan ta initiativ.

Utredningen anser vidare, att kommunerna bör inkopplas mer aktivt i naturvårdsarbetet än vad som nu är fallet. Kommunerna har redan nu klart formulerade uppgifter berörande naturvården genom sina åligganden enligt byggnadslagstiftningen och hälsovårdsstadgan och det synes följderiktigt att deras medansvar kommer till klart uttryck.

Det centrala naturvårdsorganets uppgifter skall i princip omfatta såväl ledningen av det egentliga naturvårdsarbetet som en bevakande verksamhet. Vad gäller de uppgifter, som ingår i ledningen av det egentliga naturvårdsarbetet anförs i betänkandet i huvudsak följande.

Två huvuduppgifter dominerar, nämligen tillskapandet av naturområden — nationalparker och naturreservat — samt uppbyggandet av en konstruktiv landskapsvård, i vilken bl. a. täktregleringen ingår som ett viktigt moment. I fråga om naturområdena erfordras i första hand råd och anvisningar om deras beskaffenhet och allmänna utformning samt om inventering och planering för att lokalisera och närmare avgränsa dem. För de objekt, som är av riks betydelse, måste förutsättas att centralorganet självt skaffar sig närmare överblick. Även de bebyggelselokalisering åtgärder, som ingår i den nya naturvårdslagen och som svarar mot strandlagen samt 86 och 122 §§ byggnadslagen, fordrar stöd av central vägledning. Täktregleringen kräver en omedelbar arbetsinsats av mycket stor omfattning. Det är exempelvis nödvändigt att komplettera de spridda grusinventeringar, som hittills verkställts, och härur härleda en översiktlig plan för den fortsatta täktverksamheten. För denna arbetsuppgift behövs oundgängligen sakkunnig vägledning från centralorganet. Vidare erfordras åtskillig rådgivande verksamhet för att upprättandet av grustäktplaner, återställningsarbeten m. m. skall kunna ske med nödvändig enhetlighet.

En maktpåliggande uppgift för centralorganet blir vidare, framhåller utredningen, att klarlägga naturvårdens medelsbehov på kortare och längre sikt, att uppgöra erforderliga finansiella planer för naturvårdsverksamheten och att avge anslagsäskanden till Kungl. Maj:t för såväl den löpande verksamheten som för de större projekt som möjligen kan komma att behöva särskilt underställas riksdagen. I detta sammanhang understryks i betänkandet, att verksamheten med nödvändighet måste förutsättas bli inriktad på de väsentligaste objekten och åtgärderna. Tillgängliga medel kom-

mer med all sannolikhet inte att förslå för alla aktualiserade åtgärder. Under sådana förhållanden är en av centralorganets viktigaste uppgifter att åstadkomma en riktig angelägenhetsgradering.

Ytterligare en väsentlig uppgift för centralorganet blir att biträda länsstyrelserna med större, kvalificerade ärenden.

Enligt utredningens mening kommer verkställigheten av beslut enligt den nya naturvårdslagen, oavsett om därvid frivilliga avtal ingås med markägarna eller lagens bestämmelser tillgrips, att aktualisera en mängd juridiska och ekonomiska problem av delvis ny art. Särskilt erfordras en grundlig genomarbetning av de ersättningsfall som uppstår vid olika slag av ingripanden. För att uppnå en enhetlig praxis och rättstillämpning är det nödvändigt att naturvårdsorganisationen besitter sakkunskap på dessa områden. Detta gäller särskilt beträffande de ersättningsfrågor som är specifika för naturvården, exempelvis ersättning för vissa inskränkningar i markanvändningen eller för hindrad grustäkt. Det är rationellast att i första hand inom centralorganet finns expertis med angivna uppgifter.

Ehuru naturobjektens vård och förvaltning enligt utredningens uppfattning i princip bör decentraliseras så djupt som möjligt, behövs även på detta område vissa centralt givna råd och anvisningar liksom fortlöpande medelsanvisningar.

Till de angivna uppgifterna kommer slutligen funktionen som sakkunnigt remissorgan på naturvårdens område.

I fråga om centralorganets bevakande funktioner anförs bl. a. följande i betänkandet.

Utredningen har konstaterat att den pågående exploateringen av naturen måste präglas av hänsyn till väsentliga naturvärden. I flera viktiga hänseenden styrs exploateringen av central planering. Så är exempelvis fallet med vattenkraftexploateringen, vägbyggandet, anläggandet av skjutfält eller andra militära övningsområden. Även på jordbrukets, skogsbrukets, vattenvårdens m. fl. områden utövas genom centrala myndigheter en viss ledning genom att föreskrifter, råd och anvisningar i olika hänseenden utfärdas. Genom att det finns en auktoritativ central naturvårdsinstans, med vilken dessa myndigheter kan samråda eller som själv kan ta initiativ, kan alla dessa åtgärder påverkas av naturvårdssynpunkter på ett tillräckligt tidigt stadium. Ett belysande exempel på denna art av naturvårdsarbete är naturvårdsdelegationens och vattenfallsstyrelsens överenskommelse 1961 om riktlinjer för vattenkraftutbyggnaden i framtiden.

Med hänsyn till det nära samband som utredningen funnit föreligga mellan å ena sidan naturvården och å andra sidan *jakten och villvården samt vattenvården* har utredningen övervägt möjligheterna att samordna verksamheterna. Då emellertid jaktlagstiftningen samt lagstiftningen och organisationen på vattenvårdens område är föremål för översyn inom 1949 års jaktutredning resp. vattenvårdskommittén har utredningen inte ansett sig ha möjlighet att framlägga några förslag i dessa ämnen. Utredningen håller före, att frågan om den administrativa tillsynen på jaktens område lämpligen bör tas upp till behandling sedan översynen av jaktlagstiftningen verkställts. Likaså anser utredningen att beträffande vattenvården bör uppmärk-

sammans möjligheterna att i framtiden på lämpligt sätt samordna verksamheterna eller i varje fall underlätta en samverkan mellan dem.

Ett nära samband kommer likaledes, framhåller utredningen, att råda mellan *verksamheten i statens fritidsnämnd* och vissa delar av centralorganets uppgifter. Vid utbyggandet av nationalparker och naturreservat kommer sålunda att aktualiseras åtskilliga anläggnings- och utrustningsfrågor. Skäl kan därför anföras för att verksamheterna samordnas. Andra skäl talar emellertid mot en sådan samordning. Fritidsnämnden sorterar under handelsdepartementet, som även är huvudman för statens stöd åt turistnäring och turistpropaganda. Vidare har fritidsnämnden och bör även ha en delvis annan sammansättning än naturvårdsorganet. Efter överläggning med fritidsnämnden anser utredningen därför att det nu ej finns anledning att aktualisera någon samordning av de två organen. I stället bör ett nära samarbete mellan dem äga rum.

Genom utbyggnaden av nationalparkerna och naturreservaten erhåller fritidsnämnden underlag för sin investeringspolitik på anläggningssektorn. Från naturvårdshåll kan knappast göras anspråk på andel i de medel som fritidsnämnden disponerar. I stället synes det angeläget att avsättningarna till friluftsfonden ökas så att fritidsnämndens anläggningsverksamhet håller jämna steg med avsättandet av reservat. För att erhålla en klar gräns mellan verksamhetsområdena bör friluftsfonden inte tas i anspråk för statens kostnader på grund av beslut enligt naturvårdslagen.

Som en särskild organisatorisk fråga upptas i betänkandet centralorganets uppgifter i samband med *vattenkraftutbyggnaden*. Om de nuvarande förhållandena på detta område anför utredningen bl. a. följande.

Vattendomstolarnas behov av sakkunskap på naturvårdsområdet hänger i första hand samman med de svåröverskådliga naturvårdsproblem, som uppkommer i samband med utbyggnaden av landets vattenkraft. Av grundläggande betydelse för bevakningen av naturvårdssynpunkter i vattenmål är reglerna i 2 kap. 3 § andra stycket vattenlagen. Enligt gällande lydelse av stadgandet skall ett företag ej tillåtas, där genom byggande i vatten förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara. Vidare erinrar utredningen i detta sammanhang om den 1961 träffade överenskommelsen mellan naturvårdens representanter i naturvårdsdelegationen samt vattenfallsstyrelsen om planeringen av vattenkraftsexploateringen i vissa norrländska nederbördsområden.

Vissa naturundersökningar aktualiseras som förberedelse för vattenmål rörande mycket omfattande företag. Det ankommer härvid på kammarkollegiet att efter samråd med vattenrättsdomaren föranställa om sådan särskild utredning, som kan anses erforderlig med hänsyn till företagets planering ur allmänna naturskyddssynpunkter.

Vad angår ordningen för den judiciella behandlingen av naturvårdsfrågor i samband med vattenbyggnadsföretag åligger det kammarkollegiet att vid vattendomstolen föra talan för att tillvarata viss bygds intressen eller eljest för bevakande av det allmännas rätt. Kollegiet brukar därvid ofta åberopa yttranden från Svenska naturskyddsföreningen, Samfundet för hembygdsvård eller Vetenskapsakademien.

Utredningen bedömer, att naturundersökningar i samband med vattenkraftutbyggnader inte är någon för all framtid bestående naturvårdsuppgift. Det är snarare fråga om en uppgift, som visserligen har stor omfattning under 1960-talet men som därefter kan förväntas snabbt avta. Det bör emellertid framhållas, tillägger utredningen, att även anläggning av värmekraftverk och framför allt atomkraftverk kan föranleda bevakningsuppgifter för naturvårdsorganen.

Vad gäller centralorganets ställning och funktion vid den judiciella behandlingen av naturvårdsfrågor i samband med vattenbyggnadsföretag föreslår utredningen, att organet skall kunna åta sig förordnande som sakkunnig i vattenmål men däremot inte obligatoriskt medverka i mål vari naturvårdsfrågor berörs på samma sätt som fiskeristyrelsen eller vatteninspektionen. Som skäl för denna ståndpunkt anför utredningen bl. a. följande.

Centralorganets verksamhet kommer väsentligen att vara inriktad på andra arbetsuppgifter än naturvårdsfrågor i vattenmål. Dess främsta uppgift i samband med vattenkraftutbyggnader bör vara att i samråd med andra myndigheter verka för en översiktlig planering av utnyttjandet av naturtillgångarna på längre sikt med hänsyn till naturvårdsintresset. I detta hänseende bör organet ha goda förutsättningar att direkt överta naturvårdsdelegationens arbete. Vidare är det angeläget att centralorganet bereds tillfälle att avge yttrande beträffande de mycket stora vattenbyggnadsföretagens verkningar ur naturvårdssynpunkt. I vad avser detaljplaneringen av åtgärder i fråga om sådana företag torde däremot naturvårdsintresset i de flesta fall kunna tillgodoses utan centralorganets medverkan. Härtill kommer att organet enligt utredningens förslag kommer att delta i samhällsplaneringen på ett helt annat sätt än fiskeristyrelsen och vatteninspektionen. Med hänsyn härtill är det önskvärt att centralorganet, i den mån det biträder i vattenmål, så långt möjligt bereds ställning som ett opartiskt organ, vars verksamhet inte präglas av ett alltför ensidigt hävdande av naturvårdens intressen.

Önskemålet att trygga viss medverkan från centralorganets sida i fråga om de mycket stora vattenutbyggnadsföretagen bör enligt utredningens mening tillgodoses på det sättet att organet övertar kammarkollegiets uppgift att under förberedelsestadiet föranstalta om sådan särskild utredning, som kan anses erforderlig med hänsyn till företagens planering ur allmänna naturskyddssynpunkter. Utredningen framhåller, att förslaget ej innebär någon ändring i kammarkollegiets uppgift att bevaka naturskyddsintresset i vattenmål.

Utredningen finner det naturligt, att naturvårdsorganet administrerar och leder det utredningsarbete organet sålunda skall utföra i samband med vattenmål, och anför vidare.

Vid utförandet av undersökningarna bör hänsyn tas till de önskemål rörande utredningsmaterialets omfattning och beskaffenhet som kan framställas från vattendomstolens sida. Centralorganet bör själv svara för de ytterligare kontakter, exempelvis vetenskapliga, som i det aktuella fallet kan vara av betydelse.

Det får anses uteslutet att centralorganet med egen personal skulle kun-

na tillgodose alla uppträdande utredningsbehov. Därför bör för ett aktuellt ärende sammansättas en för uppgiften lämpad arbetsgrupp av specialister. Det för en dylik verksamhet bästa organisationsunderlaget anser utredningen vara att inrätta ett särskilt förslagsanslag, som upptas med formellt belopp och vars verkliga volym bestäms av de medel, som sökandeparten aningen på grund av åläggande från vattendomstolen eller genom frivilligt åtagande ställer till förfogande.

Utredningen förordar att centralorganet ges ställning som *självständigt organ, benämnt statens naturvårdsnämnd*. Till denna ståndpunkt har utredningen kommit efter i huvudsak följande överväganden.

Fördelarna med en anslutning till ett befintligt ämbetsverk kan vara av två slag. Den primära är att sammanförandet av två närbesläktade verksamheter, som kräver samma slag av expertis, medger rationellare arbetsfördelning och ger garantier att dubbelarbete undviks. Ett annat argument för samordning är att besparingar kan vinnas genom gemensamt utnyttjande av samma administrativa basapparat. Denna fördel bygger främst på en lokal samordning och förutsätter inte nödvändigtvis nära relationer i fråga om arbetsuppgifternas art.

Ett stort antal myndigheter har förts fram som lämpliga eller tänkbara att vara central naturvårdsmyndighet. De viktigaste är byggnadsstyrelsen, domänstyrelsen, kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, riksantikvarieämbetet och skogsstyrelsen. En del av dessa förslag förutsätter naturvårdens överflyttning från jordbruksdepartementet till annat departement. I samband härmed anmärker utredningen, att även om departementstillhörigheten är en sekundär fråga stora fördelar är förenade med att naturvårdsfrågor handläggs inom samma departement, som svarar för jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske samt specialhögskolor och forskning inom dessa områden.

De tekniska anslutningsmöjligheterna hos olika centrala verk bör knappast tillmätas någon avgörande vikt. Det är i stället myndighetens arbetsuppgifter och funktioner i stort, som har största betydelsen. Enligt utredningens mening bör anslutning endast ifrågakomma till myndighet, som redan nu har en viss funktion inom samhällsplaneringen och som på grund härav nära samarbetar med länsstyrelser och kommuner. Fästs avgörande vikt vid dessa förhållanden kan knappast domänstyrelsen, kammarkollegiet eller riksantikvarieämbetet betraktas som idealiska anslutningsmöjligheter. Lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens regionala organ har relativt obetydliga kontakter med länsstyrelser och kommuner. Byggnadsstyrelsens och lantmäteristyrelsens regionala organ, länsarkitekten och överlantmätaren, har redan nu karaktär av sakkunnigorgan till länsstyrelsen. Lantmåteriets lokalförvaltning har slutligen en klar kommunal orientering.

Frågan om anslutningsmöjligheterna försvaras av att flertalet av de myndigheter, som i sammanhanget är av intresse, kan komma att förändras som resultat av pågående utredningar. Av allt att döma torde domänverket komma att övergå till en mera utpräglad affärsmässig driftsform — bildande av statligt bolag har ifrågasatts. Inom 1960 års jordbruksutredning övervägs organisatoriska ändringar i verksamheten för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering, som kan komma att beröra såväl skogsstyrelsen som lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen. En översyn av riksantikvarieämbetets organisation har nyligen igångsatts. Ännu råder ovisshet om den vid flera tillfällen aktualiserade översynen av planväsendets organisation.

De myndigheter, som med hänsyn till samtliga omständigheter av betydelse erbjuder de bästa anslutningsmöjligheterna, är enligt utredningens uppfattning byggnadsstyrelsen med länsarkitektkontoren och lantmäteristyrelsen med sin regionala och lokala organisation. Ingen av de två verksamheterna är emellertid f. n. så utformad att den utan utbyggnad med åtminstone en ny byrå kan omhänderta ledningen av naturvården. Eftersom båda styrelserna är enrådighetsverk, skulle särskilda bestämmelser få meddelas om handläggningen av naturvårdsärenden. I båda fallen skulle följden bli att verksamheten skulle utvidga sitt redan maktpåliggande arbetsområde med ledningen av naturvården. En sådan kombination är knappast lämplig vid en tidpunkt då samhällets naturvårdspolitik skall nyorienteras och intensifieras.

Vidare påpekar utredningen, att det bland olika framlagda förslag även väckts tanken att naturvårdens centrala funktioner skulle kunna anslutas till naturvårdsdelegationen. Centralorganet bör emellertid enligt utredningens uppfattning genom något större antal ledamöter och de intresseområden de förutsatts företräda ha större representativitet än delegationen. Vidare bör centralorganet ha en för verksamheten väl utbyggd tjänstemannastab, medan delegationen härvidlag fått nöja sig med otillfredsställande provisorier.

Utredningen anser att alla möjligheter att åstadkomma besparingar bör tillvaratas genom att lokalmässigt samordna naturvårdsnämnden med lämplig myndighet, som kan erbjuda allmänadministrativ service. Slutligen framhåller utredningen, att förutsättningarna i framtiden för att samordna naturvårdsnämnden med annan central myndighet kan komma att förändras. Därest exempelvis ett nytt verk för samhällsplanering i vidare bemärkelse skulle komma att inrättas, anser utredningen att den centrala ledningen av naturvården bör infogas i detta nya verk.

I fråga om *organisationen av statens naturvårdsnämnd* uttalar utredningen, att den vid valet av organisationsform har fäst avgörande vikt vid naturvårdens behov av god förankring i samhällslivet och kontakt med andra verksamhetsområden samt förmågan att medverka till ur allmän synpunkt riktiga avvägningar. Ur dessa synpunkter anser utredningen att en nämnd eller styrelse är att föredra framför typen enrådighetsverk. Efter övervägande av olika alternativ har utredningen funnit lämpligast föreslå, att antalet ledamöter begränsas till fem. Det är önskvärt att bland dem finns representanter för naturvetenskaplig forskning, folkrörelserna, landsbygdsnäringsringarna och kommunerna. Alla ledamöterna bör förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av sex år och utan särskilt nomineringsförfarande. För att uppnå smidiga arbetsformer bör nämnden i plenum endast avgöra ärenden av större vikt eller principiell innebörd och det löpande arbetet i huvudsak delegeras till tjänstemannaplånet. Nämndens cheftjänsteman bör vara överdirektör. Nämndens personal bör under överdirektören organiseras på tre byråer, nämligen en kanslibyrå, innehållande juridisk-ekonomisk sakkunskap, en naturvårdsbyrå, innehållande huvudsakligen naturvetenskaplig expertis, samt en landskapsplaneringsbyrå med väsentligen teknisk sakkunskap.

Nämndens personal bör dimensioneras så att den i väsentlig utsträckning kan biträda länsstyrelserna med större, kvalificerade ärenden.

Utredningens kalkyler rörande personalbehovet har lett fram till att redan från början följande tjänster bör inrättas.

Tjänst	Lönegrad
1 överdirektör	Bp 5
<i>Kanslibyrån</i>	
1 byråchef	Bo 1
1 byrådirektör	Ae 27
2 byråsekreterare (varav en kamrerare)	Ae 21
1 kansliskrivare	Ae 11
1 kanslibitråde	Ae 7
2 biträden i reglerad befordringsgång	Ae 3
<i>Naturvårdsbyrån</i>	
1 byråchef	Bo 1
1 byrådirektör	Ae 27
2 byråsekreterare	Ae 21
2 assistenter	Ae 19
2 ritbiträden	Ae 9
<i>Landskapsplaneringsbyrån</i>	
1 byråchef	Bo 1
1 byrådirektör	Ae 27
2 byråingenjörer	Ae 21
2 assistenter	Ae 19
2 ritbiträden	Ae 9

Som motiv för den föreslagna personalsammansättningen anför utredningen bl. a. följande.

Personalstaten omfattar 25 befattningshavare, vilket innebär att naturvårdsnämnden blir ett av de minsta centrala verken. Chefstjänstemannen kan ej gärna ges lägre ställning än överdirektör om en skicklig och auktoritativ kraft skall kunna förvärvas.

Beträffande byråindelningen har utredningen beaktat att till nämnden måste knytas framstående specialister av olika slag, nämligen juridisk-ekonomisk, naturvetenskaplig och praktisk-teknisk. Det är enligt utredningens uppfattning olämpligt att underordna endera av dessa specialister någon av de andra, enär arbetsledningen då endast blir formell. Vid dimensioneringen av personalen har utredningen tagit särskild hänsyn till att tjänstemännen i avsevärd utsträckning måste företa tjänsteresor för undersökningar och inspektioner samt överläggningar med länsstyrelser och kommuner. På grund härav måste inom varje byrå finnas en högt kvalificerad ersättare för byråchefen.

Kanslibyrån skall främst svara för den juridiska och administrativa delen av naturvårdsverksamheten och bl. a. utarbeta råd och anvisningar i rättsliga frågor. Det har förutsatts att huvuddelen av remissärendena handläggs på byrån för att bereda fackbyråerna tid för konstruktivt utvecklingsarbete. Vidare skall byrån svara för de årliga anslagsäskandena samt den löpande medelsförvaltningen. En annan viktig uppgift för byrån i samverkan med fackbyråerna är att ägna ersättningsfrågorna enligt naturvårdslagen uppmärksamhet och vidareutveckla ersättningsmetodikerna. Byrån skall också

administrera förekommande naturundersökningar i vattenmål. Inom byrån finns slutligen nämndens kamrerare, registrator och skrivcentral.

Naturvårdsbyrån skall representera nämndens naturvetenskapliga kompetens och bl. a. svara för erforderliga vetenskapliga kontakter. Dess huvuduppgift är dock av praktisk art och består främst i att svara för en riksomfattande, översiktlig plan för naturvårdsobjekt av olika slag samt riktlinjer för den fortsatta utbyggnaden. Byrån kommer därvid att behöva nära samarbete med länsstyrelser och kommuner. Den bör svara för riksregistret över naturvårdsobjekt. På byrån kommer att falla ett betydande ansvar för samverkan med andra centrala organ, exempelvis rörande vattenkraftutbyggnaden. Till byråns centrala uppgifter hänför utredningen även att utarbeta råd och anvisningar om nationalparkernas och naturreservatens vård och förvaltning.

Landskapsplaneringsbyrån skall främst syssla med konstruktivt utvecklingsarbete samt råd och anvisningar rörande landskapsvården. Under en följd av år kommer exempelvis den av utredningen föreslagna tåktregleringen att kräva mycket stora insatser från byråns sida bl. a. för att utarbeta en riksomfattande plan för tåktverksamhetens lokalisering i stora drag, att medverka till att detaljplaneringen av täkterna styrs in på lämpliga banor samt att återställningsåtgärder vidtas efter rationella och rimliga riktlinjer. Landskapsplaneringsbyrån kan i fråga om personalens kompetens ges en huvudsakligen teknisk-ekonomisk inriktning.

I de båda fackbyråerna ingår även högskolepersonal i rekryteringslönegrader. Anordningen kan på längre sikt erbjuda möjlighet att rekrytera specialister för tjänstgöring i länen. Assistentbefattningarna på fackbyråerna är avsedda för personal i ett mellanskikt med lämplig grundutbildning, exempelvis skogsmästare.

Förutom personal enligt förteckningen måste nämnden ha möjlighet att tillfälligt anlita särskilda sakkunniga.

Utredningen framhåller beträffande frågan om regionala naturvårdsorgan att det möter vissa svårigheter att organisera naturvårdsarbetet i länen med hänsyn till att naturvårdssynpunkter bör beaktas i så många verksamheter. Ansvaret för naturvårdsarbetet i dess helhet kan emellertid enligt utredningens uppfattning inte läggas annorstädes än i *länsstyrelsen*, närmast i dess plansektion. Samtidigt betonar utredningen att detta inte bör medföra att specialmyndigheter med obestridlig kompetens inom delar av naturvårdsområdet avskärmas från verksamheten.

Till de viktigaste länsmyndigheterna i detta avseende räknar utredningen länsarkitekten, överlantmätaren och den lokala lantmäteriorganisationen, lantsantikvarien samt länsjägmästaren med den lokala organisation han förfogar över. De nämnda fyra organen bör enligt utredningens mening ha permanenta uppgifter i naturvårdsarbetet. I den mån så inte redan är fallet, bör länsstyrelsen kunna påkalla deras medverkan. Uppenbarligen måste länsstyrelsernas befogenhet att påkalla medverkan från expertorganen i länet följa vissa närmare riktlinjer. Utredningen utgår från att berörda centrala verk, d. v. s. byggnadsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen och riksantikvarieämbetet, i samverkan sinsemellan och med naturvårdsnämnden kommer att utfärda närmare anvisningar i ämnet. Medverkan bör enligt utredningens uppfattning lämnas utan debitering av kostnader.

Även andra länsorgan har betydelsefulla uppgifter inom naturvården el-

ler berörande denna, exempelvis lantbruksnämnden, hushållningssällskapet, vägdirektören, distriktsingenjören för vatten och avlopp m. fl. I vissa län, särskilt Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, torde överjägmästarna komma att spela en betydande roll för naturvårdsarbetet med hänsyn till statsskogarnas omfattning där.

Utredningen understryker, att dess förslag innebär att länsstyrelsen kommer att få betydligt vidgade arbetsuppgifter på naturvårdens område. Länsstyrelsen skall sålunda svara för huvuddelen av inventerings- och planeringsarbetet, de flesta beslut enligt den nya naturvårdslagen samt verkställigheten av besluten ända fram till ordnandet av vård och förvaltning av naturreservaten, kontrollen av att täktexploateringen följer upprättade planer o. s. v. Härav följer, framhåller utredningen, att ökade resurser erfordras i fråga om personal och medel för att länsstyrelserna skall kunna fullfölja sina åligganden. Det är härvid nödvändigt och rationellt att i första hand utnyttja den nyss nämnda, redan tillgängliga expertisen i länet. Däremot anser utredningen det ej tillrådligt att vid länsstyrelserna nu inrätta befattningar för särskilda naturvårdstjänster, exempelvis naturvårdsintendenter. Huvudsakliga anledningen härtill är att en befattning som naturvårdsintendent i länsstyrelse knappast bör tillsättas utan att länsstyrelsen först haft tillfälle pröva vederbörandes lämplighet för uppgiften. Det finns f. n. ingen kategori av yngre tjänstemän, ur vilken naturvårdsintendenterna självklart skulle kunna rekryteras.

Utredningen föreslår i stället att medel anvisas för att länsstyrelserna skall kunna anlita särskild arbetskraft för förekommande större uppgifter. Efter någon tid torde tillräcklig erfarenhet ha vunnits rörande kompetenskraven på de tjänstemän, som bör ställas till länsstyrelsernas förfogande i naturvårdsarbetet. Därvid bör även prövas om behovet av särskilda naturvårdsintendenter lämpligen kan samordnas för grupper av län. Väljs en sådan lösning torde befattningarna böra uppföras på naturvårdsstaten. Många skäl talar för att denna organisationsfråga löses i samband med den allmänna översynen av organisationen av samhällsplaneringen.

Anordningen med ett särskilt råd för naturvårdsfrågor i varje län finner utredningen böra bibehållas. Rådet bör benämnas *naturvårdsråd*. Här- om anför utredningen vidare.

Rådets sammansättning varierar f. n. avsevärt, från 7 till 18 ledamöter. En viss normalisering av deras sammansättning torde vara önskvärd. I framtiden övergår naturvårdsarbetet mer och mer till expertarbete på tjänstemannaplanet. Härav följer att rådets väsentligaste uppgifter kommer att bestå i att delta i diskussionerna om den allmänna målsättningen för naturvården i länet, att därvid ta initiativ inom hittills försummade områden samt att avge yttranden i frågor av principiell innebörd. Rådet bör däremot inte belastas med yttranden i detaljärenden.

Den värdefullaste egenskapen hos de nuvarande naturskyddsråden ligger enligt utredningens uppfattning däri, att de bildar ett diskussionsforum för berörda länstjänstemän och av naturvård särskilt intresserade lekmän eller specialister. Härigenom får det allmänna medborgarintresset en möjlighet

att göra sin röst hörd i länsinstansen. Vid utseendet av lekmanrepresentationerna bör beaktas att såväl tätorterna som landsbygden blir representerade. Lekmannainslaget bör i övrigt främst bedömas med utgångspunkt från rent personliga kvalifikationer och inte som en fråga om representation för vissa lokala föreningar.

Utredningen har tidigare uttalat att fyra länstjänstemän, nämligen länsarkitekten, överlantmätaren, landsantikvarien och länsjägmästaren, bör permanent knytas till naturvårdsarbetet i länet. I vissa län gäller detta även överjägmästaren. På grund härav bör nämnda tjänstemän även ingå i rådet som ledamöter. Lekmanrepresentationen bör enligt utredningens uppfattning vara lika stor eller i regel fyra personer. Av dessa bör två representera tätortsbefolkningen och två landsbygdsnärningarna. Som sekreterare i rådet bör förordnas lämplig tjänsteman i länsstyrelsen. Det är enligt utredningens uppfattning en stor fördel om landshövdingen kan åta sig att vara ordförande i naturvårdsrådet.

Under utredningsarbetet har den åsikten framförts, att länsstyrelsen, som har att besluta i naturvårdsärenden, bör vara obunden av rådets ställningstaganden. Utredningen förstår helt skälen till denna synpunkt men anser inte att principen bör drivas så långt, att gemensamma diskussioner mellan rådgivande och beslutande instans förhindras.

Utredningen har inte ansett nödvändigt att i författning närmare reglera naturvårdsrådets sammansättning och arbetsuppgifter. De skiftande förhållandena i olika län kommer även i framtiden att motivera avsteg från de angivna riktlinjerna. Naturvårdsnämnden bör få befogenhet att meddela rådgivande anvisningar i ämnet.

Beträffande kommunernas uppgifter på naturvårdens område erinrar utredningen om att kommunen intar en mycket undanskymd plats i gällande naturskyddslagstiftning. I tillämpningskungörelsen till naturskyddslagen stadgas endast att länsstyrelse, då fråga om fridlysning av naturpark uppkommer, i den mån så prövas lämpligt skall bereda närmast berörda kommuner och samhällen tillfälle att yttra sig. Ett liknande förfarande föreskrivs i samband med förordnande om förbud mot täkt. I verkligheten gör, framhåller utredningen, kommunerna redan nu en betydligt aktivare insats på naturvårdsområdet än den som direkt följer av naturskyddslagen. Detta hänger främst samman med kommunernas ansvar enligt byggnadslagstiftningen, strandlagen och hälsovårdsstadgan.

Utredningen betonar att de i betänkandet föreslagna allmänna riktlinjerna för naturvården i framtiden mycket påtagligt framhäver betydelsen av en aktiv kommunal insats. Detta beror främst på den vikt utredningen tillmätt den sociala naturvården och landskapsvården. En annan viktig faktor är att utredningen betraktar naturvården som en integrerande del av samhällsplaneringen i stort, ett område där kommunen har ett vittgående ansvar. Slutligen påpekar utredningen att dess förslag till naturvårdslag innehåller element från annan lagstiftning, där kommunen redan nu har betydelsefulla uppgifter. Redan på dessa allmänna grunder framstår det för utredningen som i det närmaste självklart att kommunens ansvar på naturvårdsområdet bör komma till klart uttryck i naturvårdslagen.

Utredningen övergår därefter till att närmare behandla på vad sätt och i vilka sammanhang kommunen enligt utredningens mening bör inkopplas i naturvårdsarbetet.

Enligt förslaget till naturvårdslag ankommer alla beslut enligt lagen på länsstyrelse eller Kungl. Maj:t. Detta hänger främst samman med det förhållandet att kronan enligt lagen har det primära ekonomiska ansvaret för de ersättningar, som kan aktualiseras av besluten. I andra hand motiveras beslutsnivån av att flertalet viktigare beslut kräver överblick över en större region. Emellertid skall härav inte dras den slutsatsen att kommunen saknar inflytande över de beslut som träffas. Sålunda har utredningen förutsatt att berörda kommuner skall höras före varje viktigare beslut enligt naturvårdslagen. Uppenbarligen kommer den beslutande myndigheten att ta den största hänsyn till de lokala önskemålen. Utredningen hyser vidare den förhoppningen att länsstyrelsens beslut enligt naturvårdslagen ofta skall grunda sig på kommunala initiativ.

Utredningen har förutsatt en ny form av samverkan mellan staten och kommunerna i praktiskt naturvårdsarbete, nämligen vid avsättandet av naturreservat. Stat och kommun avses nämligen tillsammans svara för de kostnader som uppstår gentemot markägarna. Enligt utredningens bedömning kommer statens bidrag att vara av avgörande betydelse för en aktiv kommunal insats. Utredningen hyser förhoppningen att kommunerna i gengäld skall visa sig villiga att överta ansvaret för vård och förvaltning av dessa objekt.

På strandskyddets och landskapsskyddets områden kommer att föreligga ett omfattande fält för kommunala insatser. Dessa inskränker sig inte till medverkan för att få fram underlag för beslut om lämpliga åtgärder utan det är även önskvärt att kommunerna medverkar vid den fortlöpande kontrollen av beslutens efterföljd. Kommuner med tillgång till teknisk expertis bör sålunda kunna åta sig kontroll av att tillåten täktverksamhet följer upprättade planer. Kommuner bör även kunna åta sig uppgiften att på naturvårdsmyndighetens bekostnad iordningsställa nedlagda grustäcker i landskapsvårdande syfte.

Utredningen har särskilt övervägt, vilken kommunal myndighet som lämpligen skall anförtros uppgifterna i fråga om naturvården. Många av dessa är nära besläktade med de uppgifter som ankommer på byggnadsnämnd. Emellertid förekommer även viktiga uppgifter, som rör ekonomi och förvaltning, och därför närmast hör hemma hos kommunalnämnd eller drätselkammare. Vidare är att märka att förhållandena måste variera avsevärt inom olika kommuner. Utredningen har därför ansett, att det bör vara en fördel att varje kommun får frihet att anpassa sig till vad som är mest praktiskt för dess vidkommande. På nu anförda grunder föreslås i betänkandet att det närmaste inseendet över naturvården inom kommunen utövas av kommunens styrelse eller av nämnd som fullmäktige bestämmer.

På längre sikt kan det enligt utredningen visa sig möjligt och önskvärt att vidga kommunernas befogenheter och delegera beslutsfunktioner till dem. Frågan bör lämpligen övervägas vid den förestående översynen av samhällsplaneringen och den likaledes aktuella ändrade kommunindelningen.

De ideella naturvårdsorganisationerna har enligt utredningen i framtiden en stor arbetsuppgift beträffande upplysningsverksam-

heten på området. I fråga om behovet av sådan verksamhet anför utredningen i sammandrag följande.

Det ansvar, som vilar på den enskilda människan vid vistelse i naturen, avser dels hänsynen mot den levande naturen, dels hänsynen mot markägarna och landsbygdens näringsliv över huvud. Naturvårdsupplysningen bör därför inte enbart ta sikte på att meddela vissa grundläggande kunskaper om växt- och djurliv och det biologiska sammanhanget i stort utan även att sprida kännedom om jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske m. m. Vidare finns ett klart sammanhang mellan naturvård och friluftsliv i allmänhet. Naturvårdsupplysningen bör sålunda även ta upp frågan om naturens betydelse för människans fysiska och psykiska hälsa, d. v. s. propagera för naturens rekreativvärden.

Det ligger i sakens natur att naturvårdsupplysningen främst bör inriktas mot tätortsbefolkningen, då det är denna som främst exploaterar naturen. Det är realistiskt att utgå från att denna stora befolkningsgrupp ännu inte på långt när har fått insikt och mognad att uppträda i naturen på rätt sätt. Här föreligger alltså en folkuppfostringsuppgift av stora dimensioner.

Om naturvårdsupplysningen skall kunna nå alla och ge goda resultat, måste den begagna sig av de effektiva upplysnings- och propagandamedel som numera finns. Upplysningen bör även ta sikte på att vidareutbilda ungdomsledare, lärare och fackmän av olika slag, som i sin verksamhet kommer i kontakt med naturvårdsfrågor. Det är av speciell vikt att i tid bibringa den uppväxande ungdomen naturvett. Härvidlag kommer naturvården att vara starkt beroende av en positiv samverkan med allmänna skolväsendet liksom med de stora ungdomsorganisationerna med inriktning på friluftsliv.

Om de ideella organisationernas särskilda förutsättningar att handha denna verksamhet samt den därmed sammanhängande anslagsfrågan anför utredningen vidare.

De effektivaste kanalerna till den vuxna befolkningen torde representeras av de stora folkrörelserna med olika former av friluftsliv och samhällsfrågor på sitt program. Bland befintliga organisationer, som sedan lång tid tillbaka gjort en aktiv insats på området, märks i första hand Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård. De kan betraktas som specialistorgan på området.

De två naturvårdsorganisationerna åtnjuter redan nu visst statligt stöd för sin verksamhet. Av det under nionde huvudtiteln upptagna anslaget Bidrag till svenska naturskyddsföreningen m. fl. som för budgetåret 1962/63 uppförts med 150 000 kr. utgår till naturskyddsföreningen 75 000 kr. och till samfundet 65 000 kr. Sedan en följd av år erhåller naturskyddsföreningen bidrag även ur jaktvårdsfonden med betydande belopp.

Vad beträffar stödet i framtiden till de ideella organisationerna har utredningen inte funnit anledning att föreslå några fasta normer. Vid bifall till utredningens förslag kommer att inledas ett aktivt skede i svensk naturvård, kännetecknat av kraftigt ökade insatser från samhällets sida. Det är att förmoda att denna utveckling även kommer att inverka avsevärt på de ideella organisationernas uppbyggnad och inriktning. Det tillkommer emellertid helt organisationerna själva att besluta härom. Under sådana förhållanden bör nu organisationernas fortsatta utveckling och insatser allmänt

tryggas men ställning till det konkreta stödets omfattning tas först sedan deras anpassning till det nya skedet verkställts.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att till Naturvård: Bidrag till naturvårdsupplysning m. m. anvisas 300 000 kr. Utredningen understryker särskilt att detta belopp längre fram, då upplysningsverksamheten fått fastare former, kan behöva väsentligt utökas. Anslaget bör fördelas av Kungl. Maj:t på förslag av statens naturvårdsnämnd efter överläggningar med berörda organisationer. Utredningen förutsätter att anslaget inte skall användas för verksamhetsområden inom organisationerna som är eller enligt allmänna grundsatser bör vara självfinansierande, exempelvis uppdragsverksamhet. Även andra organisationer än de nyss nämnda bör kunna åtnjuta stöd ur anslaget för upplysningsverksamhet inom naturvårdsområdet. Utredningen utgår från att naturskyddsföreningen, liksom hittills, skall erhålla särskilt bidrag ur jaktvårdsfonden.

I detta sammanhang erinrar utredningen om att för budgetåret 1962/63 även utgår bidrag till Vetenskapsakademien med 10 000 kr. avsett för dess naturskyddskommitté. Då de funktioner naturskyddskommittén hittills fyllt övertas av statens naturvårdsnämnd och, i väsentligt utbyggda former, av ett särskilt målforskningsorgan, synes något vidare understöd åt akademien inte aktuellt. Om akademien även i fortsättningen vill uppehålla en verksamhet inom det vetenskapliga naturskyddet bör denna enligt utredningens mening inrymmas i akademiens ordinarie budget och medel äskas under ecklesiastikdepartementets huvudtitel.

Utredningen upptar slutligen i detta avsnitt frågan om den nya naturvårdsorganisationens ikraftträdande. Enligt utredningens mening bör statens naturvårdsnämnd inrättas skyndsamt och helst ett år före naturvårdslagens ikraftträdande. Den regionala och lokala naturvårdsorganisationen bör likaledes inrättas i god tid, minst ett halvt år före samma tidpunkt. Som skäl härför anför utredningen bl. a. följande.

Vid bifall till utredningens förslag kommer att inledas ett i jämförelse med nuvarande förhållanden mycket aktivt skede i svensk naturvård. De ansvariga myndigheterna kommer därför att från början utsättas för mycket hårda påfrestningar. I detta avseende må särskilt hänvisas till det omfattande utrednings- och planläggningsarbete, som förutsatts för genomgång av äldre och tillskapande av nya nationalparker och naturreservat, för en översyn av strand- och landskapsskyddsområden, för täktregleringen o. s. v.

Vid övervägande av de krävande uppgifterna av olika slag under inledningsskedet har utredningen kommit till den bestämda uppfattningen att det inte är tillrådligt att den nya naturvårdslagen träder i kraft samtidigt som den nya organisationen träder i funktion. Detta skulle kunna leda till en sådan samling av arbetsuppgifter att myndigheterna inte kan tillfredsställande lösa dem. Viktigast är enligt utredningens uppfattning att statens naturvårdsnämnd tillskapas skyndsamt, om så erfordras i provisoriska former, och får tillfälle att snabbt bygga upp en tjänstemannastab av experter. Ungefär samtidigt bör länsstyrelserna få tillfälle att inrätta sig efter de nya uppgifterna och samtidigt disponera medel för att anlita särskild expertis,

tillsätta naturvårdsråd, besluta om fördelning av arbetsuppgifter på redan tillgänglig personal o. s. v.

Naturvårdsnämndens första uppgifter bör vara att avge förslag till Kungl. Maj:t om tillämpningskungörelse till naturvårdslagen, naturvårdsinstruktion och övriga beslut från Kungl. Maj:ts sida. Parallellt härmed måste förberedas råd och anvisningar till länsstyrelserna i en rad frågor, av vilka fäkttregleringen torde vara den mest överhängande. Alla de åtgärder, som nu nämnts, förutsätter samråd och samförstånd mellan naturvårdsnämnden, länsstyrelserna och en rad specialintressen med central representation. Många skäl talar även för att de kommunala naturvårdsorganen bör ha utsetts vid denna tidpunkt, så att i vart fall informationen gentemot kommunerna fungerar på ett tidigt stadium.

Yttranden. Nödvändigheten av vetenskaplig forskning på naturvårdens område understryks av flera remissinstanser. Sålunda finner exempelvis *statens naturvetenskapliga forskningsråd* det obestriddigt, att naturvårdsadministrationen har ett stort behov av forskning för att kunna klara de aktuella behoven. Frågan hur denna forskning skall bedrivas bör bli föremål för snabbutredning. Rådet understryker vidare betydelsen av en allmän ekologisk forskning, som bl. a. måste utgöra bakgrunden för den mer speciella naturskyddsforskningen. Rådets kommitté för forskning rörande naturresursernas bevarande och utnyttjande är sysselsatt med att klarlägga behovet av en produktionsbiologisk forskning samtidigt som initiativ tas för att starta vissa begränsade projekt med stor aktualitet.

Behovet av ett målinriktat naturvårdsforskningsorgan betonas genomgående av de remissinstanser som uttalat sig i ämnet. Flera anför synpunkter i fråga om organets uppgifter, administrativa ställning, organisation, m. m. I samband därmed berör vissa remissinstanser frågan om den vetenskapliga forskningens bedrivande under den tid som krävs för uppbyggnaden av nya organisatoriska former. *Kammarkollegiet* finner det sålunda angeläget, att under denna tid befintliga forskningsorgan och företrädare för forskningsintresset, exempelvis Vetenskapsakademien, får principiellt och praktiskt stöd till fortsatt arbete. *Vetenskapsakademien* hävdar bestämt, att den föreslagna naturvårdsnämnden saknar betryggande naturvetenskaplig förankring och är klart otillräcklig för denna uppgift. Akademien föreslår därför, att dess naturskyddskommitté antingen bibehålls som ett fristående men obligatoriskt remissorgan i alla naturskyddsfrågor, för vilkas bedömning naturvetenskaplig sakkunskap erfordras, eller också som ett naturvårdsråd knyts till naturvårdsnämnden intill dess naturvårdsforskningsinstitutionen blivit en verklighet. Det är viktigt, att naturskyddskommittén, om den interimistiskt skall kvarstå som obligatoriskt remissorgan, erhåller ett väsentligt ökat ekonomiskt stöd för sin verksamhet. För att naturskyddskommittén bibehålls i vart fall under en övergångstid uttalar sig åtskilliga andra remissinstanser. Hit hör exempelvis *Sveriges geologiska undersökning*, som anser att kommittén med sin erfarenhet av

de vetenskapliga aspekterna på naturvårdsfrågor även fortsättningsvis bör fungera som en rådgivande instans. *Statens tekniska forskningsråd* finner det angeläget att forskningen erhåller en fast förankring inom naturvårdsnämnden och föreslår i detta syfte att ett forskningssekreteriat inrättas inom denna.

I några remissyttranden berörs frågan om utbildningen av vetenskapligt skolad personal för de administrativa uppgifterna inom naturvården.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd understryker vikten av att lämplig sådan utbildning anordnas, även för forskare, och att den får en ekologisk inriktning. Rådet instämmer i utredningens uppfattning att det f. n. inte finns en lämpligt anordnad utbildning för naturvårdstjänstemän. Frågan hur detta skall kunna ordnas bör kunna utredas samtidigt som planerna på en forskningsorganisation utreds. Enligt *styrelsen för lantbrukshögskolan* bör hortonomutbildningen vid högskolan kunna anpassas för ändamålet. *Svenska teknologföreningen* erinrar om att vid tekniska högskolan redan finns ett embryo till dylik utbildning genom den befintliga speciallärarbefattningen i fornlämnings- och naturskyddslära. *Samfundet för hembygdsvård* framhåller, att den utbildningsverksamhet som på samfundets initiativ pågått sedan tre år vid Stockholms universitet inom geografiska institutionen redan givit god erfarenhet, liksom vid tekniska högskolan och Experimentalfältet. Samfundet föreslår, att en särskild kursverksamhet med tanke på kommunerna läggs upp i samarbete mellan Svenska naturskyddsföreningen och samfundet. Eventuellt kan medverkan också tänkas av hus-hållningssällskapen och landskommunernas förbund. *Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund* upplyser, att förbundet föreslagit en helt ny grundutbildning av samhällsplanerare, förlagd till universitet eller teknisk högskola. Förbundet anser, att detta förslag inrymmer goda möjligheter till högskoleutbildning av befattningshavare inom naturvårdsarbetet.

Vad gäller naturvårdsorganisationens principiella uppbyggnad ansluter sig remissinstanserna nära nog genomgående till utredningens synpunkter.

I fråga om länsstyrelsernas ställning i naturvårdsorganisationen anförs avvikande uppfattning endast av *Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott*, som finner det naturligt och riktigt att länsstyrelsen skall vara mellaninstans när det gäller prövning och avgörande av rättsfrågor, men anmäler starka betänkligheter mot att länsstyrelsen jämväl i övrigt blir central naturvårdsinstans på länsplanet. I likhet med vad som gäller för länsjaktvården bör i stället naturvårdsförbunden i länen förstärkas med kvalificerade länsintendenter eller länskonsulenter samt förbundens driftkostnader bestridas genom statsbidrag.

Behovet av ett centralorgan vitsordas allmänt. *Statskontoret* anför, att det såsom utredningen framhållit torde vara uteslutet att bedriva naturvårdsarbetet enligt de i betänkandet angivna riktlinjerna utan en central ledning. *Skogsstyrelsen* anser det uppenbart att rätt omfattande organisatoriska åtgärder behövs för att naturvårdsarbetet skall komma över från ord till handling och tvekar därför inte att tillstyrka den föreslagna naturvårdsnämnden. I likhet med utredningen håller *lantmäteristyrelsen* före,

att ett förverkligande av det uppsatta målet inte torde vara möjligt utan en centralt rådgivande och samordnande myndighet. Enligt *naturvårdsdelegationen* föreligger behov av ett centralt statligt naturvårdsorgan för att överta och fullfölja delegationens uppgift att bevaka naturskyddets intressen vid vattenkraftexploateringen. *Kommerskollegium* anser att det föreligger ett påtagligt behov av en myndighet, som kan samordna naturvårdsverksamheten i landet, medverka till att denna bedrivs planmässigt och tjänstgöra såsom remissinstans. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, viltforskningsrådet, Sveriges akademikers centralorganisation, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Sveriges skogsägareförbund, Svenska naturskyddsföreningen* och *Sveriges industriförbund*.

Ett fåtal remissinstanser ifrågasätter om inte uppgiften att leda naturvårdsverksamheten bör kunna handhas av någon eller några ideella föreningar. *Handelskammaren i Gotlands län* finner sålunda naturvårdens intressen bli bäst tillgodosedda om den anförtros de ideella organisationerna i samarbete med länsstyrelserna och naturskyddsråden samt de kommunala myndigheterna. *Handelskammaren* ifrågasätter dock om inte ett mindre, centralt organ bör inrättas för samordningen av arbetet och som ett kontaktorgan mellan de lokala organen och de skilda statliga myndigheter, som har hand om olika uppgifter i sammanhanget. *Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott* anser att naturvården lika väl som jaktvården kan ledas av en ideell förening med vissa, författningsmässigt reglerade funktioner samt väl tilltagna statsbidrag för att anställa kvalificerad personal. *Naturvårdsrådet i Södermanlands län* finner Svenska naturskyddsföreningen lämplig som ledande organ, varvid dock Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté och Samfundet för hembygdsvård bör bli representerade i föreningen.

Vad gäller förslaget att kommunerna i framtiden inkopplas mer aktivt i naturvårdsarbetet uttrycker några remissinstanser viss tveksamhet beträffande dessas förutsättningar att lösa ifrågavarande uppgifter. I allmänhet ifrågasätts dock ej kommunernas ställning som lokalorgan i naturvårdsorganisationen.

Vad angår det centrala naturvårdsorganet har frågan om sambandet mellan organets uppgifter och tillsynen över jakten och jaktvården berörts av några remissinstanser. Sålunda vidhåller *domänstyrelsen* sitt tidigare uttalade önskemål att dessa frågor överförs till annan central myndighet, förslagsvis naturvårdsorganet. Därest organisatoriska skäl anses tala mot överförandet av allmänna jaktfrågor till nämnden redan i samband med dess inrättande kan härmed anstå. Styrelsen anser det emellertid olämpligt att göra överförandet beroende av lösningen av de jaktfrågor som f. n. överarbetas av 1949 års jaktutredning. Av samma uppfattning är *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *Jägarnas riksförbund, 1949 års*

jaktutredning framhåller å andra sidan att det för utredningen viktigaste i denna fråga inte är till vilken instans tillsynen blir förlagd. F. n. är den knuten till domänstyrelsen, vars erfarenhet och kunskap på området är stor. Jaktutredningens överväganden har hittills inte gett anledning till önskan om ändring. Vad utredningen betraktar som avgörande är, att en överflyttning av tillsynen inte får nedbryta den på det såväl naturvetenskapliga som praktiska området mycket sakkunniga och effektiva organisation, som Svenska jägareförbundet kunnat bygga upp. *Svenska jägareförbundet* finner det naturligt att om naturvårdsnämnden kommer till stånd, denna skall beredas tillfälle att delta i handläggningen av ifrågakvarande ärenden.

Vad gäller samordningen med vattenvården anför *statens vatteninspektion*, att det hade varit önskvärt att närmare överväganden om formerna för en sådan samordning eller samverkan kunnat ske redan på utredningsstadiet. Inspektionen inskränker sig till att hemställa, att spørsmålet såvitt möjligt beaktas vid prövningen av frågan om utformningen av en central statlig naturvårdsinstitution. Ej heller *vattenvårdskommittén* är beredd att uttala någon mening om den av utredningen antydda möjligheten av en gemensam naturvårds- och vattenvårdsorganisation. Kommittén anför bl. a. följande.

Den organisation som f. n. gäller för vattenvården går tillbaka till beslut av 1958 års riksdag. Det förutsattes då att organisationen tills vidare skulle vara i viss mån provisorisk och att erfarenheterna fick utvisa om andra åtgärder borde vidtas. Åt kommittén har uppdragits att ånyo överse vattenvårdens organisationsfråga i hela dess vidd. Arbetet härmed pågår inom kommittén. Kommittén avser att undersöka olika möjliga alternativ för en organisatorisk anknytning till andra myndigheter eller skapandet av en helt fristående organisation. I sistnämnda hänseende kommer närmast i fråga att till ett särskilt organ sammanslå statens vatteninspektion samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vatten- och avloppsbyrå och distriktsingenjörsorganisation.

Kommittén anser sig emellertid kunna uttala, att beröringspunkterna med naturvårdsverksamheten är så många att, hur organisationsfrågan än löses, ett nära samarbete är lämpligt och önskvärt. Frågan härom ävensom den eventuella möjligheten av en gemensam organisation kommer att övervägas vid kommitténs fortsatta arbete. *Fiskeristyrelsen* är likaledes ej beredd att bestämt uttala sig om vattenvårdens ställning i förhållande till centralorganet för naturvården.

Utredningens uttalande om behovet av ett nära samarbete mellan naturvårdsorganet och statens fritidsnämnd understryks av bl. a. *Svenska turistföreningen*, som även betonar angelägenheten av ökade avsättningar till fonden för friluftslivets främjande så att nya naturreservat kan förses med lämpliga anläggningar för friluftslivet. *Statens fritidsnämnd* framhåller, att naturvårdsorganets planering av naturreservat och andra friluftsområden kommer att väsentligt bredda underlaget för fritidsnämndens investerings-

politik på anläggningssektorn, vilket nödvändiggör att friluftsfonden tillförs mera pengar.

Frågan om naturvårdens uppgifter i samband med vattenkraftutbyggnaden behandlas främst av de därav närmast berörda remissinstanserna, kammarkollegiet och vattenöverdomstolen, men har väckt visst intresse även på andra håll. Vad beträffar naturvårdsorganets ställning vid den judiciella behandlingen av naturvårdsfrågor förordar *vattenöverdomstolen*, att den skall motsvara den som f. n. intas av fiskeristyrelsen, vatteninspektionen och sjöfartsstyrelsen. Härigenom skulle naturvårdsorganet fast inordnas i vatten-domstolsprocessen. Som motivering härför anför vattenöverdomstolen följande.

Hittills har naturvårdsfrågorna inte vållat alltför mycket besvär vid tillåtlighetsprövning eller vid utformningen av villkoren för tillstånd. Det kan emellertid antas att mera svårbedömda frågor av denna art blir allt vanligare vid vattendomstolarna i framtiden, såväl på grund av det intensifierade arbete inom naturvården, som får antas bli en följd av den föreslagna nya organisationen, som även på grund av att utbyggnadsföretagen i allt större utsträckning kommer att beröra områden, som är känsliga ur naturvårdssynpunkt. Det måste därför vara betydelsefullt att i sådant fall, då under ett måls förberedelse vid vattendomstolen tillåtligheten av företaget bestrids på grund av befarade skadeverkningar ur naturskyddssynpunkt, skyldighet föreligger för domstolen att inhämta yttrande från naturvårdsorganet. Därigenom vinnas, förutom tid, även den fördelen att parterna alltid kan påräkna, att naturvårdsfrågorna får sakkunnig belysning samtidigt som domstolen befrias från den ofta grannliga uppgiften att avgöra, huruvida viss sakkunnigutredning skall införskaffas. Domstolens skyldighet att höra nämnden kan eventuellt höra begränsas på så sätt att nämndens yttrande ej erfordras då den befarade inverkan ur naturvårdssynpunkt måste antas bli ringa.

Det är självfallet angeläget att organet beaktar olika motstående intressen och vinnlägger sig om ett objektivt bedömande. Ett statsorgan, som har till uppgift att företråda vissa intressen, har emellertid också både rättighet och skyldighet att i främsta rummet bevaka dessa. Man måste också vänta att ett sådant organ inte skall kunna betraktas som helt opartiskt av företrädare för motstående intressen. Vattenöverdomstolen anser emellertid att man ej bör överdriva nackdelarna i detta hänseende. Erfarenheterna av fiskeristyrelsens, vatteninspektionens och sjöfartsstyrelsens verksamhet som sakkunnigorgan åt vattendomstolarna är väsentligen goda.

Vattenöverdomstolen anser sålunda, att naturvårdsorganets hörande bör göras obligatoriskt åtminstone i sådana fall, där av ansökningshandlingarna i målet framgår att prövningen av företagens tillåtlighet kan antas bli beroende av frågan, huruvida betydande skadeverkningar ur naturskyddssynpunkt är att befara. Möjligen kan en viss gränsdragning mellan ur denna synpunkt mera betydelsefulla företag och övriga företag visa sig nödvändig. Såväl denna fråga som även frågan på vad sätt organets ställning skall regleras i vattenlagen måste emellertid, därest vattenöverdomstolens synpunkter beaktas, ytterligare utredas.

För att nuvarande organisation för allmän talans förande i vattenmål bibehålls uttalar sig *fiskeristyrelsen*. *Vattenfallsstyrelsen* har ingen erinran mot utredningens förslag i ämnet.

Betydelsen av ett förberedande planeringsarbete beträffande vattenkraft-exploateringen ur naturvårdssynpunkt understryks av *vattenöverdomstolen*. Den översiktliga bedömning och avvägning som vattenöverdomstolen anser vara synnerligen betydelsefull för ett rationellt men samtidigt hänsynsfullt utnyttjande av våra vattenkrafttillgångar kan med nuvarande utformning av vattenlagstiftningen inte ske på annat sätt än vid en dylik planering. Under senare år har ett fruktbarande samarbete skett mellan vattenkraftintresset, representerat av vattenfallsstyrelsen, och naturvårdens företrädare i naturvårdsdelegationen. Detta samarbete har redan lett till betydelsefulla resultat, och det är önskvärt att verksamheten fortsätter och utvecklas. Det synes naturligt att naturvårdsorganet därvid ersätter naturvårdsdelegationen. *Naturvårdsdelegationen* framhåller i detta sammanhang, att frågan om sättet för handläggningen av de delar av delegationens uppgifter som skall övertas av nämnden bör närmare övervägas. Delegationen anför följande härom.

Delegationens verksamhet har till största delen bestått i överläggningar mellan delegationens av naturskyddets organisationer utsedda ledamöter såsom parter å ena sidan samt företrädare för vattenfallsstyrelsen och andra kraftintressenter såsom parter å andra sidan. Överläggningarna har letts av delegationens ordförande. En dylik efter omständigheterna anpassad ordning har kunnat med fördel praktiseras på grund av delegationens provisoriska och obundna karaktär samt på grund av att ordföranden såsom ensam utsedd av Kungl. Maj:t intagit en särställning i förhållande till delegationens övriga ledamöter samt till statens partsrepresentanter. Det torde inte låta sig göra att utan vidare inom naturvårdsorganet tillämpa en arbetsmetod motsvarande denna.

Vad gäller utredningens förslag att naturvårdsorganet skall överta kammarkollegiets uppgifter att föranstalta om särskild utredning med hänsyn till företags planering ur allmänna naturvårdssynpunkter finner *vattenöverdomstolen* lämpligheten härav kunna diskuteras, särskilt om organet får en starkare ställning vid den judiciella behandlingen av målen än vad utredningen tänkt sig. *Kammarkollegiet*, som avstyrker förslaget, framhåller att nämnda befogenhet stundom varit mycket värdefull för kollegiet såsom processuell företrädare för naturskyddsintresset i vattenmål.

Det stora flertalet remissinstanser biträder utredningens ståndpunkt att det centrala naturvårdsorganet skall vara ett självständigt organ. Bland dessa märks *statskontoret*, som motiverar sitt ställningstagande på i huvudsak följande sätt.

Med hänsyn bl. a. till den samhällsplanerande verksamhet, som nu bedrivs av skilda centrala myndigheter, finner statskontoret det visserligen naturligt att den centrala ledningen av naturvården infogas i det nya organ för en samordnad planering som kan komma till stånd i anslutning till den i

prop. 1962:98 antydda utredningen i ämnet. I avvaktan på resultatet av en sådan utredning torde emellertid uppgiften att leda naturvårdsarbetet enligt statskontorets uppfattning inte böra tillföras någon bestående myndighet. Statskontoret vill dock understryka vad i betänkandet anförts därom, att alla möjligheter att åstadkomma besparingar bör tillvaratas genom att lokalmässigt samordna centralorganet med lämplig myndighet, som kan erbjuda allmän-administrativ service. Ämbetsverket framhåller, att då byggnadsstyrelsen och lantmäteristyrelsen enligt utredningens mening i princip skulle erbjuda de bästa anslutningsmöjligheterna i fråga om naturvårdens ledning, dessa myndigheter i första hand bör ifrågakomma även vid övervägandet av en enbart lokalmässig anslutning.

Kammarkollegiet finner det främsta skälet för ett självständigt centralorgan vara, att naturvårdsarbetet under den närmaste tiden får anses kräva såväl att dess ledning kan koncentrera sig därpå som att ledningen har tillräcklig självständighet gentemot de olika förvaltnings- och planeringsmyndigheter, vilka väl kan sägas vara i och för sig lyhörda för naturskyddssynpunkter men som likväl har till huvuduppgift att främja andra samhällsintressen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som också finner att utredningen övertygande motiverat behovet av ett självständigt ämbetsverk, anför i fråga om en eventuell anslutning till byggnadsstyrelsen följande.

Det är visserligen riktigt, att en avsevärd del av naturvårdsarbetet har nära samband med samhällsplaneringen, men det skulle enligt länsstyrelsens mening vara synnerligen olyckligt om naturvårdsuppgifterna skulle anförtros byggnadsstyrelsen, som redan nu har stora svårigheter att bemästra sina arbetsuppgifter. Det skulle föreligga en överhängande risk för att naturvårdsfrågorna och i varje fall de som ej har ett intimt sammanhang med bebyggelseplaneringen skulle komma helt i skymundan. I en sådan för den allmänna trivseln nu och i framtiden vital angelägenhet som naturvården är bör man inte tveka att tillskapa ett nytt organ med klar ansvarsbestämning.

Liknande synpunkter anföras av *länsstyrelsen i Västmanlands län*, som även berör möjligheten av en anslutning till domänstyrelsen men ifrågasätter lämpligheten av att arbetsuppgifterna ligger hos ett affärsdrivande verk. *Länsstyrelsen i Kalmar län* påpekar, att kostnaderna för ett fristående organ torde bli något högre men förklarar att fördelarna med detta alternativ synes så avsevärda, att länsstyrelsen — som tidigare intagit motsatt ståndpunkt — för sin del numera övertygats om att ett fristående organ bör inrättas.

Ett trettiotal remissinstanser ifrågasätter dock om inte anslutning till något befintligt ämbetsverk bör ske. Flertalet anser byggnadsstyrelsen vara det lämpligaste alternativet. Några föreslår lantmäteristyrelsen, domänstyrelsen, kammarkollegiet och riksantikvarieämbetet. *Byggnadsstyrelsen* själv anser, att mot bakgrunden av den splittring av organisationen som i dagens läge utmärker det centrala planväsendet många skäl talar för en anslutning till något av de nuvarande verken, exempelvis byggnadsstyrelsen. I det nu föreliggande läget och i avvaktan på resultatet av utredningen om plan-

väsändets organisation torde ett mer eller mindre fristående naturvårdsorgan få godtas såsom en provisorisk organisation. Det är dock angeläget att detta organ ges en sådan utformning att det framdeles smidigt kan samordnas med planväsändet.

Lantmäteristyrelsen är tveksam om i nuvarande läge centralorganet bör ges karaktär av självständigt ämbetsverk. Styrelsen framhåller att ej oväsentliga besparingar otvivelaktigt uppnås om organet kan anslutas till ett befintligt ämbetsverk, varvid en utbyggnad med en ny byrå torde vara tillräcklig. Styrelsen delar väl utredningens uppfattning att naturvårdsorganet lämpligen bör ha en styrelse eller nämnd, men kan däremot inte finna att behovet av de särbestämmelser, som skulle krävas vid en anslutning till ett enrådighetsverk, utgör något avgörande skäl mot en sådan anordning. Särskilt med hänsyn till verkets lokalt förgrenade organisation och nära kontakt med kommunerna, sättet för fastighetsbildningsverksamhetens bedrivande och naturvårdens anknytning till den egentliga landsbygden förklarar sig styrelsen beredd att ansluta naturvårdsorganet såsom en ny byrå. *Riksantikvarieämbetet* betonar för sin del, att ämbetet har ett nära samarbete med statliga och kommunala organ i länen, framför allt i plan- och exploateringsärenden, samt att organisationen med länssantikvarierna på länsplanet och ombud i kommunerna ger ämbetet intima kontakter med vida förgreningar över hela landet.

Ofta framhåller de remissinstanser, som förordar annan lösning än ett självständigt naturvårdsorgan, att den föreslagna naturvårdsnämnden är överdimensionerad. Till dessa hör exempelvis *länsstyrelsen i Stockholms län*, som föreslår att i stället en naturvårdsbyrå inrättas inom jordbruksdepartementet med den centrala naturvårdsnämndens chef som sekreterare och verkställande kraft. Som motiv härför anför länsstyrelsen i huvudsak följande.

Med länsstyrelsens starka betonande av den regionala verksamhetens grundläggande roll i naturvårdsarbetet framstår det av utredningen föreslagna centrala naturvårdsorganet såsom onödigt överdimensionerat. Utredningen förutsätter, att det centrala organet skall ställa specialister till länsstyrelsernas förfogande. Det kan starkt ifrågasättas om detta är en riktig lösning. Ambulerande tjänstemän kan inte göra samma insatser som befattningshavare, vilka genom sin dagliga gärning inom ett visst län vunnit intim förtrogenhet med de konkreta problemen. Det är inte osäkerhet om metoderna och brist på expertis som hämmat länsstyrelsernas naturvårdsarbete utan avsaknaden av tillräckliga medel.

Länsstyrelsen anlägger dessutom följande principiella synpunkter på organets ställning.

Över huvud taget framstår tanken på ett centralorgan, vilket skulle ge anvisningar till länsstyrelserna — även om de formellt ej är bindande — såsom stridande mot andan i den svenska förvaltningsrätten enligt vilken länsstyrelserna lyder direkt under Kungl. Maj:t. Anvisningar till länsstyrelserna bör utfärdas av Kungl. Maj:t på förslag eller efter hörande av det centrala organet. Likaså framstår det såsom egendomligt, att det föreslagna centralorganet skulle fastställa bestämmelser om länsstyrelseanslagets ut-

nyttjande och om statsanslagets fördelning mellan olika länsstyrelser. Detta bör ankomma på Kungl. Maj:t. Ej heller bör förslag från länsstyrelserna i naturvårdsärenden avlämnas till centralorganet. Förslagen bör riktas till Kungl. Maj:t, som sedan kan använda centralorganet såsom remissinstans.

Liknande synpunkter anförs av bl. a. *lantbruksnämnden i Västerbottens län*, *hushållningssällskapet i Västerbottens län* och *naturskyddsrådet i Göteborgs och Bohus län*. De två förstnämnda remissinstanserna anser, att de centrala uppgifterna på naturvårdsområdet bör kunna inrymmas inom byggnadsstyrelsens eller lantmäteristyrelsens ram, medan den senare finner kammarkollegiet eller riksantikvarieämbetet böra komma i fråga före övriga av utredningen nämnda verk. *Sveriges skogsägareförbund* hemställer, att anslutningsfrågan närmare utreds i syfte att förlägga naturvårdens centrala ledning till ett redan befintligt ämbetsverk. Om detta inte låter sig göra förordar förbundet att det centrala organet alternativt tillskapas genom förstärkning och eventuell omorganisation av naturvårdsdelegationen. *Sveriges industriförbund* anser, att naturvårdsorganet bör kunna erhålla en fri ställning utan att ett nytt ämbetsverk bildas. Förbundet erinrar om att statens vatteninspektion är organiserad så att inspektionen med egen nämnd är löst knuten till fiskeristyrelsen. En anordning av detta slag bör enligt förbundets mening i första hand övervägas för organets anslutning till något centralt ämbetsverk.

Åtskilliga remissinstanser anför önskemål och synpunkter beträffande naturvårdsnämndens sammansättning. Förslagen avser i huvudsak ökad representation för naturvetenskaplig och annan sakkunskap samt för näringslivet och vissa ideella organisationer. *Samfundet för hembygdsvård* finner sålunda det föreslagna antalet ledamöter för litet. Vidare anser samfundet, att sammansättningen av nämnden bör ske från andra utgångspunkter än utredningen tänkt sig. Under de första åren torde det vara ändamålsenligt att behålla den nuvarande naturvårdsdelegationen, omskapad till en nämnd och med ledamöter ej endast liksom nu från Vetenskapsakademien, naturskyddsföreningen och samfundet utan också från andra sakkunniga föreningar och institutioner. Dessutom bör det också vara möjligt att till ledamöter i nämnden kalla enskilda personer som visat sig vara i ovanligt hög grad kvalificerade för uppgiften. Som ett absolut krav framhåller samfundet ytterligare, att nämnden skall kunna helhjärtat hävda naturvårdens ärenden i konkurrensen med övriga samhällsintressen, främst de exploateringsekonomiska. Samfundet finner att så ej är möjligt med den föreslagna organisationen. Härom anför samfundet följande.

En mycket allvarlig svaghet är att natur- och landskapsvårdande intressen skulle komma i minoritetsställning. De exploateringsintressen, som kommer i skarpast konflikt med naturvården, företräds av statliga verk av stor styrka. För att uppnå balans mellan de legitima samhällsintressena måste naturvården få en någorlunda likställd intresserepresentation för att nå den rätta värdeavvägningen och kompromisslösningen i motsatssituationer. Detta ingår uppenbart ej i utredningens principiella målsättning.

Innebörderna av förslaget är, att naturvården centraliseras till ett ämbetsverk, vars uppgift inte är att främst hävda naturvårdsintressena. Härigenom

blir naturvårdsintresset mycket svagt hävdad på det statliga centralplanet, och då samtidigt de fria naturvårdsorganisationerna skulle mista sin nuvarande sakkunnigfunktion i utredningar och remisser och deras uppgift begränsas till den enbart pedagogisk-propagandistiska, blir innebörden en allvarlig försämring av naturvårdens möjligheter.

Samfundet framlägger därefter följande önskemål beträffande nämndens sammansättning.

Med hänsyn till landets stora geografiska utsträckning och mycket olika naturtyper är det önskvärt med ytterligare naturvetenskaplig sakkunnigrepresentation. Det kan vidare ej anses tillräckligt med en representant för folkrörelserna. De aktiva organisationerna inom natur- och landskapsvård bör även i fortsättningen ha var sin representant, fritids- och turistorganisationerna en och motororganisationerna en. Landsbygdsnäringarna bör kunna representeras genom sina föreningsorgan med en ledamot. Det kan vidare ifrågasättas, huruvida ej i nämnden bör ingå en arkitekt med stadsplanering som specialitet och en trädgårds- och landskapsarkitekt.

Kammarkollegiet finner den av utredningen föreslagna representationen kunna medföra, att nämnden får få ledamöter — om ens någon — med grundlig erfarenhet av och starkt engagemang för naturvårdsarbetet. Enligt kollegiets mening är det angeläget, att det direkta naturvårdsintresset bereds en stark representation. Med hänsyn till betydelsen av att de kulturhistoriska synpunkterna och vårdfrågorna beaktas anser *Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd* att en representant för riksantikvarieämbetet bör ingå. *Domänstyrelsen* anser, att styrelsen, som har stora intressen och sakkunskap i praktiska natur- och viltvårdsfrågor, bör vara representerad. Därigenom skulle också den dualism förebyggas som framskymtar i betänkanget i fråga om ledningen av verksamheten på nationalparkerna. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* uttalar att styrelsen, med hänsyn till den genomgripande inverkan som de av utredningen föreslagna åtgärderna i första hand vad avser täktverksamheten kan förutsättas få för vägväsendet, anser det synnerligen önskvärt, att verket erhåller möjlighet att bevaka vägväsendets intressen inom nämnden. *Statens naturvetenskapliga forskningsråd* anser, att chefen för det föreslagna målforskningsorganet bör vara självskriven medlem. *Ingeniörsvetenskapsakademien* betonar nödvändigheten av att naturvården i alla frågor ses ur samhällets och människans synpunkt på så sätt att en verklig avvägning av fördelar och nackdelar kommer till stånd och att nämnden således inte bör representera endast naturvårdsintressena utan även innehålla företrädare för dem som nyttiggör naturen i näringslivets tjänst. *Sveriges industriförbund* framhåller, att industrins intressen i olika sammanhang kommer att beröras av nämndens verksamhet, varför en representant för industrin bör finnas i nämnden. Representation för vattenvården föreslås av flera remissinstanser, bl. a. *Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund* och *Distriktsingenjörers förening*.

I fråga om den närmare utformningen av nämnden anføres erinringar endast av *kammarkollegiet*, som finner att större slagkraft eller effektivitet bör eftersträvas än som synes kunna förväntas från en nämnd, samman-

satt enligt utredningens förslag. Genom att ledningen eller chefskapet fördelats mellan en styrelseordförande och en chefstjänsteman kan den senare få mindre auktoritet än vad en verkschef bör ha. Kollegiet föreslår därför att chefstjänstemannen även blir styrelsens ordförande.

Vad gäller dimensioneringen m. m. av naturvårdsnämndens personal uttalar *statskontoret* att det med hänsyn till de förutsatta arbetsuppgifterna inte torde vara något att erinra mot att centralorganet, i avvaktan på närmare erfarenheter, erhåller den föreslagna utformningen. *Nordiska muséet* anser att det naturvetenskapliga inslaget blivit alltför litet. Samma uppfattning hyser *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som framhåller att utredningen kraftigt betonat vikten av att naturvårdsåtgärderna vilar på en vetenskapligt riktig grund. Av enahanda skäl ifrågasätter *överlantmätaren i Kristianstads län* och *Skånes naturskyddsförening* om dimensioneringen av naturvårdsbyrån är tillräcklig för denna skall kunna motsvara sin uppgift.

Sveriges akademikers centralorganisation finner det betänkligt om centralorganet ej utrustas med möjligheter att sammanställa inventeringar och klassificeringar samt därmed förenad dokumentation och föreslår, att naturvårdsbyrån utvidgas med en inventeringsavdelning. *Naturskyddsrådet i Göteborgs och Bohus län* anser det angeläget, att åtminstone en av befattningshavarna får sådan kompetens att han kan verka som pressombudsman. *Skid- och friluftsförbundet* finner att frågan om propagandaverksamheten och vårt folks allmänna uppfostran i naturvård förbigåtts i organisationsförslaget.

Ett utförligt förslag till organisation under begynnelseskedet framläggs av *Samfundet för hembygdsvård*, som anser att den centrala tjänstemannagruppen under denna tid kan minskas avsevärt. Samfundet föreslår, att tjänstemännen inryms i en enda byrå, så organiserad att den bildar grunden för en senare uppdelning.

Lämpligheten av termen naturvårdsbyrån ifrågasätts av *Uppsala läns naturvårdsförbund*, enär hela nämnden och således även de övriga byråerna sysslar med naturvård. Förbundet anser att man borde söka finna ett namn som bättre täcker ifrågasvarande byrås verksamhetsområde.

Frågan om nämndens stationeringsort berörs av *Norrlands naturvårn*, som ifrågasätter om inte nämnden bör få en mera central förläggning än i Stockholm. För att underlätta nödvändigt samarbete med andra centrala myndigheter, vetenskapliga institutioner och naturskyddsorganisationer anser naturvårnet det dock praktiskt, att nämnden blir förlagd till Stockholm eller Uppsala. *Göteborgs och Bohus läns landsting* finner med hänsyn till att arbetsuppgifterna för nämnden väsentligen kommer att ligga i södra och mellersta Sverige att förläggning exempelvis till Göteborg säkerligen skulle främja dess insats.

Beträffande frågan under vilket departement naturvårdsnämnden skall höra motsätter sig *LO* inte utredningens förslag men vill dock understryka vikten av att spørsmålet omprövas i samband med en framtida samordning

av den fysiska samhällsplaneringen. *Sveriges industriförbund* finner det naturligt att nämnden sorterar under samma departement som länsstyrelserna, d. v. s. inrikesdepartementet.

Vad gäller utredningens förslag om länsstyrelserna som regionala naturvårdsorgan framhåller länsstyrelserna genomgående, att resurser erfordras i fråga om personal och medel för att de skall kunna fylla sina uppgifter i samband med aktiveringen av naturvården. Sålunda anför exempelvis *länsstyrelsen i Värmlands län* följande.

Det är uppenbart, att länsorganen med hänsyn till sin redan stora arbetsbelastning inte har möjlighet att med nuvarande personalresurser ta på sig nya uppgifter utan att gamla eftersätts. Utrustas ej länsstyrelserna och experterna med erforderlig arbetskraft, kommer sålunda stora svårigheter att uppstå, då fråga är om att förverkliga ett planmässigt naturvårdsarbete. Det är visserligen förtjänstfullt, att länsstyrelserna föreslås skola anvisas medel till särskild arbetskraft för olika uppgifter. Den administrativa handläggningen inom länet av dessa olika arbetsuppgifter torde emellertid inte kunna ombesörjas av denna särskilda arbetskraft.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län finner den av utredningen föreslagna verksamhetsformen för länsstyrelserna löst skisserad och anser det ej realistiskt att tro att länsstyrelserna utan en avsevärd personalförstärkning kan klara det betydande reformarbete som erfordras. Ansvaret mot allmänheten påkallar, att det utökade arbetets organisatoriska uppläggning på länsplanet samt användningen av de ökade resurserna i fråga om personal och penningmedel noggrannare gås igenom. Innan så sker, är länsstyrelsen inte beredd att påta sig det ökade ansvaret för det regionala naturvårdsarbetet. Utredningens förslag till organisationen av arbetet i länet betraktas som ett provisorium av *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

Några länsstyrelser betonar särskilt nödvändigheten av en utökning av personalstaten med tjänstemän i föredragandeställning. Sålunda anför *länsstyrelsen i Gävleborgs län* följande.

Länsstyrelsen delar givetvis utredningens uppfattning om behovet av tjänstemän och annan expertis på området. Länsstyrelsen får dock med skärpa understryka att, även om länsstyrelsen får aldrig så god tillgång till sådan personal och expertis, det dock i första hand, med hänsyn till storleken och arten av många arbetsuppgifter som väntar, är oundgängligen nödvändigt med en utökning av länsstyrelsens tjänstemän i föredragande ställning på planeringssektionen för att naturvårdsarbetet skall kunna bedrivas efter utredningens riktlinjer. Det är enligt länsstyrelsens mening en allvarlig brist, att utredningen inte uppmärksammat behovet av just denna personalförstärkning och dragit slutsatser därav.

Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Kalmar län*, som i detta sammanhang erinrar om att statsrevisorerna redan år 1958 konstaterade att om man med den nuvarande planeringssektionen jämför den del av länsstyrelseutredningens tänkta planeringssektion som svarar däremot, skall man finna att den nuvarande planeringssektionen på de flesta länsstyrelser

har att ännu snart tio år efter utredningen arbeta med en personal, som vad angår den högre kvalificerade personalkategorin med ca en fjärdedels till en halv arbetskraft understiger vad utredningen ansåg erforderligt.

Vissa länsstyrelser anser det nödvändigt att inrätta tjänster som naturvårdsintendenter eller liknande i länsstyrelserna. Härom anför exempelvis *länsstyrelsen i Stockholm* bl. a. följande.

Det som i första hand bör ske är enligt länsstyrelsens mening att tjänster såsom naturvårdsintendenter inrättas. Naturvårdsarbetet kan inte börja på allvar, om inte genom en förstärkning av länsstyrelsernas kapacitet den erforderliga inventeringen, planeringen och samordningen ordentligt kommit i gång. Om det likväl skulle anses, att naturvårdsintendenter inte bör tillsättas omedelbart i samtliga län, bör övervägas att gradvis under en treårsperiod inrätta dylika tjänster i länen. Länsstyrelsen förutsätter därvid att de ur naturvårdssynpunkt mest pressade länen erhåller sina tjänstemän under det första året. I de mest arbetstyngda länen bör åtminstone efter en övergångstid flera tjänster inrättas.

Andra länsstyrelser är dock ense med utredningen om att inrättande av särskilda tjänster inte bör komma i fråga utan att i stället särskild arbetskraft bör anlitas för förekommande större uppgifter. Denna åsikt hyser *länsstyrelserna i Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Norrbottens län*.

De berörda centrala ämbetsverken ställer sig genomgående positiva till utredningens förslag rörande vidgade insatser från vederbörande länsmyndigheter. Samtliga förutsätter emellertid, bl. a. med hänsyn till den redan förefintliga arbetsbelastningen, att personalförstärkningar kan erhållas. *Byggnadsstyrelsen* anför sålunda bl. a. följande.

Utredningen synes inte helt ha beaktat nödvändigheten av att bygga ut de personella resurserna på länsplanet. Naturvårdsfrågorna har hittills inneburit en förhållandevis stor arbetsbelastning för länsarkitektkontoren och samtidigt utgjort en för länsarkitekternas arbete i övrigt betydelsefull uppgift. Naturvårdsfrågorna har så intimt samband med länets planfrågor i allmänhet att länsarkitektens fortsatta medverkan framstår såsom både naturlig och angelägen. Den aktivering av naturvården som utredningsförslaget syftar till torde emellertid få förutsättas komma att öka arbetet på länsarkitektkontoren och föranleda krav på personalförstärkningar där.

Med hänsyn till att naturvård redan nu ingår som ett led i lantmäterimyndigheternas verksamhet finner *lantmäteristyrelsen* det naturligt att dessa påverkas vid en ökning av de samhälleliga insatserna på området. *Skogsstyrelsen* framhåller, att med hänsyn till det finansieringssystem som nu gäller för skogsvårdsstyrelserna ökade insatser ej är möjliga utan att styrelserna får ekonomiska resurser för att fullgöra uppgifterna. Enligt *riksantikvarieämbetet* och *antikvarientredningen* torde landsantikvarierna inte utan ökade resurser få möjlighet att i någon större utsträckning ägna sig åt naturvårdsfrågor.

Av de remissinstanser, som uttalat sig om sammansättningen av natur-

vårdsrådet, föreslår åtskilliga att vägdirektören skall ingå i rådet. Sålunda anser exempelvis *länsarkitekten i Blekinge län*, att vägdirektörens arbete med vägprojektering och den därmed förknippade landskapsvården gör det lika naturligt att denne tillhör rådet som vissa av de övriga tjänstemännen. Med hänsyn till den beröring lantbruksnämndernas arbetsuppgifter har med naturvården finner *lantbruksstyrelsen* det lämpligt att lantbruksdirektören är medlem.

Flera remissinstanser anser att representant för vattenvården bör permanent knytas till rådet. *Distriktsingenjörers förening* framhåller i samband därmed, att distriktsingenjören har att handlägga såväl vattenvårdsärenden som andra ärenden vilka kan påverka naturvården.

Enligt vissa remissinstanser bör länsjaktvården, hushållningssällskap, landsting, markägarintresset samt de frivilliga naturvårdsorganisationerna vara representerade i rådet.

Vetenskapsakademien framhåller att naturvårdsrådet enligt utredningens förslag kommer att helt sakna den naturvårdsbiologiska sakkunskap, som enligt akademiens uppfattning är oundgänglig då det gäller att bedöma naturvårdsfrågor med vetenskaplig bakgrund. *Skogs- och lantbruksakademien* anser att i varje råd bör finnas minst en ledamot med vetenskaplig utbildning på området, främst i botanik, zoologi och geologi.

Av de remissinstanser som uttalat sig rörande naturvårdsrådets organisation anser flertalet att landshövdingens ordförandeskap av principiella och praktiska skäl är mindre lämpligt. Till dessa hör exempelvis *länsstyrelsen i Gävleborgs län*, som även ifrågasätter lämpligheten av att tjänsteman i länsstyrelsen förordnas som sekreterare i rådet.

En viss tveksamhet beträffande kommunernas förutsättningar att lösa de av utredningen avsedda uppgifterna på naturvårdsområdet uttrycks i några remissyttranden. *Domänstyrelsen* anför sålunda, att den roll som tilldelats kommunerna i dag kan synas ligga mindre väl till för många kommuner, som ännu knappast haft anledning att räkna naturvården som ett intresse, likaberättigat med industrilokalisering, bostadsförsörjning eller andra kommunalpolitiska intressen med större eller mindre ekonomiskt inslag. På längre sikt lär emellertid kommunernas ansvar för naturvården inte kunna undvaras. Styrelsen finner dock såväl lagbestämmelserna som den innebörd dessa enligt utredningen bör få väl långtgående. Sålunda är det enligt styrelsens mening opåkallat att åt kommunerna uppdra inseende och initiativ i fråga om naturvården på statens skogar. Likaledes anser *länsstyrelsen i Stockholms län* det knappast möjligt att bortse från att kommunernas intresse av en intensivare exploatering stundtals kan komma att medföra en viss passivitet när det gäller önskvärda naturvårdsåtgärder, även om de flesta kommuner får antas ägna naturvården stort intresse. *Hushållningssällskapet i Norrbottens län* anser, att den kommunala verksamheten kan förväntas bli effektiv endast under förutsättning av en intensiv rådgivning genom länsstyrelsens och naturvårdsrådets försorg. Liknande uppfatt-

ning har *lantbruksnämnden i Östergötlands län*, som hävdar att formerna för kommunernas ekonomiska engagemang bör utredas.

Å andra sidan ifrågasätter vissa remissinstanser om inte en utvidgning av kommunernas befogenheter bör göras redan nu. Sålunda anser *byggnadsstyrelsen* att kommunernas medverkan bort kunna ges en vidare ram. Styrelsen anför härom.

I det sammanhanget bör nämnas den kraftiga decentralisering till kommunerna av beslutanderätten i bl. a. planfrågor som skedde genom 1959 års byggnadslagstiftning. Enligt utredningens förslag skulle alla naturvårdsbeslut ankomma på länsstyrelse eller Kungl. Maj:t. Berörda kommuner skulle dock höras före varje viktigt beslut. Sistnämnda förhållande kan dock inte helt förta intrycket av att man föreslår en lagstiftning som praktiskt taget helt ligger ovanför kommunplanet, vilket ej väl harmonierar med utredningens uttalanden om en aktiv insats i naturvården från kommunernas sida.

Liknande synpunkter anføres av *länsstyrelsen i Södermanlands län* och *drätselkammaren i Luleå*. *Ronneby landskommun* finner det angeläget, att kommunerna ges så starkt inflytande över förevarande frågor att dessa för kommunerna verkligen framstår som en kommunal verksamhet av betydelse. På det lokala planet bör kommunernas uppfattningar i naturvårdsfrågor inte frångås utan att särskilda omständigheter föreligger. *Svenska landskommunernas förbund* uttalar, att förbundet inser vikten av initiativ och ingripanden på ett tidigt stadium från kommunernas sida och betydelsen av kommunernas medverkan i övrigt i naturvårdsarbetet. Förbundet är också övertygat om att kommunerna kommer att göra de insatser, som med beaktande av deras varierande ekonomiska, personella och tekniska resurser samt större eller mindre nytta av naturvårdsåtgärderna rimligen kan begäras av dem.

Flertalet av de remissinstanser som uttalat sig i fråga om vilken kommunal myndighet som bör handlägga kommunens uppgifter anser byggnadsnämnden vara det lämpligaste organet. Till dessa hör *byggnadsstyrelsen*. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att, därest naturvårdsarbetet läggs på annan nämnd, behovet av samarbete med byggnadsnämnden bör framhållas. *Länsstyrelsen i Stockholms län* håller för sin del före, att en särskild naturvårdsnämnd från vissa synpunkter kan vara att föredra i de fall då inte kommunalnämnd eller drätselkammare handhar uppgifterna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att kommunerna för att intensifiera naturvårdsarbetet bör tillsätta speciella kommittéer.

Betydelsen av de ideella naturvårdsorganisationernas verksamhet inom naturvården betonas i åtskilliga remissyttranden. Beträffande deras uppgifter i framtiden ifrågasätts från flera håll om inte organisationerna borde tilldelas praktiskt betydelsefulla uppgifter utöver de av utredningen föreslagna. Sålunda framhåller *domänstyrelsen*, att föreningarnas erfarenhet och stora sakkunskap bör utnyttjas vid uppbyggandet av den

nya organisationen och i den framtida verksamheten, eftersom det frivilliga arbetet alltid kommer att vara av stor betydelse inom en sådan verksamhet som naturvård.

Samfundet för hembygdsvård ifrågasätter om utredningens mera allmänt hållna rekommendationer är till fyllest och anför vidare.

De frivilliga organisationerna, främst samfundet och Svenska naturskyddsföreningen, har under många år burit upp en stor del av naturvårdsarbetet i landet. Genom den ställning som föreningarna tillsammans med Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté intar som sakkunniga organ vid tillämpningen av naturskyddslagen har de en uppgift av stor räckvidd. En hel rad av de initiativ som tagits inom naturvården de senaste 30 åren har också kommit från föreningarna. Dessutom har samfundet byggt ut en omfattande praktisk rådgivning, framför allt när det gäller landskapsvård vid väganläggningar, kraftverksbyggen och annan exploatering. Den erfarenhet man på annat sätt samlat och de kontakter som vunnits bör på alla sätt tillvaratas i en framtida organisation.

Samfundet ifrågasätter om det inte är klokt att t. ex. under en övergångstid bibehålla i någon omorganiserad form samfundets planerande och projekterande väg- och landskapsbyrå. När det gäller samfundets vägvårdsbyrå är det önskvärt att den bibehålls även för framtiden för att tillgodose den estetiska delen av landskapsgestaltningen vid sidan av den tekniska och ekonomiska vägplaneringen.

Svenska naturskyddsföreningen understryker, att de ideella organisationerna utöver propagandaverksamheten också har betydelsefulla uppgifter som initiativtagare, som diskussionsfora och kontaktorgan, som observatörer och kritiker när det gäller de statliga organens handlande och som remissinstanser. Utan en livlig verksamhet av denna art löper naturvården enligt föreningens åsikt fara att hemfalla åt slentrian. Föreningen befarar emellertid, att en verksamhet enbart av detta slag kan brista i stadga om den ej förenas med mera praktiska fortlöpande uppgifter och förenas med handläggning av aktuella ärenden. Föreningen hemställer för sin del att den måtte alltjämt användas för remisser i alla naturskyddsfrågor av någon betydelse och att vårdfrågor och liknande angelägenheter liksom lämpliga utredningar anförtros föreningen i den utsträckning som dess arbetskrafter förslår. Liknande synpunkter anför *Svenska turistföreningen* och *Fritidsfiskets samarbetsnämnd*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att såväl Samfundet för hembygdsvård som Svenska naturskyddsföreningen alltjämt bör vara obligatoriska remissorgan i naturvårdsärenden.

Några remissinstanser finner det föreslagna anslaget till naturvårdsupplysning m. m. väl knappt. Sålunda anser exempelvis *lantbruksnämnden i Västerbottens län*, att en ökad medelstildelning är angelägen redan från början med hänsyn till möjligheterna till en vidgad upplysningsverksamhet inom skol- och undervisningsväsendets ram och till förutsättningarna att genom ungdomsorganisationer och sammanslutningar med friluftsliv på programmet redan nu aktivera naturvårdsintresset. *Flera skogsvårdsstyrelser* framhåller betydelsen av styrelsernas upplysningsverksamhet inom

naturvårdsområdet och betonar vikten av att de bereds ökade möjligheter härtill.

1949 års jaktutredning reserverar sig bestämt mot att medelsbehovet beräknas med utgångspunkt från att Svenska naturskyddsföreningen liksom hittills skall erhålla ett särskilt bidrag ur jaktvårdsfonden. I det i betänkandet förutsatta läget kan en fortsatt sådan användning av jaktvårdsfonden inte anses förenlig med dennas ändamål. Av samma mening är Svenska jägareförbundet, som särskilt framhåller att jaktvårdsavgifterna erläggs uteslutande av jägarna och att det enligt deras uppfattning är alldeles självklart, att fondens medel skall disponeras uteslutande för jakt- och viltvården.

VII. Medelsbehov och finansieringsfrågor m. m.

Utredningen. Inledningsvis anlägger utredningen följande allmänna synpunkter på medelsbehovet för naturvårdsverksamheten.

Av olika skäl kan naturvårdsverksamheten inte omedelbart få full effekt. Om målsättningen i fråga om säkerställande av naturreservat skall kunna realiseras inom önskvärd tidrymd bör dock inte uppbyggnadsperioden vara för lång. Utredningen anser vid beaktande av samtliga föreliggande omständigheter att den nya organisationen bör ha full effekt efter en uppbyggnadsperiod av tre år.

Även i fråga om kostnaderna för inlösen och intrångsersättningar kommer medelsbehovet att fortlöpande öka, allteftersom planeringen ger konkreta resultat. Åtskilliga större projekt, exempelvis skyddet av ostkustens och västkustens skärgårdar, torde bli av sådan omfattning att det bör förutsättas att kostnadsramarna för åtgärderna kräver särskilda riksdagsbeslut. Samma blir förhållandet med förslag om inrättande av nya nationalparker eller komplettering av det befintliga beståndet av nationalparker.

Enligt utredningens beräkningar uppgår naturvårdens administrationskostnader under det inledande budgetåret till följande.

Statens naturvårdsnämnd: Avlöningar

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	147 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	16 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	352 000
4. Kostnader för anlåtande av särskilda sakkunniga, <i>förslagsvis</i> ..	20 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	214 000
6. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	10 000
	Summa kr. 759 000

Statens naturvårdsnämnd: Omkostnader

1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	1 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	50 000
3. Expenser, <i>förslagsvis</i>	100 000
4. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	20 000
	Summa kr. 171 000

Naturvård: Kostnader för länsstyrelsernas naturvårdsarbete, reservationsanslag	720 000
Naturvård: Bidrag till naturvårdsupplysning m. m., reservationsanslag	300 000
Naturvård: Naturundersökningar i vattenmål, förslagsanslag	1 000

Såsom motiv för de olika kostnadsposterna anförs i betänkandet bl. a. följande.

Utredningen har förutsatt att vissa befintliga myndigheter i ökad utsträckning skall biträda med naturvårdsarbete. På det regionala planet är det främst fråga om länsarkitekten, överlantmätaren, länsjägmästaren och landsantikvarien samt den organisation dessa tjänstemän förfogar över. Allmänt har förutsatts att denna medverkan skall ske i tjänsten och utan debitering av kostnad. Alla de berörda myndigheterna är redan nu hårt belastade och deras framtida insats måste bli så betydande att särskilda organisationsförstärkningar blir påkallade. Det är emellertid ej nu möjligt att i detalj beräkna behovet av sådana förstärkningar. För flertalet av myndigheterna gäller att förstärkning för insats i naturvårdsarbetet ej kan ses isolerad utan bör bedömas mot bakgrund av övriga aktuella organisationsfrågor. Utredningen utgår därför från att berörda centrala verk i samråd med statens naturvårdsnämnd tar upp förstärkningsförslag i sina anslagsäskanden. För skogsvårdsstyrelsernas del är det omedelbart nödvändigt att skapa utrymme för naturvårdsarbetet genom att öka antalet ej taxebelagda förrättningsdagar.

Vid beräkningen av avlöningsanslaget för naturvårdsnämnden har utredningen förutsatt, att till nämndens ledamöter bör utgå årligt arvode i likhet med vad som är fallet i andra organ. Ett särskilt belopp bör beräknas för kostnader för att anlita sakkunniga. Medel för omkostnader bör avvägas bl. a. med hänsyn till att nämndens ledamöter och tjänstemän måste företa tjänsteresor i betydande omfattning.

För länsstyrelsernas kostnader för naturvårdsarbetet bör upptas ett särskilt anslag. Länsstyrelserna bör ha viss frihet att utnyttja detta för ersättningar till särskild arbetskraft, resekostnader och expenser. Till lekmannaledamöter i naturvårdsrådet bör utgå dagarvode samt resekostnadsersättning och traktamente enligt kommittékungörelsen. Det bör ankomma på statens naturvårdsnämnd att fastställa närmare bestämmelser om länsstyrelseanslagets utnyttjande liksom att besluta om medlens fördelning mellan olika länsstyrelser.

I betänkandet framhålls, att naturvårdens dominerande kostnader i framtiden kommer att utgöras av ersättningar till markägare m. m. De viktigaste utgiftsposterna kommer att avse överförande i kronans ägo av nya nationalparker, säkerställande av nya naturreservat, ersättningar för minskad glesbebyggelserätt m. m. med anledning av byggnadsförbud, samt ersättningar i samband med täktregleringen. Vid uppskattningen av dessa kostnader står föga ledning att finna i tidigare erfarenheter.

Enligt utredningen finns det huvudsakligen två vägar att begränsa dessa kostnader för staten. Den ena utvägen är att, där så är möjligt, undvika att med äganderätt förvärva naturreservat och att i stället nöja sig med att ersätta markägarna för det intrång, som inskränkningarna i områdets utnyttjande leder till. Den andra möjligheten är att stat och kommuner gemensamt

finansierar säkerställningskostnaderna för objekt av övervägande social betydelse. Enär ansvarsfördelningen stat—kommun på naturvårdsområdet enligt utredningens uppfattning är betydelsefull för framtiden, finner utredningen nödvändigt närmare utveckla frågan.

Det kan redan nu sägas ingå i kommunens ansvar enligt byggnadslagstiftningen och hälsovårdsstadgan att tillse att det inom kommunen för kommunens egna invånare anordas lämpliga friluftsområden. Så har också skett i flera fall, särskilt i vissa större städer. För att lösa dessa frågor har kommunerna ibland tvingats gå utanför den egna kommunens gränser, såsom exempelvis är fallet med Stockholms stad. På grund härav framvingas alltmer en interkommunal samverkan för att säkerställa fritidsområden.

Å andra sidan är att märka att staten traditionellt iklätt sig det primära ekonomiska ansvaret för vissa delar av naturvården. Kronan erlägger sålunda kostnaderna för alla ingrepp enligt gällande naturskyddslag och strandlag. I praktiken har det haft ringa betydelse att lagstiftningen förutsatt, att kostnader med anledning av beslut enligt strandlagen och vid tillämpningen av institutet naturpark i vissa fall kunnat delvis ersättas av kommunen.

Eftersom några klara gränser mellan social och kulturell naturvård inte längre bör uppehållas, bör det ekonomiska ansvaret anpassas härefter. Detta är även nödvändigt med hänsyn till att utvecklingen klart visat, att de mindre kommunerna inte rimligen kan åläggas ett ekonomiskt huvudansvar på naturvårdsområdet till förmån för befolkningsgrupper, som inte är bosatta i kommunen.

Det kan råda olika meningar om enligt vilka relationer stat och kommun bör dela på kostnader för naturreservat. I Danmark tillämpas principen att staten svarar för hälften, ibland mera av kostnaden. Utredningen har stannat för en differentierad skala. Liksom hittills bör staten helt svara för alla kostnader för nationalparker, naturreservat av utpräglad kulturell eller vetenskaplig betydelse samt för naturminnen. För naturreservat av övervägande social betydelse d. v. s. egentliga fritidsområden, bör eftersträvas en gemensam finansiering av staten och berörda kommuner enligt en glidande skala. Som förutsättning för statligt stöd bör allmänt gälla, att området formellt får karaktär av naturreservat enligt den nya naturvårdslagen. Detta är nämligen enklaste sättet att garantera, att området varaktigt utnyttjas för avsett ändamål och att lämpliga utnyttjande- och vårdbestämmer meddelas. Om det aktuella reservatet uppenbarligen kommer att utnyttjas huvudsakligen av den egna kommunens invånare, bör statens åtagande begränsas till 20 procent av kostnaderna. Om å andra sidan reservatet mer eller mindre har rikskaraktär, d. v. s. utnyttjas av folk från hela landet, bör staten bidra med hela kostnaden. Emellan dessa ytterlighetsfall bör en avvägning ske i varje enskilt fall. Då det gäller naturreservat av övervägande social betydelse är det eftersträvansvärt att kommunen, där reservatet ligger, får ansvaret för förvaltningen. Dylika åtaganden bör utverkas redan vid reservatets avsättande och kan då, beroende på omständigheterna, utgöra skäl till högre statsbidrag än eljest skulle vara skäligt.

Utredningen anför, att principerna för kostnadsfördelningen mellan stat

och kommun inte bör låsas i författning. Det är nämligen omöjligt att i detalj förutse alla de situationer, som kan föranleda speciella hänsyn. I stället förordar utredningen, att statens naturvårdsnämnd fortlöpande underställer Kungl. Maj:t förslag till åtgärder med anledning av de förslag, som inkommit från länsstyrelserna. Då de faktiska kostnaderna ibland inte är kända får Kungl. Maj:ts beslut karaktären av ett garantibelopp. Detta kan behöva omprövas, då de faktiska kostnaderna är kända.

Det möter uppenbarligen betydande svårigheter att uppskatta kostnaderna för avsättande av nationalparker och naturreservat i framtiden. Vissa utgångspunkter finns dock. Som exempel har utredningen valt den relativt långt genomförda planeringen för Uppsala län. De däri upptagna områdena innehåller sammanlagt en areal av storleksordningen 700 km². Många av dem kräver endast mycket litet ingripande bestämmelser. En del av dem är redan partiellt säkerställda. Alla kan heller inte vara av högsta angelägenhetsordning. Överslagsmässigt torde rimliga säkerställningsåtgärder kräva en totalkostnad av storleken 4 å 5 milj. kr. Uppsala län kan betraktas som typiskt län för södra och mellersta Sverige. Däremot torde kostnaderna för flertalet norrlandslän bli lägre. Efter en rad överslagsmässiga beräkningar anser sig utredningen kunna uppskatta totalkostnaderna för ett rimligt säkerställande under en tioårsperiod av landets viktigaste, nu oskyddade naturområden till storleksordningen 80 å 100 milj. kr. Av detta belopp torde uppskattningsvis 50 å 60 milj. kr. falla på staten. Kostnaderna under de första åren av verksamheten torde vara relativt låga för att sedan öka mot mitten och slutet av tioårsperioden. Om vidare större projekt, förslagsvis sådana som drar kostnader över 500 000 kr., underställs riksdagens särskilda prövning, torde anslaget för ändamålet för de tre första verksamhetsåren inte böra sättas lägre än resp. 2, 3 och 4 milj. kr.

Utredningen tillägger att de angivna beloppen kan synas avsevärda. De är dock i relation till statens budget i dess helhet obetydliga. Det är även fråga om investeringar med låga riskmarginaler. Principiellt torde allmänna investeringar i mark eller dispositionsrätt till mark — alldeles bortsett från det sociala och kulturella motivet — tillhöra de på lång sikt mest framlysta investeringar samhället kan göra.

Härefter behandlas kostnaderna för ersättningar till markägare med anledning av den fortsatta och intensifierade strandregleringen och byggnadsförbud till skydd för landskapsbilden. Utredningen påpekar, att det definitiva skyddet av de omistliga strandområdena och landskapspartierna förutsätts ske genom att de avsätts som naturreservat och alltså finansieras ur den nyss behandlade utgiftsposten. Bortsett härifrån föreligger ett mycket omfattande skyddsbehov. Utredningen har på grund av verkställda kalkyler ansett skäligen uppskatta kostnaderna till samma belopp som för budgetåret 1953/54 anvisades för ersättningar enligt strandlagen eller 800 000 kr. per år.

Beträffande bedömningen av de kostnader som hänger samman med skyddet av de grusåsar, som befinns helt böra undantas från exploatering,

samt med uppsnyggning och iordningställande av äldre täkter anför utredningen bl. a. följande.

Även dessa kostnader är svåra att uppskatta, enär en systematisk inventering och klassificering av grusförekomsterna ännu endast genomförts i ett fåtal län. Enstaka aktuella fall tyder dock på att kostnaderna för hindrad grustäkt kan bli avsevärda trots att bedömningen av ersättningsfrågorna enligt såväl utredningens som branschorganisationens uppfattning bör präglas av stor restriktivitet. Det bör observeras, att åtskilliga grusåsar åtnjuter ett partiellt punktskydd på grund av fornminneslagens bestämmelser, ett skydd som inte föranleder någon ersättning alls. Slutligen är att vänta att ytterligare restriktioner tillkommer till följd av nödvändigheten att skydda grundvattentillgångarna (jfr SOU 1960: 38). Vid bedömningen av totalkostnaderna måste å andra sidan tas med i beräkningen att skyddsbehovet på många håll är överhängande och att ersättningsfall aktualiseras i stort antal så snart länsstyrelserna med stöd av den nya lagen vägrar tillstånd till täkt. Uppgiften att iordningställa äldre täkter kan däremot planmässigt utspidas över en längre tidrymd.

I avvaktan på närmare erfarenheter anser utredningen, att medelsbehovet under det första verksamhetsåret inte bör sättas lägre än 2 milj. kr. På längre sikt torde medelsbehovet avta. Utredningen har inte ansett sig kunna ifrågasätta ekonomisk medverkan av kommunerna.

Enär de angivna kostnadsposterna avser en relativt enhetlig kostnadstyp, nämligen ersättningar till markägare för förvärv av mark eller för intrång, anser utredningen att kostnaderna bör bestridas från samma anslag. Detta kan lämpligen betitlas *Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.* och ges karaktär av reservationsanslag. Enligt utredningens uppskattningar behöves anslaget inledningsvis upptas med ett belopp av 4,8 milj. kr., därest anslagsfinansiering befinns lämpligast.

Utredningen övergår härefter till att behandla kostnaderna för *naturobjektens iordningställande, vård och förvaltning*. I samband därmed berörs även frågan om förvaltningens handhavande.

Förvaltningen av naturobjekt i kronans ägo anser utredningen allttjämt böra åvila domänverket.

Domänstyrelsen har hittills förvalt nationalparker och domänreservaten. Erfarenheterna härav är enbart goda och enligt utredningens uppfattning bör domänstyrelsen bibehållas vid dessa uppgifter och i framtiden även omhänderha naturreservat i kronans ägo. Domänverket har en förvaltningsapparat, som täcker hela landet och innehåller sakkunnig personal med lämplig stationering. Det torde under dessa omständigheter inte vara möjligt att ordna en lämplig förvaltning billigare och bättre än genom domänverket. Liksom hittills bör förvaltningskostnaderna bestridas av domänverkets driftsmedel.

Beträffande andra naturreservat tänker sig utredningen följande ordning för förvaltningen.

Enligt utredningens målsättning bör i framtiden ett stort antal naturreservat avsättas för allmän disposition. Därest reservat på grund av förut-

satt intensivt utnyttjande förvärfvas med äganderätt, anser utredningen önskvärdt att de i avsevärd utsträckning överförs i kommunal ägo. Därvid bör helt naturligt kommun eller grupp av kommuner även överta ansvaret för vård och förvaltning i enlighet med de bestämmelser länsstyrelsen utfärdar.

Åtskilliga reservat kommer emellertid att stanna i markägarens hand. Det är under dylika förhållanden ibland även lämpligt att markägaren ombesörjer vården. Ofta behöver han då sakkunnig hjälp. Om emellertid markägaren inte är bosatt på platsen kan en särskild förvaltare eller tillsyningsman behöva anlitas. Även denne torde ofta behöva sakkunnig hjälp. Sakkunskapen bör i de flesta fall lämpligast kunna tillhandahållas av skogsvårdsstyrelsen i länet. Även denna organisation har en väl utbyggd lokal-förvaltning. Skogsvårdsstyrelsernas hjälp för naturobjektens förvaltning och vård bör enligt utredningens mening lämnas kostnadsfritt såsom tjänsteuppdrag. Uppgiften hänger nämligen mycket nära samman med skogsvårdsstyrelsens ordinarie tjänsteåligganden och en detaljdebitering av tjänster mellan två statliga organ torde inte tjäna något väsentligt ändamål. Skogsvårdsstyrelsens biträde åt kommun i dess egenskap av ägare till naturreservat torde däremot få debiteras enligt gängse normer.

Slutligen berör utredningen vissa andra utgifter i samband med förvaltningen. Till dessa hänförs i betänkanudet i första hand utmärkande av reservatens gränser på marken, iordningställande av vägar, parkeringsplatser, vandringsleder o. s. v., upprättande av skyltar med upplysning om objektets sevärdheter, ordningsföreskrifter, m. m. Ibland torde även vara nödvändigt att företa gallringar eller röjningar samt olika slag av markkultiveringsåtgärder. Utredningen framhåller, att medel måste finnas anvisade och ställas till länsstyrelsernas förfogande för dessa typer av åtgärder. Utgifterna kan beräknas stiga i takt med att nya reservat och naturminnen avsätts på enskild mark. Utredningen har beräknat att kostnaderna under första verksamhetsåret kommer att uppgå till genomsnittligt 20 000 kr. per län eller avrundat 500 000 kr. Vid beräkningen har hänsyn tagits till att nu befintliga skyddsobjekt är allmänt eftersatta ur vårdsynpunkt. Utredningen föreslår att medlen i fråga upptas under ett särskilt reservationsanslag, betitlat Naturvård: Kostnader för vård och förvaltning av naturreservat m. m.

Då det enligt utredningen kan förväntas föreligga vissa svårigheter att bereda utrymme för den föreslagna naturvårdsbudgeten — omkring 7 milj. kr. per år — inom statsutgifterna har utredningen ansett sig böra närmare undersöka de tekniska möjligheterna att *avgiftsfinsiera* vissa naturvårdskostnader.

Härvid erinrar utredningen inledningsvis om att den i samband med de allmänna riktlinjerna för naturvården uttalat, att det vid vissa slag av exploatering med fog kan göras gällande, att exploitören genom ingrepp i naturen förorsakar bestående skada för samhället. I dylika fall är det berättigat, anser utredningen, att exploitören, utöver kostnaderna för att på olika sätt begränsa skadeverkningarna, även åläggs att till samhället gälda viss ersättning för skada som kvarstår. Utredningen framhåller att denna princip inte är ny i svensk rätt. Den ligger sålunda till grund för de enligt vattenlagen utgående regleringsavgifterna.

I betänkandet behandlas tre möjligheter till finansiering av naturvårdskostnader genom avgifter, nämligen regleringsavgifter enligt vattenlagen, täktavgifter och exploateringsavgifter å fritidsbebyggelse.

Vattneregleringsavgift har, framhåller utredningen, funnits sedan länge och utredningen har närmast sett som sin uppgift att söka få en uppfattning om de formella och praktiska möjligheterna att utnyttja en viss del av avgiftsmedlen för naturvårdsändamål. Efter att ha redogjort för regleringsavgiftens konstruktion och motiven för den konstaterar utredningen, att gällande bestämmelser — 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen — inte hindrar att anslag beviljas från dessa medel till naturvårdsändamål. Detta har dock hittills skett i mycket liten utsträckning. Genom att de från ett visst regleringsföretag inflytande avgifterna endast är disponibla för ändamål inom den av företaget berörda bygden kan de knappast utnyttjas utanför vederbörande vattendrags nederbördsområde. Ur dessa synpunkter är regleringsavgifterna främst en norrlandstillgång och utredningen har inte funnit någon anledning att påkalla ändring härav. Vidare föreligger det stora svårigheter att beräkna naturvårdens framtida andel i regleringsavgifterna. Utredningen vill inte göra gällande att naturvården är angelägnare än andra samhällseliga behov som stöds genom regleringsmedlen. De norrlandskommuner som det i regel gäller har uppenbarligen stora allmänna behov att tillgodose med därav följande investeringsproblem. Huvudsakligen bör naturvårdens andel av regleringsmedlen utnyttjas för den kommunala landskapsvårdens och för det lokala naturvårdsintresset av social natur.

Både den faktiska storleken av naturvårdsandelen av regleringsmedlen och det område av naturvården, där denna andel kan sättas in, kan således, framhåller utredningen, endast uppskattas mycket grovt. Vid övervägandet av denna fråga har utredningen ansett det skäligt att beräkna att 10 procent av regleringsavgifterna bör inräknas i naturvårdens budget. Detta skulle — enligt för utredningen tillgängliga uppgifter om storleken av de belopp som kan beräknas inflyta i framtiden — innebära, att norrlandslänen på sikt skulle kunna disponera ett belopp av storleksordningen 1 milj. kr. per år för vissa slag av naturvårdsåtgärder.

För att förenkla administrationen av regleringsmedlen för naturvårdsändamål föreslår utredningen att Kungl. Maj:t årligen ställer ett belopp till förfogande motsvarande 10 procent av disponibla medel och med den fördelning mellan vederbörande länsstyrelser, som följer av avgiftens lokala anknytning.

Vad därefter gäller täktavgiften lämnar utredningen till en början en sammanfattande redogörelse av det av särskild utredningsman framlagda betänkandet Grusexploateringen i Sverige (SOU 1960: 3). Detta har efter remissbehandling inte föranlett annan åtgärd än att frågan överlämnats till utredningen för att övervägas på nytt.

Utredningen tar därefter upp till granskning och bemötande vissa av de skäl mot en täktavgift som framförts i nyssnämnda betänkande. Härom anför utredningen i huvudsak följande.

Ett av skälen angavs vara, att avgiften skulle komma att medföra en fördyring för kommunikationsväsende och byggnadsindustri. Utredningen medger att prissättningen på ifrågavarande produkter otvivelaktigt kommer att påverkas av en avgift men påpekar att återverkningarna vid den avgift som ifrågasätts — 5 å 10 öre per m³ — blir ytterst obetydliga. Då dessutom numera allmän varuskatt införts på de flesta nyttigheter — dock ej dem det nu gäller — kan en avgiftsbeläggning enligt utredningens mening inte längre betraktas som oskäligen, i vart fall inte så länge den håller sig under varuskattenivån.

Vidare har det ansetts mindre tillfredsställande att belasta en särskild näringsgren med avgifter avsedda att tillgodose ett allmänt intresse. I detta hänseende erinrar utredningen särskilt om den princip som ligger till grund för de tidigare nämnda regleringsavgifterna. Enligt utredningens uppfattning är den i sammanhanget avgörande frågan att det skall finnas ett klart samband mellan skadeverkningarna på grund av exploateringen och de kompensationsåtgärder vartill avgiftsmedlen utnyttjas. Ju strängare detta samband är, desto mindre vägande är invändningarna mot en avgift.

Enligt utredningens åsikt finns det ej heller någon anledning att, såsom anförts i betänkandet, befara höga administrationskostnader för att indriva avgiften, om utredningens förslag till täktreglering godtas. Genom att enligt detta all täkt, bortsett från husbehovstäkt, faller under tillståndsplikt och då de erforderliga uppgifterna kan erhållas i de täktplaner, som länsstyrelsen i regel torde kräva för meddelande av täkttillstånd, föreligger nämligen möjligheter till en mycket enkel administration för uppbörderna.

Utredningen ställer härefter avgiftsfrågan i relation till medelsbehovet på ifrågavarande område av naturvården. Härom anförts i betänkandet bl. a. följande.

Stora svårigheter möter att f. n. göra några mera preciserade uppskattningar av kostnaderna för ersättningar i samband med vägrad grustäkt eller kostnaderna för att iordningställa äldre täkter. Föreliggande omständigheter talar emellertid för att kostnaderna under alla förhållanden blir högst betydande. Detta är enligt utredningens mening det väsentliga i nu förevarande sammanhang. Ett mindre antal redan aktualiserade, för utredningen kända täktprojekt representerar sakägaranspråk på mer än 1 miljon kr. och de utgör endast en bråkdel av den aktuella sektorn i hela landet. Härav framgår att medel omedelbart måste bli tillgängliga för att rädda viktiga projekt. Utredningen anser dock att det på längre sikt bör råda balans mellan de medel, som inflyter genom ett eventuellt avgiftssystem och täktregleringens faktiska sakkostnader. Detta torde emellertid kunna uppnås genom att avgiften avstäms till behovet. F. n. torde det räcka med att konstatera, att det redan föreligger ett ansamlat behov av medel av den storleksordning utredningen uppskattat.

Såsom framgår av det föregående har utredningen inte funnit de anförda skälen mot ett avgiftssystem övertygande. För att lösa naturvårdens finansiering har utredningen därför ansett sig böra utarbeta ett förslag till avgift på täktverksamheten. Förslagets närmare innebörd är följande.

Det allmänna motivet för avgiften bör möjliggöra en konstruktion efter starkt schematiska linjer. Önskvärdheten av en nära anslutning till den föreslagna täktregleringen talar för att avgift utgår på allt tillståndspliktigt material, d. v. s. sten, grus, sand, jord och torv. Härigenom avgränsas bl. a.

rena husbehovsuttag, d. v. s. den förbrukning som är knuten till en genomsnittlig jordbruks- eller skogsbruksfastighet, dock högst 100 m³ per år. Avgiften bör lämpligen anknytas till mängden uttaget material, beräknad efter volymen fast mått. Denna kvantitet är möjlig att i stort kontrollera med ledning av täktplanen. Avgiften bör vara lika för alla förekommande materialsorter. Den bör i princip erläggas av ägaren till den fastighet där fyndigheten ligger men hinder bör inte föreligga att exploatör, som genom arrende eller annat avtal förvärvat särskild rätt till fyndigheten, övertar ansvaret för avgiften. Stat och kommun bör erlægga avgift enligt samma grunder som det enskilda näringslivet. Avgiften kan lämpligen uttas årligen i efterskott och grunda sig på en från markägare eller exploatör lämnad uppgift om mängden under föregående kalenderår utbrutet material fast mått. Länsstyrelsen bör ha möjlighet att företa kontrollåtgärder i skälighetsomfattning. Uppbördsåtgärderna torde i stort sett kunna inskränkas till att länsstyrelsen med ledning av lämnade uppgifter årligen debiterar vederbörande avgiftsbelopp för föregående år.

Avgiftsmedlen bör enligt utredningens uppfattning inte utnyttjas för andra ändamål än dem som direkt hänger samman med täktregleringen. Härigenom skulle bl. a. vinnas den betydande fördelen, att näringslivet godtar avgiften lättare och kanske med tiden uppfattar den som en egen positiv insats på ifrågavarande område av naturvården. Medlen bör sålunda endast användas för ersättningar till markägare med anledning av beslut enligt naturvårdslagets täktbestämmelser, häri inbegripet på kronan ankommande rättegångskostnader för annan part, för att bestrida kostnader för att i ordningställa äldre täkter samt för erforderlig kontroll av att tillåten täktverksamhet bedrivs enligt föreskrivna villkor.

Enligt utredningens mening talar övervägande skäl för att avgiftsmedlen avvägs så att den framtida täktverksamheten betalar den del av nämnda kostnader som avser skyddssektorn. Däremot synes tveksamt om näringslivet skall bekosta uppsnygningen av äldre, nu nedlagda täkter. Å andra sidan bör inte täktverksamheten belastas med avgifter, som märkbart påverkar prishöjningen på de samhällsviktiga nyttigheter som kommer ur den samma.

Enär en betydande osäkerhet råder i fråga om det sammanlagda årliga uttaget av ifrågavarande material och säker kännedom härom erhålls först sedan täktregleringen fungerat ett år, bör i början en eventuell täktavgift avvägas med försiktighet för att sedermera anpassas dels till utvinningens faktiska omfattning, dels till de faktiska kostnaderna för skyddsåtgärderna. Med hänsyn härtill föreslår utredningen att grusavgiften under de tre första åren sätts till 5 öre per m³. På grundval av vissa i betänkandet redovisade uppgifter uppskattar utredningen det belopp som härigenom kommer att tillföras statsverket till minst 1,5 milj. kr. per år.

Vad beträffar exploateringsavgift på fritidsbebyggelse anför utredningen, att det knappast torde finnas någon exploatering i dagens samhälle som tar i anspråk större arealer värdefull natur än exploateringen för fritidsbebyggelse. F. n. bildas omkring 8 000 nya fritidsfastigheter

varje år och tendensen är kraftigt ökande. Enbart investeringarna i markkostnader torde uppgå till 40 å 50 milj. kr. per år.

Fritidsbebyggelsen är en i och för sig vällovlig företeelse, som förtjänar att uppmuntras. Den har emellertid ur social naturvårdssynpunkt den nackdelen, att den överför mark från ett mera fritt utnyttjande till ett exklusivt. Förhållandena är helt naturligt mest akuta i tätortsregionerna. Inom exempelvis Göteborgsregionen uppgick antalet fritidshus år 1956 till omkring 19 000. I januari 1962 hade det vuxit till omkring 26 000. Enligt regionplane-kontorets kalkyler kommer under de närmaste 30 åren antalet fritidshus att behöva fördubblas.

Enligt utredningens mening har utvecklingen gått så långt att den fortsatta exploateringen för fritidsbebyggelse måste direkt sammankopplas med åtgärder för att säkerställa naturreservat. I annat fall kommer den icke fastighetsägande befolkningens möjligheter till vistelse i naturen inom någorlunda nära räckhåll från bostadsorten att undan för undan minska och till slut försvinna. I den konkurrenssituation som råder i fråga om markutnyttjandet kan den person, som bygger ett fritidshus, sägas få en förmån i förhållande till dem som inte har möjligheter att bygga. Genom exploateringen utsläcks nämligen i regel en tidigare på platsen gällande allemansrätt inom den hemfridszon som enligt utredningens uppfattning bildas kring bostadshus. Det skulle därför ur samhällelig synpunkt inte vara orimligt att rätten att bygga belades med avgift i syfte att inom samma större fritidsbebyggelseregion säkerställa en fri natur.

På nu anförda grunder anser utredningen det skäligt att fritidsbebyggelsen avgiftsbeläggs för sociala naturvårdsändamål. Avgiften bör i princip endast avse fritidsbebyggelse. För den permanenta bebyggelsen bör naturvårdsintresset här som i andra sammanhang vika. Rörande avgiftens närmare konstruktion anför utredningen.

Utredningen föreslår att avgiften anknyts till fastställelse av byggnadsplaner för fritidsändamål samt till dispenser från byggnadsförbud enligt 109 § första stycket byggnadslagen och till tillstånd till bebyggelse inom område för vilket gäller byggnadsförbud till skydd för friluftslivet eller landskapsbilden. Med hänsyn till att samtliga nämnda åtgärder, bortsett från visst undantag, kräver beslut av länsstyrelsen bör denna fastställa avgiften. Härigenom åstadkoms en enkel administration av uppbörderna.

Avgiften bör beräknas efter det antal för fritidsändamål avsedda bostadsenheter, som länsstyrelsen beräknar komma att uppföras på grund av beslut om fastställande av byggnadsplan eller om dispens från byggnadsförbud. Med bostadsenhet bör i detta sammanhang förstås familjebostad med därtill hörande uthusbyggnader, gårdsstuga etc.

Avgiftsmedlen bör i princip endast utgöra en mindre del av samhällets kostnader för att avsätta naturreservat. Vidare bör avgiften vara så avvägd att den aldrig framstår som en påtaglig ekonomisk belastning för den som ämnar bygga.

Det förefaller utredningen skäligt, att en dylik exploateringsavgift får svara för åtminstone 1 milj. kr. per år av sakkostnaderna vid avsättande av naturreservat m. m. En försiktig kalkyl rörande de avgiftsbelagda bebyggelse-

fallen — vilka torde öka i den mån länsstyrelserna enligt utredningens förslag skärper planläggningskraven på fritidsbebyggelsen — pekar mot åtminstone 5 000 avgiftsfall per år med tyngdpunkt i ost- och västkustlänen. Om avgiften sätts till 200 kr. per bebyggelseenhet skulle alltså naturvården tillföras 1 milj. kr. per år. De avgiftsmedel, som inflyter från ett län, bör utnyttjas för att säkerställa naturområden inom länet. Härigenom uppnås det nära samband mellan bebyggelseregleringen och avsättandet av naturområden, som utredningen åsyftat.

Yttranden. I fråga om utredningens förslag rörande medel för naturvårdens administrationskostnader anser länsstyrelserna, som tidigare anmärkts, genomgående att ökade resurser fordras för att de skall kunna fylla sina uppgifter. *Länsstyrelserna i Skaraborgs och Västerbottnens län* finner anslaget till länsstyrelsernas kostnader uppenbart otillräckligt. Av övriga länsstyrelser anför exempelvis *länsstyrelsen i Hallands län* följande.

Det av utredningen förordade anslaget torde med säkerhet bli otillräckligt, särskilt med hänsyn till de ökade arbetsuppgifter som förutsätts komma att åvila länsstyrelserna och på grund av att även naturskyddsrådets verksamhet skall finansieras från samma anslag. Enbart arbetet med att pröva täkttillstånd och den åtföljande kontrollen torde ge full sysselsättning för en tjänsteman. Det lär vara alltför optimistiskt att förutsätta, att länsstyrelsernas arbetsbördan i någon nämnvärd utsträckning kommer att lättas genom bistånd från kommunerna. Under alla förhållanden bör man räkna med en lång övergångstid innan så blir fallet. Det utredningsarbete i form av inventeringar m. m., som länsstyrelsen enligt förslaget skall utföra, synes bli särskilt betungande under den närmaste tioårsperioden.

I viss motsats till de övriga länsstyrelserna finner *länsstyrelsen i Älvsborgs län* det av utredningen föreslagna beloppet kunna godtas till att börja med. Det bör dock enligt länsstyrelsens uppfattning under inga omständigheter underskridas om det skisserade programmet skall kunna förverkligas. Länsstyrelsen anser det vidare nödvändigt att medelstillelningen till de enskilda länsstyrelserna något differentieras med hänsyn till länens olika storlek och behov.

När det gäller kostnaderna för ersättningar till markägare m. m. behandlas till en början i åtskilliga remissyttranden frågan om fördelningen mellan stat och kommun av det ekonomiska ansvaret på naturvårdsområdet. I flera av yttrandena betonas nödvändigheten av ett väsentligt utbyggt statligt stöd för markpolitiska åtgärder.

Svenska landstingsförbundet finner sig sålunda ej kunna biträda förslaget att kommun skall inträda som medkostnadsbärare i fråga om avsättande av naturreservat. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser med hänsyn till de många övriga kommunala engagemangen att ej för mycket bör väntas av de kommunala insatserna i naturvårdsarbetet. Likaså ifrågasätter *kammarkollegiet* om utredningen ej bedömer kommunernas villighet att bidra väl optimistiskt. I vart fall torde det enligt kollegiets mening i många fall kun-

na komma att visa sig naturligare att anse investeringen som ett statligt företag, vilket genomförs med visst kommunalt bidrag, än att såsom utredningen genomgående gör tala om företag med statligt bidrag. Även *länsstyrelsen i Blekinge län* håller för troligt, att man måste räkna med ett större statligt stöd än utredningen tänkt sig. Detsamma gäller *länsstyrelsen i Stockholms län*, som föreslår, att en särskild lånefond inrättas, där kommunerna kan få möjlighet att uppta långfristiga lån för markförvärv. Genom en dylik lånefond, varifrån lån bör gå vid sidan av övrig upplåning och inte påverka bedömningen av kommunernas allmänna upplåningsrätt, skulle förutsättningarna för att stimulera kommunerna till aktiva insatser för naturvården väsentligt ökas. *Byggnadsstyrelsen* ifrågasätter om inte likartade fördelningsprinciper som för naturreservat bör tillämpas även när det gäller ersättningar i samband med strand- och landskapsskydd samt i fråga om ersättningar till följd av vissa skyddsåtgärder beträffande kulturmiljöer. *Skid- och friluftsförbundet* finner den i Danmark sedan många år tillämpade principen att stat och kommun svarar för hälften var av kostnaderna vara lycklig. När det gäller reservat av rikskaraktär anser dock förbundet att staten bör bidra i större omfattning. *Stadsfullmäktige i Halmstad* anser, att staten inte bör delta i kostnaderna för friluftreservat, som utnyttjas huvudsakligen av den egna kommunens invånare.

Ett spørsmål, som berörs av vissa kommuner och som enligt *länsstyrelsen i Älvsborgs län* ej observerats tillräckligt av utredningen, är hur kostnadsfrågan skall lösas när det gäller fritidsområden utanför storstäderna, där behovet ofta inte kan tillgodoses inom vederbörande kommuns eget område utan i stället måste sökas inom angränsande kommuner. Härom anför exempelvis *kommunalfullmäktige i Björklinge kommun*, att kommun som inom sina gränser rymmer för strövområden lämpliga marker inte bör åläggas vittgående ekonomiska konsekvenser för att tillfredsställa rekreationsbehovet för t. ex. ett större omlands befolkning.

Remissinstanserna ingår i allmänhet inte på någon närmare bedömning av medelsbehovet för ersättningar. Ett undantag är *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som för länets vidkommande beräknat kostnaderna enbart för fridlysning och säkerställande av skyddsvärda objekt till omkring 4,5 milj. kr. årligen under tio år. Enligt länsstyrelsens mening är de av utredningen föreslagna beloppen uppenbarligen för knappt tilltagna. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* är av den uppfattningen, att ersättningarna till ägare av fastigheter beträffande vilka täktförbud meddelas blir vanligare och kommer att dra högre kostnader än utredningen förmodar. Skälet härtill är de redan nu befintliga svårigheterna att inom vissa områden erhålla grus till rimliga kostnader både vad avser själva materialet och transporterna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser däremot att kostnadsramen i stort bör kunna hållas, om de av utredningen skisserade riktlinjerna för beräkningen av ersättningarna, framför allt för inistad glesbebyggelse, följs vid lagens tillämpning. I likhet med utredningen understryker *statens fritidsnämnd* att en medelsanvisning av den i betänkandet angivna storleken är ett av villkoren för genomförandet av ett effektivt naturvårdsprogram i betänkandets anda.

Särskilda synpunkter beträffande konstruktionen av ifrågavarande anslag anförs av två remissinstanser. Sålunda anser *byggnadsstyrelsen*, att anslaget för att vinna önskad anpassbarhet till tidsmässiga variationer i väsentlig utsträckning bör ges formen av förslagsanslag och inte i sin helhet ha karaktären av reservationsanslag. Av liknande uppfattning är *lantmäteristyrelsen*.

Vad gäller kostnaderna för naturområdets i ordning stäl-
lande, vård och förvaltning samt handhavandet av förvaltning-
en anser till en början *domänstyrelsen* det försvarligt och lämpligt, att kost-
naderna för naturvården och fritidsverksamheten på kronoparkerna bestrids
med domänfondens medel. I fråga om förvaltningen av nationalparkerna
vidhåller emellertid styrelsen sin tidigare hävdade uppfattning, att domän-
verkets fond inte bör belastas med direkta utgifter för nationalparkerna. Till
motivering härav anför styrelsen följande.

Några inkomster från nationalparkerna kan ej tillföras verkets drifts-
medel. Skötseln av nationalparkerna får därför anses ha anförtrots domän-
verket som ett administrativt uppdrag, vilket framgår av att vården av par-
kerna är en allmän angelägenhet, där flera andra organ än domänstyrelsen
äger inflytande på storleken av investeringar och driftskostnader. Särskilt
i tider, då domänverket nödgas anpassa sina egna driftsutgifter till en sv-
gare ekonomisk situation, kan intressekonflikter uppstå, om utgifterna för
nationalparkerna alltjämt skall bestridas av domänfondens medel.

Beträffande naturreservat, som överförs i kommunal ägo eller stannar i
markägarens hand, ifrågasätts i några remissyttranden huruvida en decen-
tralisering av förvaltningen till kommunen eller den enskilde markägaren
är möjlig. Sålunda är exempelvis *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*
tveksam om decentralisering till kommunen är en framkomlig väg, särskilt
när det gäller intensivt utnyttjade naturreservat som i allmänhet ej torde
nyttjas av vederbörande kommuns egna invånare och beträffande vilka det
därför enligt länsstyrelsens mening torde bli svårt att övertyga kommunen
om att den skall stå för kostnaderna. *Riksantikvarieämbetet*, som i och för
sig finner tanken riktig att vården såvitt möjligt decentraliseras, anför för
sin del följande.

Kommunerna kanske kan ha möjlighet att ta hand om vissa objekt. En-
dast ett fåtal kommuner torde dock ha tillgång till sakkunniga på natur-
vårdsfrågor. Det måste därför bli svårt att lösa den praktiska naturvården
på det kommunala planet.

Rörande den enskilde markägaren vill ämbetet framhålla, att det är syn-
nerligen tveksamt, huruvida denne annat än i undantagsfall kan ha resur-
ser eller fackliga kunskaper för naturvård. Skötseln av det gamla odlings-
landskapet har sedan länge upphört, och markägaren av i dag är som regel
okunnig om hur detta en gång skedde. Utredningen framhåller också, att
sakkunskap måste tillhandahållas och att detta i de flesta län kan ske ge-
nom skogsvårdsstyrelsen. För dessa speciella vårdproblem torde dock inte
de skogliga synpunkterna vara de som i första hand kommer i fråga.

Drätselkammaren i Trollhättan anser att förvaltningsfrågan bör lösas i ett större sammanhang och att utredningens uttalanden föregriper fritidsutredningen.

Skogsvårdsstyrelserna ställer sig genomgående villiga till en omfattande medverkan för naturobjektens förvaltning och vård. I allmänhet ifrågasätts inte annat än att denna skall vara kostnadsfri. *Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län* finner det dock självfallet att vid skötsel av naturreservat m. m. som motsvarar ordinär biträdesverksamhet skogsvårdsstyrelserna skall erhålla ersättning enligt gällande taxa. Likaså anser *skogsvårdsstyrelsen i Hallands län* att i fråga om biträde med förvaltningen av kommunägda objekt debitering bör ske i vanlig ordning.

Skaraborgs läns naturskyddsförening erinrar om möjligheten att i förevarande sammanhang anlita de ideella organisationerna. Beträffande sin egen förvaltningsverksamhet anför föreningen följande.

Föreningen äger ett stort antal lokaler, som är fridlysta och som tillkommit för att bevara särpräglade områden, värdefulla för vetenskaplig forskning. Föreningen förvaltar därjämte enligt länsstyrelsens beslut vissa fridlysta områden och en mängd naturminnen. Det är för naturvården och vetenskapen av största vikt, att dessa uppgifter även i framtiden anförtros åt föreningen. Hittills har de för ändamålet erforderliga medlen tagits ur föreningens tillgångar och med stöd från Svenska naturskyddsföreningen, lands- ting, kommuner och enskilda.

Det av utredningen föreslagna anslaget till kostnaderna för vård och förvaltning anses av vissa remissinstanser vara för lågt. *Riksantikvarieämbetet* förklarar, att beloppen enligt ämbetets erfarenhet står i uppenbart missförhållande till de verkliga kostnaderna, i all synnerhet om nya vårdobjekt skapas i den omfattning utredningen förutsätter. Enligt *Skånes hembygdsförbund* torde en lämplig och fortlöpande vård av de naturreservat som företer kraftig kulturpåverkan kräva betydligt större belopp än som ryms inom de beräknade anslagen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* är av den uppfattningen, att de beräknade årliga kostnaderna kommer att överskridas vid intensivt naturvårdsarbete.

Vad gäller de i betänkandet berörda åtgärderna av olika slag inom naturreservaten — gränsutmärkning, iordningställande av vägar m. m. — framhåller *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* att utredningen ej omnämnt rena städningsåtgärder. Länsstyrelsen framlägger följande förslag i detta hänseende.

Även om man får hoppas att en intensifierad propaganda och upplysning mot nedskräpningen och för bättre naturvett så småningom skall medföra en förbättring på detta område måste man räkna med behovet av omfattande renhållningsåtgärder inom naturreservaten. Annars kommer dessa snart att hamna i det skick att deras värde som rekreatjonsobjekt avsevärt minskar. Det bör därför vara angeläget för det allmänna att söka nedbringa kostnaderna för dessa åtgärder. När det gäller mera frekventerade reservat bör dessa förses med avgiftsbelagda parkeringsplatser och i anslutning till dessa kioskanläggningar för uthyrning. Inflytande avgifter och hyror skall använ-

das för renhållningen inom reservaten. Detta gäller kanske framför allt badstränderna, vilka även bör förses med toalettanordningar.

Frågan om avgiftsfinansiering av vissa naturvårdskostnader har behandlats av ett stort antal remissinstanser. I ett inte obetydligt antal yttranden hävdas att dessa kostnader i princip bör finansieras skattevägen. Motivet härför är genomgående att tendensen sedan åtskillig tid gått emot skatter och avgifter med specialdestination samt att, eftersom naturvården kommer att lända alla medborgare till nytta, det ter sig rättvist och följdriktigt att naturvården finansieras med skattemedel. Denna ståndpunkt intar bl. a. *Kommerskollegium, länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands, Kristianstads, Skaraborgs, Örebro och Västerbottens län, LO, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Svenska vägföreningen, Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund, Sveriges industriförbund, Näringslivets byggnadsdelegation och Svenska byggnadsentreprenörföreningen.*

Utredningens förslag att regleringsavgifter enligt vattenlagen i större utsträckning än vad hittills skett skall användas för naturvårdsändamål godtas i princip av de något mer än 20 remissinstanser som närmare gått in på denna fråga. Däremot avvisar åtskilliga av dessa remissinstanser utredningens förslag om att viss andel av avgifterna schablonmässigt skall avdelas för naturvårdsändamål.

Vad först gäller tillgången på medel ifrågasätter *fiskeristyrelsen* om inte belastningen på regleringsfonderna för ersättningar på grund av oförutsedda skador är så betydande, att det kan vara orealistiskt att räkna med några nämnvärda överskott för naturvårdsändamål. *Kammarkollegiet* anser dock att utredningens antagande ej är osannolikt men kan visa sig för högt. I anslutning härtill förutsätter *länsstyrelsen i Norrbottens län* att den minskning av andelen till bygdefrämjande åtgärder, som kan förväntas uppstå, kompenseras genom att avgifterna höjs. *Vattenfallsstyrelsen* och *Svenska vägföreningen* understryker däremot, att meningen inte är att öka avgifterna.

Utredningens förslag att viss kvot av disponibla medel årligen skall ställas till förfogande för naturvårdsändamål avstyrks, som nyss nämnts, av vissa remissinstanser. Sålunda anser *vattenöverdomstolen* att skäl ej föreligger att ändra nu gällande sätt för fördelning av regleringsavgifterna. Som motiv härför anför *vattenöverdomstolen* följande.

Förslaget står inte i överensstämmelse med bestämmelserna i 4 kap. 15 § vattenlagen och 11 § kungörelsen den 2 oktober 1953 angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter. Det skulle också verka inkonsekvent, om naturvården ensam skulle tillerkännas en bestämd andel, medan alla övriga intressen skulle få tilldelning efter fri skälighetsprövning.

Den för naturvårdsändamål beräknade andelen är godtyckligt vald och om avsikten är att användningen för naturvårdsändamål skall vara begränsad till denna andel, synes förslaget även kunna bli till nackdel ur natur-

vårdssynpunkt. Många fall kan tänkas, då ett större belopp än det som motsvarar 10 procent av ett företags regleringsavgifter bör kunna användas för ett angeläget naturvårdsändamål.

Liknande synpunkter anförs av bl. a. *kammarkollegiet, länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare och Svenska vattenkraftföreningen*. Länsstyrelsen i Jämtlands län understryker härvid, att om någon kvot fastställs, denna på inga villkor bör få avräknas mot de belopp Norrland anses böra disponera för naturvårdsändamål.

Beträffande möjligheterna att med anlitande av regleringsavgifter tillgodose naturvårdsintressen av riksnatur anför *kammarkollegiet* följande, från betänkandet i viss mån avvikande synpunkter.

För Norrlands del kommer dessa avgifter framdeles att till övervägande del inflyta i anledning av sjöregleringar inom fjällkommunerna. En av dessa kommuners viktigaste och, såvitt nu kan bedömas, mest utvecklingsdugliga näringar är turistnäringen. Denna näring torde i dessa kommuner vara i förhållandevis hög grad betingad av rådande uppskattningsmedel för naturvårdsändamål komma att samtidigt tillgodose ett naturvårdsintresse av rikskaraktär och ortens lokala naturvårds- och näringsintressen.

Utredningens förslag om att införa en särskild avgift för täktverksamhet godtas av flertalet remissinstanser, däribland *statskontoret, domänstyrelsen, byggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, kammarkollegiet, Sveriges geologiska undersökning, 13 länsstyrelser, Svenska stadsförbundet, Samfundet för hembygdsvård, Svenska naturskyddsföreningen, Skid- och friluftsförbundet, Cykel- och mopedförbundet* och *Svenska teknologföreningen*.

Statskontoret framhåller, att det i utlåtande över betänkandet angående grusexploateringen i Sverige uttalade, att betänkligheter inte borde möta mot att utta en speciell avgift för exploatering av grus m. m. Med hänsyn till angelägenheten av att tillräckliga belopp ställs till naturvårdens förfogande tillstyrker *länsstyrelsen i Östergötlands län* förslaget men framhåller samtidigt angelägenheten av att täktavgiften ej medför minskning av täktägarens skyldighet att verkställa återställningsarbeten m. m. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* finner sig i stort sett kunna godta förslaget men anser det önskvärt att en närmare bedömning av kostnaderna för uppbörden görs innan avgiften införs. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anför, att det med hänsyn till den bestående skada å landskapet som täkt av grus m. m. kan medföra synes befogat att utta särskild avgift härför såsom bidrag till finansieringen av återställningsarbeten och andra naturvårdande åtgärder samt att avgiften också kan vara ägnad att i någon mån avskräcka från överdriven exploatering av dessa tillgångar.

Järnvägsstyrelsen anmäler starka betänkligheter mot verkningarna av förslaget för statens järnvägars del. Styrelsen anför följande.

Om förslaget genomförs, kan statens järnvägar komma att drabbas av kostnader i form av täktavgifter. Dessa avgifter skulle, beräknade för de kvantiteter grus och sten som statens järnvägar f. n. förbrukar, efter den föreslagna årliga täktavgiften, 5 öre/m³, komma att uppgå till i runt tal 75 000 kr. I den anda och med den mening, som avses med införandet av dessa täktavgifter, anser sig styrelsen inte böra motsätta sig utredningens förslag. Styrelsen förutsätter dock att förslagets genomförande i övrigt inte kommer att innebära mera restriktiva föreskrifter för statens järnvägar att kunna utnyttja sina sten- och grusfyndigheter. Om täktverksamhet i något fall skulle förvägras statens järnvägar, förutsätter styrelsen att även statens järnvägar kan bli berättigat till ersättning för den ekonomiska skadan.

Ett stort antal remissinstanser avstyrker förslaget, däribland *riksantikvarieämbetet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kommerskollegium, sju länsstyrelser, LO, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Grus- och makadamföreningen, Svenska vägföreningen, Sveriges industriförbund och Svenska byggnadsentreprenörföreningen.*

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller, att en täktavgift — även om den erläggs av markägare eller exploatör — kommer att slutligt belasta de egentliga förbrukarna. Samhällsekonomiskt sett domineras avnämarsidan av vägväsendet samt av bostads- och industribyggandet. Det allmänna vägväsendet finansieras i sin helhet över statsbudgeten med från vägtrafikanterna inflytande medel. Även statsbidragen till enskild väghållning finansieras på detta sätt. Bostadsbyggandet subventioneras till ej oväsentlig del med allmänna medel. Styrelsen finner det därför opraktiskt med ett detaljreglerat avgiftssystem, som på omvägar överför uttaxeringen till det allmänna.

Länsstyrelsen i Södermanlands län betonar de administrativa svårigheter som är förknippade med en täktavgift. Enligt länsstyrelsens mening saknas rimliga proportioner mellan den behövliga administrativa apparaten och det belopp som kan beräknas inflyta. Härom anför länsstyrelsen bl. a. följande.

Länsstyrelsen anser att utredningen totalt underskattat dessa svårigheter. Sålunda torde svårigheter att fastställa täktavgift komma att uppstå bl. a. därigenom att man inte utan vidare kan avgöra om en täkt skett för husbehov eller verkställt för flera år sedan. Arbetet med granskning av ingivna deklARATIONER av grusuttag och fastställande av avgift förutsätter någon form av kontroll och kanske besiktning på platsen och kräver säkerligen åtskillig personal. Att besvär anförs över länsstyrelsernas debiteringsbeslut i många fall får man givetvis också förutsätta.

Liknande synpunkter anförs av bl. a. *kommerskollegium, länsstyrelserna i Värmlands och Västerbottens län, handelskammaren i Gävle, stadskollegiet i Göteborg och Svenska byggnadsentreprenörföreningen. Sveriges industriförbund* hyser även andra betänkligheter mot täktavgifter.

Utredningen föreslår att all täkt i naturvårdslagens mening skall vara avgiftspliktig. Enligt förbundets mening måste emellertid ingreppets skadlig-

het ur naturvårdssynpunkt variera starkt från täkt till täkt inom samma materialområde och än mera för olika slags material. Den föreslagna täktavgiften skulle drabba synnerligen ojämnt. För vissa stenindustriers del gäller exempelvis — liksom vid gruvdrift — att blott en bråkdel av det uttagna materialet kan utnyttjas ekonomiskt. För torvindustrins del blir avgiftens uttagande efter volym speciellt oförmånligt på grund av materialets låga specifika vikt. — Härtill kommer att enligt uppgift torvtillväxten väsentligt överstiger förekommande täkt.

Täktutnyttjare kommer enligt förslaget att åläggas återställningsarbeten och täktingreppen i naturen blir således av övergående karaktär. Utredningen har med rätta framhållit, att det skall finnas ett klart samband mellan skadeverkningarna på grund av en exploatering och de kompensationsåtgärder, vartill avgiftsmedlen utnyttjas. Ett sådant samband föreligger emellertid inte då avgifterna från en täkt används för att återställa andra täkter eller för kompensation i fall då täkttillstånd vägras.

Remissinstansernas inställning till den föreslagna exploateringsavgiften på fritidsbebyggelse är övervägande negativ. Till de som tillstyrker förslaget hör bl. a. *vattenfallsstyrelsen, skogsstyrelsen, ett fåtal länsstyrelser, Svenska naturskyddsföreningen, Samfundet för hembygdsvård* och *Skid- och friluftsförbundet. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har vissa invändningar mot utredningens motiv för avgiften men anser att fritidsbebyggelsen för egen del har nytta av naturreservat.

Tillgång till badstränder är numera ett underförstått krav från dem som skaffat sig fritidsstugor i närheten av insjöar eller i kustområdena, även om dessa områden ligger upp till en halv mil eller mera från själva kusten. Så länge fritidsbebyggelsen var av mindre omfattning förelåg ej något bekymmer beträffande tillgången till badstränder. Inom en del kustområden är situationen nu sådan, att myndigheterna ansett sig inte böra medge upprättande av ytterligare byggnadsplaner för fritidsbebyggelse med mindre exploatören har säkrat tillgången till badplatser för fritidsbebyggarna. Följden har blivit att exploatören i sådana fall tills vidare avstått från att uppgöra byggnadsplan för fritidsbebyggelse.

Den av utredningen föreslagna exploateringsavgiften skulle möjliggöra att medel finns tillgängliga för det allmänna att säkra strandreservat för den ytterligare fritidsbebyggelsen inom ett område.

Länsstyrelsen tillstyrker därför utredningens förslag så till vida att den föreslår att Kungl. Maj:t eller vederbörande länsstyrelse bör tillerkännas rätt att, där med hänsyn till fritidsbebyggelsens omfattning skäl därtill föreligger, förordna att inom viss kommun eller grupp av kommuner exploateringsavgift skall utgå. Influtna avgifter skall användas för att säkerställa badplatser inom vederbörande kommun eller kommungrupp.

Länsstyrelsen i Kronobergs län finner det likaledes tveksamt om avgiften bör ges den generella karaktär som utredningen föreslagit. Syftet med exploateringsavgiften torde enligt länsstyrelsens mening i huvudsak kunna tillgodoses även om den inskränkning görs att länsstyrelsen i samband med fastställandet av byggnadsplan för fritidsbebyggelse skall äga förordna huruvida exploateringsavgift skall utgå. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att avgift bör utgå även å glesbebyggelse. Det finns inget skäl varför denna

oplanerade bebyggelse skulle komma i bättre läge än den planerade bebyggelsen. Om avgiften anknyts till meddelande av byggnadslov torde större delen av glesbebyggelsen för fritidsändamål komma att omfattas av avgiftsskyldigheten. *Länsstyrelsen i Stockholms län* föredrar för sin del den årliga sommarstugeskatt, varom länsstyrelsen tidigare gjort framställning till Kungl. Maj:t. Denna skatt skulle påläggas varje fritidsfastighet — således även redan uppförda hus — och användas inte bara för naturvårdsändamål utan även för att täcka glesbygdskommunernas samtliga utgifter som är förknippade med fritidsbosättningen. En liten kommun vars befolkning under sommaren tiodubblas eller mer, mäktar inte utan extra inkomstkällor bemästra alla de problem som följer därmed och kan ej heller ge fritidsbefolkningen den samhällsservice som är nödvändig för dennas trivsel och bekvämlighet.

Utredningens förslag avstyrks av bl. a. *domänstyrelsen, lantmäteristyrelsen, riksantikvarieämbetet, byggnadsstyrelsen, kammarkollegiet, kommerskollegium, flertalet länsstyrelser, LO, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet och Svenska landstingsförbundet. Länsstyrelsen i Gotlands län* finner metoden att bestämma en enhetlig avgift alltför schablonartad, då den varken tar hänsyn till graden av ingrepp i naturen eller till kostnader för byggnadens uppförande. Vidare bör försiktighet iaktas i fråga om nya specialskatter. Särskilt är detta på sin plats då skatten riktar sig mot en socialt önskvärd utveckling. *Byggnadsstyrelsen* framhåller att — bortsett från att det många gånger kan vara vanskligt att skilja fritidsbebyggelse från permanent bostadsbebyggelse — införandet av den föreslagna exploateringsavgiften bl. a. kan befaras komma att öka tendenserna till ett fritidsbyggnande vid sidan av planläggningen. Samtidigt får den planmässigt utvecklade fritidsbebyggelsen anses vara en del av samhällsbyggandet i stort vilken det knappast finns speciella skäl att avgiftsbelägga för att finansiera andra samhällsbehov. Liknande uppfattning redovisar *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

Domänstyrelsen anser frågan om exploateringsavgift för fritidsbebyggelse otillräckligt utredd och föreslår att den hänskjuts till fritidsutredningen för ytterligare övervägande. Samma uppfattning hyser bl. a. *länsstyrelsen i Västmanlands län, överlantmätaren i Kronobergs län och Svenska stadsförbundet*.

VIII. Framställning av länsstyrelsen i Östergötlands län angående vissa markförvärv

Länsstyrelsens framställning. I skrivelse den 5 februari 1962 har länsstyrelsen i Östergötlands län hemställt att Kungl. Maj:t måtte uppdra åt lantbruksnämnden i länet att inköpa och förvalta fastigheter i länets skärgård och kustbygd.

Länsstyrelsen anför inledningsvis att under år 1960 slutförts en utredning angående länets skärgård. Utredningen gav vid handen att där skett en stark avfolkning. Under åren 1930—1958 minskade folkmängden sålunda med mellan 30 och 40 procent. Likaså har en omfattande nedläggning av jordbruk ägt rum. Vidare framgår, att en betydande fritidsbebyggelse förekommer. I slutet av 1950-talet tillkom årligen 30 à 40 nya fritidsfastigheter.

Under de två senaste åren har utvecklingen i skärgården gått än snabbare. Folkminskningen har fortsatt. Ett flertal skärgårdsjordbruk har nedlagts och utbudits till försäljning. I de flesta fall torde fastigheterna ha förvärvats av enskilda kapitalstarka personer, som använder dem såsom exklusiva rekreationsfastigheter eller såsom kapitalplaceringsobjekt. Efterfrågan på tomtplatser för fritidsbosättning har även ökat avsevärt. Under 1961 tillkom 95—100 sådana fastigheter. Hos de kvarvarande skärgårdsborna märks en ökad tendens att försälja strandtomter och öar, vilka ofta betingar relativt höga priser. Denna tendens tycks sprida sig även till den yttre, hittills förhållandevis orörda skärgården. Länsstyrelsen framhåller, att behovet av rekreationsområden och av mark för fritidsbebyggelse säkert kommer att alltfört öka. Enär de välbelägna delarna av Stockholms och Södermanlands skärgårdar redan är slutexploaterade kan trycket under den närmaste framtiden väntas med ökad intensitet rikta sig mot Östergötlands skärgård.

Enligt länsstyrelsen är det ur allmän synpunkt angeläget att behovet av mark för fritidsbosättning kan tillgodoses. Såvitt möjligt bör dock detta ske på sådant sätt att de traditionella skärgårdsnäringarna ej tillfogas större skada än vad som är nödvändigt och att avfolkningen ej onödigtvis påskyndas. Det är vidare angeläget att den säregna naturen i den ännu i huvudsak orörda östgötaskärgården och dess skönhetsvärden ej förstörs samt att tillräckliga områden lämnas fria för den allmänhet som mera tillfälligt besöker skärgården.

Länsstyrelsen anser att gällande lagstiftning ej ger möjligheter att komma till rätta med problemen i skärgården. Här om anförs bl. a. följande.

Jordförvärvslagen ger lantbruksnämnden vissa möjligheter att förhindra att skärgårdsjordbruken förvärvas av icke jordbrukare. Jordbruken är dock ofta små och har starkt splittrade ägor, varför det i de flesta fall är uteslutet att de på längre sikt skall kunna bestå som självständiga brukningsenheter. Det är ej heller möjligt att använda ledigblivna jordbruk för att förstärka andra. Jordförvärvslagen kan därför enligt länsstyrelsen endast i mycket begränsad utsträckning användas i nu ifrågakommande syfte.

Strandlagsförordnanden förekommer inom begränsade områden i skärgården och avsikten är att inom kort utöka dem. Tillämpning av 122 § byggnadslagen för vissa delar av den yttre skärgården har diskuterats. Utomplansbestämmelser har införts för hela skärgården. Länsstyrelsen anser dock att dessa förordnandens och bestämmelsers värde och räckvidd är mycket begränsade. Genom den kan i viss utsträckning bebyggelse hindras på områden, som är av betydelse för friluftslivet, och i övrigt lokaliseringen och utformningen av bebyggelsen påverkas. Däremot är det inte möjligt att göra en positiv insats t. ex. att öppna områden för fritidsbebyggelse eller att skaffa rekreationsområden för en större allmänhet. Det torde ej vara praktiskt

möjligt att med hjälp av den nämnda lagstiftningen effektivt skydda skärgårdsnaturen inom större sammanhängande områden. Ej heller synes det länsstyrelsen möjligt att med stöd av naturskyddslagen utan stora kapitalinsatser göra de insatser inom skärgården som är mest angelägna.

Enligt länsstyrelsens mening är det vidare inte möjligt att genom kommunala markförvärv åstadkomma en lämplig markanvändning i skärgården. Kommunerna där saknar i regel tillräckliga ekonomiska resurser för att bedriva någon större inköpsverksamhet. Däremot borde det vara en angelägen sak för de större tätortskommunerna att genom markförvärv medverka till att tätortsbefolkningens behov av rekreationsområden blir tillgodosett. Det har emellertid visat sig att tätortskommunernas intresse för sådana markförvärv är mycket svagt.

Med hänsyn till angivna omständigheter har länsstyrelsen kommit till den bestämda uppfattningen att staten inte kan förhålla sig passiv till utvecklingen i skärgården. Den orörda, unika och för sin skönhet berömda skärgården i länet kommer nämligen om ingenting görs att raskt övergå till i orten ej bosatta kapitalstarka ägare, som ofta är helt främmande för skärgårdsbefolkningens livsföring och som ej sällan har en negativ inställning till allmänhetens fritids- och rekreationsbehov. Det riktigaste anser därför länsstyrelsen vara att staten uppträder som köpare till större skärgårdsfastigheter som utbjuds till försäljning. Sedan statens fastighetsinnehav fått någorlunda stor omfattning bör avgöras, vilka områden som bör bevaras i den jordbrukande och fiskande befolkningens ägo, vilka som bör användas för enskild fritidsbebyggelse, vilka som bör överlåtas till kommuner, organisationer och företag för deras speciella behov av fritids- och rekreationsområden samt vilka som bör kvarstanna i statens ägo för att tillgodose det mera allmänna intresset av rekreations- och naturskyddsområden.

Inköpsverksamheten och förvaltningen av fastigheterna kan handhas av domänverket eller lantbruksnämnden. Domänverket har bättre organisation för fastighetsförvaltning, men lantbruksnämnden har säkerligen bättre överblick över fastighetsmarknaden i skärgården. Sannolikt är det av underordnad betydelse vilket av dessa organ som handhar verksamheten. Åtminstone tills vidare torde dock lantbruksnämnden vara bäst rustad härför.

Inköpsverksamheten bör på längre sikt inte dra så stora kostnader för staten att allvarliga betänkligheter behöver föreligga. Betydande områden bör så småningom kunna avyttras. Statens efterhand ofrånkomliga utgifter för ersättningar enligt strandlagen och för skyddsåtgärder för naturskyddet skulle i stor utsträckning bortfalla. Dessutom är det fråga om att rädda värden, som har avsevärd social och ideell betydelse.

Yttranden. *Lantbruksnämnden i Östergötlands län* ansluter sig till länsstyrelsens hemställan. Två ledamöter i nämnden anser dock att frågan om vidgad förvärvs- och förvaltningsverksamhet från det allmännas sida bör ytterligare utredas.

Länsstyrelsen och *lantmäteristyrelsen* anför i gemensamt yttrande,

att det torde vara en ofrånkomlig utveckling att väsentliga delar av särskilt de yttre skärgårdsområdena, i likhet med många andra avlägset belägna bygder, kommer att i stor utsträckning bli utan bofast befolkning. I sådana områden torde det allmännas strävan få inriktas på att främja att områdena kan utnyttjas på lämpligt sätt för fritids- och rekreationsändamål och att naturvärdena där kan bevaras. I fråga om de mera välbelägna, inre delarna av skärgården understryker ämbetsverken kraftigt länsstyrelsens synpunkter i fråga om fritidsbebyggelsens lokalisering. Vidare vitsordar ämbetsverken i huvudsak vad länsstyrelsen anfört rörande möjligheterna att med hjälp av jordförvärvslagstiftningen och byggnadslagstiftningen inverka på markanvändningen. I sammanhanget erinras dock om att byggnadslagstiftningen i vissa nu aktuella delar översetts av 1960 års naturvårdsutredning.

Förhållanden likartade dem i Östergötlands skärgård föreligger enligt ämbetsverken även i många andra delar av riket, t. ex. i Stockholms skärgård, på västkusten, på Gotland och Öland och flerstades på ostkusten i övrigt samt även i vissa fjälltrakter i Kopparbergs och Jämtlands län. Dessa problem torde efter hand öka såväl i territoriellt hänseende som i angelägenhetsgrad. Spörsmålen är sålunda av allmängiltig natur. Det är därför angeläget att se på förhållandena i stort i landet och att söka finna lösningar med principiell räckvidd.

Det är enligt ämbetsverken sannolikt att flera olika medel bör tillgripas för att berörda frågor skall kunna lösas på lämpligt sätt. Såsom exempel härpå nämns planläggning för lokalisering av bebyggelserätten och i samband därmed friställande av fritidsområden eller förvärv av glesbebyggelserätt, varvid vidtagna dispositioner till viss grad kan säkras med byggnadslagstiftningens rättsmedel i form av planer och byggnadsförbud. Vissa resultat torde kunna erhållas genom reglering av allemansrätten och genom revision av byggnadslagstiftningen i nu avsedda delar, däribland strandlagen. Andra medel torde kunna vara upplåtelser av olika slag, såsom viss form av nyttjanderätt. Det mera intensiva utnyttjandet för fritidsändamål från en större allmänhets sida som stundom förekommer inom välbelägna och populära fritidsområden, t. ex. bad- och campingplatser, synes vidare i vissa fall klart motivera att områden förvärvas av det allmänna med äganderätt. Viss återhållsamhet synes dock härvid befogad med hänsyn till att förvaltningen av sådana områden regelmässigt torde vara förenad med svårigheter och kostnader. I Göteborgs- och Stockholmsregionerna har tillskapats stiftelser med ändamål att anskaffa medel för att bevara värdefulla områden. Såväl inom som utom sådana stiftelser har vidare kommuner ställt medel till förfogande i detta syfte. Dessa resurser är dock av mycket begränsad omfattning i förhållande till behoven.

Konsekvenserna av ett mera allmänt förvärvande från statens sida av mark i ifrågavarande områden låter sig enligt ämbetsverken i dag svårliken överblickas. Dessutom framstår som naturligt att redan nu tillgängliga möjligheter bör kartläggas och vägas mot varandra innan en sådan inköpsverksamhet som länsstyrelsen avsett inrättas. Vidare bör utarbetas

närmare riktlinjer för inköpsverksamhetens bedrivande och för förvaltningen av förvärvad egendom. Frågor av betydelse är även avvägningen mellan statens, kommunernas och enskildas insatser samt formerna för arbetet, varvid också naturskyddets organisation kommer in i bilden. Ämbetsverken delar sålunda länsstyrelsens uppfattning, att spörsmålet är angeläget, men anser dock att frågeställningarna är av den art att de bör ingående utredas innan slutlig ställning tas.

I avvaktan på sådan utredning bör emellertid enligt ämbetsverkens mening undersökas vad som redan nu kan göras för att främja en lämplig markdisposition i berörda bygder. Vad gäller användningen i detta syfte av lantbruksnämndernas markförvärv med anlitande av jordfonden anför ämbetsverken bl. a. följande.

Då det gäller markdispositionen inom jord- och skogsbruket underlättas planeringen genom att mark inköps med anlitande av jordfonden. Denna aktiva inköspolitik kan inte med nu gällande riktlinjer användas i primärt syfte att lösa sådana markfrågor som hänger samman med t. ex. tätbebyggelseplaneringen och naturvården. Det föreligger dock ej hinder mot inköp i sådana fall, där en del av den förvärvade egendomen avses att användas för jordbruksrationaliseringsändamål, medan kanske en annan del avses att användas för tätbebyggelse eller såsom fritidsområde. Hittills torde med hänsyn till svårigheterna att ta ställning till värdena och att överblicka eventuella förlustrisker emellertid sällan ha förekommit inköp i sådana fall, där egendom haft mera betydande exploateringsövervärden.

I sådana bygder som de nu ifrågakommande kust- och skärgårdsområdena föreligger starka skäl för att aktivera inköpsverksamheten i syfte att slå vakt om de jordbruksintressen som bedöms ha utsikter att bli bestående. Lantbruksnämnd bör därför kunna inköpa fastigheter, som lämpligen kan användas för att komplettera jordbruk, även om i priset ingår övervärden med hänsyn till exploateringsmöjligheter. Vid dylika markinköp blir bedömningen av prisfrågorna ofta besvärlig. I dessa frågor torde lantbruksnämnd ha att regelmässigt samråda med lantmäterimyndigheterna samt där så är erforderligt med länsarkitekten. De delar av berörda fastigheter, som inte behöver disponeras för jordbruket skulle genom det allmännas medverkan kunna ges den disposition som med hänsyn till fritids- och naturvårdsintressena anses lämpligast. Överlåtelse kan ske till kommuner, stiftelser eller andra institutioner som har till uppgift att främja ur allmän synpunkt lämplig disposition av fritidsområden i skärgården.

Lantbruksstyrelsen anlägger härutöver vissa synpunkter på tillämpningen av jordförvärvslagen i berörda områden.

Vid icke jordbrukares förvärv i dessa bygder är i allmänhet 4 § jordförvärvslagen tillämplig. Lantbruksnämnd har då jämlikt andra stycket i nämnda paragraf att pröva om förvärvet kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller näringslivet i orten eller eljest särskilt skäl för förvärvstillstånd föreligger. Lagens mening synes vara att den nytta förvärvet ur nyssnämnda synpunkter må ha skall vägas mot intresset att egendomen disponeras för bondejordbruket. Om lantbruksnämnd skulle ha möjlighet att i sådant fall erbjuda sig att inköpa egendom fick det enligt lantbruksstyrelsens mening inte anses oskäligt med hänsyn till säljaren om förvärvstillstånd vägrades då jordbruket bedöms ha visst intresse

av en egendom, som i övrigt kanske bedöms bli exploaterad, och en inte önskvärd utveckling av egendomens disposition kan befaras om förvärvs-tillstånd medgavs. Om priset även med rimlig hänsyn till fritids- och affek-tionsvärden befinns oskäligt högt och lantbruksnämnd därför inte anser sig kunna tillämpa 5 § jordförvärvslagen med åtföljande inlösnings skyl-dighet för nämnden, bör nämndens villighet att till rimligt pris inköpa fas-tigheten även anses innebära att säljarens intresse att på skäliga villkor avyttra sin egendom blev tillgodosett. Den angivna användningen av in-köpspolitiken innebär emellertid en viss utvidgning i förhållande till nu-varande tillämpning.

Ämbetsverken tillstyrker så till vida länsstyrelsens förslag att lantbruks-nämnd bör aktivera sin inköpspolitik för de fall, där jordbruksintressena kan anses utgöra ett primärt syfte med dylika markinköp. I sådana fall bör lantbruksnämnd kunna inköpa fastigheter även där del av egendom är av-sedd för fritidsändamål. Vidare tillstyrker verken att frågan om en markin-köpsverksamhet även i primärt syfte att tillgodose fritids- och naturskydds-intressena i ifrågavarande bygder skyndsamt övervägs i anslutning till be-handlingen av 1960 års naturvårdsutrednings betänkande m. m. ävensom vid den särskilda utredning rörande dessa spörsmål som förutsatts i direk-tiven för fritidsbebyggelseutredningen. Enligt lantbruksstyrelsens mening förtjänar det härvid att närmare övervägas om en dylik inköpsverksamhet kan påbörjas i begränsad utsträckning, tills vidare som ett provisorium för att vinna erfarenheter.

IX. Vissa anslagsskrivelser

I skrivelse den 26 november 1962 har *domänstyrelsen* hemställt, att för budgetåret 1963/64 måtte på riksstaten upptas ett anslag av 500 000 kr. för att täcka kostnader för vård och förvaltning av nationalparker under 1963. Som motiv för yrkandet åberopar domänstyrelsen vad styrelsen anfört i ytt-rande över naturvårdsutredningens betänkande samt anför därutöver bl. a. följande.

Domänstyrelsen har överlagt med representanter för länsstyrelsen i Norrbottens län, Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Svenska turist-föreningen, Svenska naturskyddsföreningen samt Svenska fjällklubben, var-vid bl. a. diskuterats upprättandet av reglemente för Padjelanta national-park samt omfattningen av utbyggnadsprogrammet för samtliga national-parker vad beträffar vandringsleder, broar, övernattningsstugor m. m. Här-vid beräknades kostnaderna för dessa utbyggnader under femårsperioden 1963—1968 uppgå till ca 1 500 000 kr.

För 1963 har domänstyrelsen beräknat en nettokostnad av 500 000 kr. för vård och förvaltning av nationalparker. I jämförelse med av Kungl. Maj:t fastställt belopp för motsvarande ändamål under 1962 innebär detta en ök-ning av kostnaderna med 310 000 kr. Ökningen beror uteslutande på plane-rade åtgärder inom Padjelanta nationalpark. Styrelsen framhåller, att be-loppet om 500 000 kr. enbart avser kostnader för att utföra åtgärder inom

nationalparkerna och att således ersättning för domänverkets administrationskostnader ej ingår däri.

I skrivelse den 5 september 1962 har *naturvårdsdelegationen* hemställt, att 25 000 kr. måtte anvisas för att under budgetåret 1963/64 bestrida vissa expensutgifter. Delegationen anför till stöd för sitt yrkande bl. a. följande.

Under innevarande budgetår har delegationens arbete inletts med en resa för syn av vissa, enskilda kraftföretag tillhöriga vatten i Jämtland. Överläggningar skall föras med enskilda kraftintressenter angående eventuella överenskommelser samt med vattenfallsstyrelsen angående Pite, Torne och Kalix älvar, vilka ej omfattas av 1961 års överenskommelse. En förteckning över vattendrag i södra och mellersta Sverige väntas bli färdigställd under hösten. Denna förteckning torde komma att föranleda vissa överläggningar.

De angivna arbetsuppgifterna kan inte förväntas bli slutförda under budgetåret 1962/63. Delegationen blir för den skull — om den kommer att bestå under budgetåret 1963/64 och ej ersätts av permanent, statligt naturvårdsorgan — även under nämnda budgetår i behov av allmänna medel för att bestrida utgifter för expenser, undersökningar och resor. Medelsbehovet torde kunna tillgodoses med samma belopp som det innevarande budgetår utgående eller 25 000 kr.

I skrivelse den 3 september 1962 anhåller *Vetenskapsakademien* att till dess naturskyddsverksamhet anvisas 70 000 kr. för budgetåret 1963/64. Såsom motiv härför anføres bl. a. följande.

Under innevarande budgetår har statsanslag erhållits med 10 000 kr. Akademiens naturskyddskommitté framhåller, att dess arbetsuppgifter ökar. Ingående utredningar av skilda slag verkställs av kommitténs ledamöter utan annan ersättning än traktamente och reseersättningar till utanför Stockholm bosatta personer. Arvodet till kommitténs sekreterare bör höjas. Vidare erfordras medel till skrivhjälp och till resor. Slutligen erfordras ett belopp av ca 50 000 kr. för vissa undersökningar i samband med vattenmål.

I två särskilda, den 15 augusti 1962 dagtecknade skrivelser har *Svenska naturskyddsföreningen* anhållit dels att anslaget till bidrag till särskilda naturvårdsåtgärder för budgetåret 1963/64 uppförs med 400 000 kr., dels att till föreningens verksamhet under nämnda budgetår genom anslag å riksstaten och ur jaktvårdsfonden anvisas tillhopa 285 000 kr. Till stöd för det förstnämnda yrkandet anför föreningen i huvudsak följande.

För innevarande budgetår har anslaget till bidrag till särskilda naturvårdsåtgärder ej upptagits, men en reservation på ca 150 000 kr. fanns den 1 juli 1962. De restriktiva bestämmelserna för anslagets användning vid uppkomna tvångssituationer jämlikt naturskyddslagen har försvårat och ibland omöjliggjort dess utnyttjande. Föreningen understryker, att naturskyddet är försummat av statsmakterna och att de organ som verkar för naturvård ej med framgång kan praktiskt arbeta på området utan att på förhand veta något om hur man skall planera på längre sikt och huruvida medel finns tillgängliga.

Föreningen anhåller därför att anslaget upptas på nytt för budgetåret 1963/64 med 400 000 kr. Vidare bör bestämmelserna för anslagets användning ändras så att medel kan erhållas även för naturskyddsåtgärder på fri-

villighetens väg, t. ex. vid köp av ett område eller upprättande av servitutsavtal. Det är nämligen ett önskemål, att tvångsätgärder skall behöva anlitas i så ringa utsträckning som möjligt. Behovet av medel för ersättningar är inte sällan lika stort, när något skall göras på frivillighetens väg.

Rörande medelsbehovet för föreningens verksamhet anføres bl. a. följande.

För innevarande budgetår utgår 75 000 kr. till föreningen från anslaget Bidrag till svenska naturskyddsföreningen m. fl. Härjämte har föreningen erhållit bidrag ur jaktvårdsfonden med 130 000 kr.

Med anledning av vunna erfarenheter har i föreningens stat för budgetåret 1963/64 utgifterna upptagits till 729 000 kr., vilket innebär en ökning med 128 000 kr. jämfört med vad som upptogs i petitaskrivelsen för innevarande budgetår. Föreningen arbetar ändå i hög grad med frivilligt arbetande, oavlönade krafter — centralt styrelsen och dess adjungerande ledamöter samt lokalt länsombuden m. fl. De rådande förhållandena inverkar menligt på möjligheten att bedriva det allmänna upplysnings- och bildningsarbete och den propagandaverksamhet, som enligt prop. 1952:188 avsågs skola åvila de enskilda föreningarna. Denna verksamhet breddar basen för naturvårdsarbetet och tillför, genom den medlemsökning som normalt följer, verksamheten medel. Medlemsantalet uppgår nu till 21 000. För att förbättra det ekonomiska läget såg sig föreningen nödsakad att 1961 höja medlemsavgiften från 12 till 15 kr. Denna höjning går emellertid praktiskt taget helt åt för de löne- och prisstegringar, som inträtt under 1961 och 1962.

Föreningen fäster uppmärksamheten på att föreningen under 1961 nödgats ta i anspråk fondmedel om drygt 13 600 kr. för inventeringar och för att täcka kvarstående förluster från 1960. En förlust å drygt 4 100 kr. har dock sedermera täckts genom anslag ur jaktvårdsfonden. Svårigheterna att med tillgängliga medel bemästra arbetsuppgifterna är mycket stora. En aldrig så välkommen och behövlig täckning i efterskott av förlusten ger inte samma möjligheter till att genomföra planerliga åtgärder som ett ökat årligt bidrag. Svårigheterna växer även genom de väsentliga kostnadsstegringar, som gjort sig gällande under en följd av år och som ytterligare skärper behovet av ökat anslag.

I skrivelse den 30 april 1962 anhåller *Samfundet för hembygdsvård* om statsbidrag för budgetåret 1963/64 med 120 000 kr. Samfundet anför bl. a. följande.

Samfundet åtnjuter f. n. för sin hembygds- och landskapsvårdande verksamhet ett statsanslag av 65 000 kr., som anvisats under nionde huvudtiteln. Dessutom har under innevarande budgetår erhållits bidrag från åttonde huvudtiteln med 4 500 kr. för fortsatt utgivande av »Bygd och Natur, tidskrift för hembygdsvård». Samfundet erhåller även bidrag från sjätte huvudtiteln för sin verksamhet i vägvårdande syfte med 20 000 kr.

Samfundet har under det förflutna verksamhetsåret haft en omfattande teoretisk och praktisk rådgivning i vattenkraftsfrågor. Det har regelmässigt anlits av statliga myndigheter, främst kammarkollegiet, samt i vissa fall av vattendomstolarna. Det kan sägas, att intet vattenkraftsärende av någon betydelse handlagts utan att samfundet haft tillfälle att yttra sig eller verkställa utredningar. Samfundet deltar också i naturvårdsdelegationen. Ett omfattande arbete innebär vidare besvarandet av sådana remisser från länsstyrelser och andra, vilka avser tillämpningen av naturskyddslagens bestämmelse rörande landskapsvärden.

Den nya linje samfundet söker följa är att i samarbete med främst kommunerna få till stånd en sådan planerande verksamhet, att betydelsefulla områden — särskilt vid stränderna — inte i onödan spolieras. F. n. pågår förberedelser för att anordna fortbildningskurs för lärare i ämnet hembygds-kunskap. En särskild studiesekreterare har tillsatts och en omfattande kurs-verksamhet planeras.

Det anslag samfundet åtnjuter är ej tillräckligt för att bedriva den skiserade verksamheten. Visserligen kan vissa intäkter fås genom uppdrag, men de täcker i allmänhet ej kostnaderna. Samfundet har också att bära betungande underskott från de senaste årens verksamhet. Den allmänna lönelytningen måste slå igenom även hos samfundet, om goda krafter skall kunna anställas och behållas. En sådan lönelytning är ej möjlig utan höjning av anslaget.

Under hänvisning härtill anhålls om ett anslag för budgetåret 1963/64 under nionde huvudtiteln av 120 000 kr., varav 50 000 kr. till allmän miljö- och hembygdsvårdande verksamhet och 70 000 kr. till verksamhet som sakkunnigt organ enligt naturskyddslagen.

X. Departementschefen

Allmänna riktlinjer för naturvården. De stora naturtillgångarna har varit en av förutsättningarna för välståndsutvecklingen i vårt land. De utgör underlaget för så viktiga näringar som jord- och skogsbruk, gruvhantering och kraftförsörjning. Samtidigt utgör naturen en ständig källa för skönhetsupplevelser med rika tillfällen till rekreation och avkoppling. Sverige är även i detta hänseende väl lottat. Många olika landskapstyper finns representerade alltifrån de gamla odlingsområdena i de syd- och mellansvenska slättbyggena, de vidsträckta kust- och skärgårdsområdena och de stora skogs- och sjöregionerna i inlandet till fjällandskapet i norr.

Den moderna tekniken gör det emellertid möjligt för människan att på ett helt annat sätt än tidigare påverka naturen. Den allt intensivare markanvändningen och de förbättrade brukningsmetoderna på jordbrukets område förändrar det gamla odlingslandskapet. Skogsbruket bedrivs efter rationella metoder som medför att landskapsbilden ändras. Samtidigt expanderar bebyggelsen. I tätorternas ytterområden växer nya bostads- och industriområden upp i rask takt och tar i anspråk allt större markområden. Fritidsbebyggelsen utbreder sig inom de ur rekreationssynpunkt attraktiva regionerna. Kommunikationernas utveckling leder till fler och mer utrymmeskrävande anläggningar, såsom vägar och flygfält. Det växande behovet av material till byggnader och anläggningar kräver en omfattande täktverksamhet. För att tillgodose det ökande kraftbehovet genomförs utbyggnader av vattenfall och sjöregleringar i stor omfattning.

Samtidigt ökar anspråken på naturen som källa till rekreation för den stora allmänheten. Flera faktorer talar för att dessa anspråk kommer att växa i hastig takt. Prognoser visar sålunda att inom ett tiotal år närmare 80 procent av landets befolkning kommer att bo i tätorter. Genom den allmän-

na standardstegringen blir också befolkningen allt rörligare. Inom de närmaste tio åren beräknas det finnas lika många personbilar som hushåll. En arbetsvecka av 40 timmar synes även ligga inom räckhåll. Med hänsyn härtill och till den ökning av semestertiden, som kan förutses, torde tämligen snart de flesta människor vara lediga en dag av tre. Det är uppenbart att den växande fritiden i stor utsträckning kommer att utnyttjas för rekreation i naturen. Detta blir alltmer behövt och önskvärt till följd av de krav som den moderna tekniken och rationaliseringen på arbetslivets område ställer på människans psykiska och fysiska prestationsförmåga.

Härutöver kvarstår med oförminskad styrka behovet av att bevara ur kulturella synpunkter värdefulla områden och landskapsmiljöer samt att tillgodose intresset av vetenskaplig forskning rörande växt- och djurlivet.

Den angivna utvecklingen har redan lett till att inom vissa delar av landet stark konkurrens råder mellan de samhällsintressen, som medför att naturen exploateras för kommunikationsleder, bebyggelse, täktverksamhet och dylikt, och dem som syftar till att bevara naturområden för rekreation eller för vetenskapliga och kulturella ändamål. Även den ökande omfattningen av friluftslivet och bilismen har medfört problem genom tendenser till förslitning av ömtåliga områden, till vanprydande nedskräpning, särskilt utmed kommunikationslederna, och till intrång i landsbygdsnäringsarna. De antydda konkurrensförhållandena och problemen kommer säkerligen att i framtiden bli än mer framträdande.

Mot denna bakgrund framstår det som synnerligen angeläget att dels söka åstadkomma en rimlig avvägning mellan de olika krav som dagens samhälle ställer på naturen, dels se till att dess tillgångar också bevaras åt kommande generationer. En aktiv naturvårdspolitik från samhällets sida är därför utomordentligt angelägen. Endast härigenom torde det nämligen vara möjligt att åstadkomma den på lång sikt bästa hushållningen med naturvärdena. Behovet av en sådan naturvårdspolitik har också klarlagts av 1960 års naturvårdsutredning i det betänkande, för vilket redogjorts i det föregående. Av betänkandet och av vad som anförts i remissyttrandena framgår att det med de resurser, som nu står naturvården till buds, ej är möjligt att lösa ens dagens problem på området. Framträdande brister har sålunda påvisats såväl i fråga om lagstiftningen som beträffande organisation och medelsresurser. Mot bakgrunden härav anser jag liksom utredningen och det övervägande flertalet remissinstanser att det krävs en högst väsentlig intensifiering av det allmännas insatser i fråga om naturvården.

Jag övergår härefter till att närmare behandla de allmänna riktlinjerna för den framtida naturvårdspolitik. Utredningen har som benämning på samhällets olika åtgärder i sammanhanget använt beteckningen naturvård i stället för naturskydd, som är den hittills vanligaste termen. Jag ansluter mig helt till denna utredningens terminologi. Enligt min mening är nämligen ordet skydd knappast en lämplig benämning på de aktiva åtgärder i fråga om naturens användning, som bör ingå i samhällets insatser på området. Härut-

över vill jag understryka vad som i betänkandet uttalats rörande betydelsen för naturvården av en ingående kännedom om de biologiska sammanhanger i naturen.

Vad gäller syftet med naturvårdspolitiken betonar utredningen främst vikten av att jämsides med bevarandet av vetenskapligt och kulturellt värdefulla naturområden tillgodose det ur social synpunkt angelägna behovet av mark för rekreation och friluftsliv. Liksom utredningen anser jag att de åtgärder som erfordras för att naturen alltjämt skall kunna användas som en källa till rekreation för den stora allmänheten måste vara ett utomordentligt viktigt inslag i naturvårdspolitiken. Denna sociala sida av naturvården bör därför, såsom redan i viss mån är fallet i gällande naturskyddslag, helt jämställas med den kulturellt och vetenskapligt betonade sidan. För egen del finner jag behovet härav så klart belyst i betänkandet att det saknas anledning att, såsom vissa remissinstanser ansett, i detta hänseende avvakta resultatet av den nyligen tillsatta fritidsutredningens arbete. I likhet med utredningen är jag också av den uppfattningen att det vid en lämplig avvägning ej behöver uppkomma några motsättningar av betydelse mellan dessa båda sidor av naturvården.

Utöver de angivna uppgifterna för naturvården bör denna syfta till att naturvårdsintresset beaktas i all verksamhet som rör naturens utnyttjande och exploatering för skilda ändamål. Tillsammans utgör dessa funktioner de uppgifter, som bör ingå i förvaltningen på naturvårdens område. I fråga om den närmare innebörden av uppgifterna kan jag ansluta mig till vad utredningen anfört i ämnet. Enligt min mening bör särskilt betonas vad som uttalats i betänkandet rörande den avvägning mellan å ena sidan naturvårdsintresset och å andra sidan motstående samhällsintressen, som ofta måste ske.

Utredningen har därefter närmare utvecklat vilka åtgärder som i dagens läge bör vidtas inom naturvården. Härvid betonar utredningen till en början behovet av att säkerställa vissa landskapsmiljöer. I princip bör eftersträvas att samtidigt tillgodose den kulturella och den sociala sidan av naturvården. Enligt utredningens uppfattning bör ur vetenskaplig och kulturell synpunkt säkerställas områden i sådan omfattning att de tillsammans skall kunna anses representativa för svensk natur och det svenska odlingslandskapet. För att detta skall kunna ske fordras en betydande komplettering av det nuvarande beståndet av sådana objekt. Det stora behovet av områden för rekreation och friluftsliv anser utredningen böra tillgodoses i sådan utsträckning att allmänheten ges valmöjligheter. Med hänsyn härtill understryker utredningen att sammanhanget mellan befolkningskoncentration och behovet av friluftsområden gör att uppmärksamhet i första hand bör ägnas åt sådana områden i södra och mellersta Sveriges tätbefolkade regioner. Utredningen framhåller också angelägenheten av att en avvägning sker mellan markutnyttjandet för naturområden och för fritidsbebyggelsen, vars syfte ju också är att bereda tillfälle till rekreation i naturmiljö.

Vid sidan av säkerställandet av naturområden utgör enligt utredningen landskapsvården ett viktigt arbetsfält. De angelägnaste uppgifterna på detta område anser utredningen vara viss kontroll av bebyggelsen, kontroll av vissa arbetsföretag i naturen — särskilt täktverksamheten och bilskrotningsföretagen — samt åtgärder i fråga om utomhusreklamen.

Utredningen framhåller att det skisserade programmet för naturvården bör grundas på en kartläggning av de nuvarande förhållandena. Härefter bör en planering ske med syfte att bland annat få till stånd en riksomfattande översiktlig plan till ledning för naturvårdsverksamheten.

Slutligen pekar utredningen i detta sammanhang på angelägenheten av att alla medborgare genom upplysningsverksamhet kommer till insikt om den enskilda människans ansvar vid vistelse i naturen.

Det här i korthet återgivna principprogrammet för naturvårdsarbetets inriktning har i huvudsak biträttats av de flesta remissinstanserna. För egen del anser jag programmet vara väl ägnat att ligga till grund för den intensifiering av det allmännas insatser i fråga om naturvården, som jag redan uttalat mig för. Särskilt vill jag framhålla vikten av att avsätta tillräckliga områden för rekreation och friluftsliv. Rörande behovet härav anser jag mig utöver vad utredningen anfört endast böra hänvisa till den beskrivning av förhållandena i detta hänseende inom några av landets befolkningscentra, som lämnats av länsmyndigheterna och som återgetts i redogörelsen för remissyttrandena. Av vad exempelvis länsstyrelsen i Stockholms län uttalat framgår enligt min mening klart det överhängande behovet av åtgärder för att skydda ännu återstående områden i länet med orörd natur. Högst angeläget anser jag härutöver vara att den särskilda strandregleringen effektivt upprätthålls i enlighet med strandlagens syfte så att allmänhetens tillträde till landets kuster och sjöstränder inte hindras av okontrollerad bebyggelse. Vidare är det enligt min mening önskvärt att åtgärder vidtas för att hindra att landskapet förfulas genom olämpligt placerad eller utformad bebyggelse. Samtidigt bör tillses att täktverksamheten såvitt möjligt lokaliseras och bedrivs så att den inte spolierar oersättliga naturvärden. Slutligen fäster jag stor vikt vid att den tilltagande nedskräpningen med avfallsprodukter av olika slag kan bringas att upphöra. Det gäller härvid bland annat att skapa en större ansvarskänsla hos dem som vistas i naturen. Enligt min mening är detta en betydelsefull uppgift för den upplysningsverksamhet, som utredningen förordad i sitt principprogram.

För att genomföra det nyss nämnda principprogrammet för naturvårdsarbetet föreslår utredningen dels reformer i fråga om lagstiftningen på området, dels en betydande utbyggnad av naturvårdsorganisationen, dels ock en kraftigt ökad ekonomisk insats från statens sida.

Utredningens förslag på lagstiftningsområdet, för vilket en översiktlig redogörelse lämnats i det föregående, innebär i huvudsak följande ändringar i jämförelse med vad som nu gäller. I stället för naturskyddslagens »naturminne» — i den del detta har karaktär av områdesskydd — och »naturpark», in-

förs för att säkerställa vissa områden ett nytt institut, som benämnes naturreservat. Detta institut, som avses för ur kulturell eller social synpunkt viktiga naturområden, skall liksom det nuvarande institutet naturminne men till skillnad från institutet naturpark kunna användas även utan markägarens samtycke. Vidare föreslår utredningen, att bestämmelserna i strandlagen samt 86 och 122 §§ byggnadslagen infogas i naturvårdslagstiftningen. I fråga om skyddet för landskapsbilden förordar utredningen att tillståndsplikt införs för alla täktföretag av någon betydelse. Även för arbetsföretag i övrigt framläggs förslag om effektivare kontrollmöjligheter, bland annat syftande till att komma till rätta med bilskrotupplag. Också reklamen i landskapet förutsätts bli restriktivare behandlad än vad som nu är fallet. Skärpta bestämmelser föreslås mot nedskräpning i naturen. Vissa ändringar förordas härjämte i fråga om ersättningsreglerna.

Till utredningens förslag i fråga om ändrad lagstiftning avser jag att återkomma till Kungl. Maj:t i sådan tid att proposition i ämnet såvitt möjligt skall kunna framläggas vid innevarande års riksdags höstsession. Det är min förhoppning att en förbättrad naturvårdslagstiftning skall kunna träda i kraft den 1 juli 1964. Enligt min uppfattning har nämligen goda skäl framförts såväl av utredningen som av många remissinstanser för att samhället i olika avseenden måste ha ett effektivare stöd i lagstiftningen för att säkerställa naturvårdsintresset. Samtidigt vill jag emellertid uttala, att jag i likhet med utredningen anser att vid naturvårdsarbetet i första hand bör eftersträvas frivilliga överenskommelser med berörda markägare m. fl.

I fråga om naturvårdsorganisationen har utredningen förordat att ansvaret för de samhälleliga åtgärderna på området fördelas på en central instans, på länsorgan och på kommunerna. Utredningens förslag till en sådan principiell uppbyggnad av organisationen har genomgående tillstyrkts i remissyttrandena. Även jag ansluter mig härtill. Till följd härav och då jag anser att en förstärkning av naturvårdsorganisationen bör komma till stånd utan dröjsmål, avser jag att i det följande framlägga närmare förslag i ämnet.

Enligt utredningens förslag skall staten svara för de huvudsakliga kostnaderna för det intensifierade naturvårdsarbetet. I betänkandet föreslås sålunda att — utöver utgifterna för naturvårdsorganisationen — staten liksom nu skall bestrida kostnaderna för avsättande av nationalparker och naturreservat, som är av utpräglad kulturell och vetenskaplig betydelse. Däremot anser utredningen att det i fråga om naturreservat av övervägande social betydelse bör eftersträvas en gemensam finansiering av staten och berörda kommuner. Utredningen föreslår även regler för kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. I fråga om kostnaderna i anledning av strandregleringen och byggnadsförbud till skydd för landskapsbilden samt på grund av täktregleringen har utredningen inte ansett sig kunna förutsätta ekonomisk medverkan från kommunerna utan utgått från att staten ensam skall svara för erforderliga medel.

Utredningen har för sin del uppskattat totalkostnaderna för att under en tioårsperiod säkerställa landets viktigaste, nu oskyddade naturområden till storleksordningen 80 à 100 miljoner kr., varav ungefär 50 à 60 miljoner kr. skulle falla på staten. Enbart för detta ändamål räknar utredningen med att för de tre första verksamhetsåren fordras en medelsanvisning av respektive 2, 3 och 4 miljoner kr. Härtill kommer de av utredningen till 2 miljoner kr. per år uppskattade kostnaderna i anledning av täktregleringen samt det till 0,8 miljon kr. årligen angivna medelsbehovet för ersättningar till följd av strandlagen och byggnadsförbud till skydd för landskapsbilden. Slutligen fordras enligt utredningen under första verksamhetsåret ett belopp av 0,5 miljon kr. för att täcka kostnaderna för vård och förvaltning av naturområden.

Mot bakgrunden av de relativt höga kostnaderna för naturvårdsarbetet har utredningen undersökt möjligheterna att finansiera viss del därav genom avgifter. Utredningen anser att av disponibla regleringsavgifter enligt vattenlagen årligen 10 procent skulle kunna ställas till förfogande för att täcka kostnader för landskapsvård och lokala naturvårdsåtgärder i de bygder för vilka regleringsavgifterna är avsedda. Vidare har utredningen funnit att åtskilliga skäl talar för att en täktavgift uttas för att bestrida kostnader som direkt hänger samman med täktregleringen. Enligt utredningens beräkningar skulle en sådan avgift om 5 öre per kubikmeter uttaget material tillföra statsverket minst 1,5 miljon kr. årligen. Slutligen diskuteras en exploateringsavgift på fritidsbebyggelse, som enligt utredningen kan motiveras med att denna bebyggelse tar i anspråk områden som eljest skulle kunna disponeras för friluftslivet. En avgift av 200 kr. per bebyggelseenhet anser utredningen skulle ge ett tillskott på 1 miljon kr. årligen till naturvårdskostnaderna.

Utredningens uttalanden rörande fördelningen av kostnaderna för naturvårdsåtgärder mellan stat och kommun kan jag i allt väsentligt biträda. Jag vill understryka att jag anser det vara väl motiverat att kommun antingen i egen regi eller genom att delta i stiftelser och dylikt engagerar sig ekonomiskt för att skaffa sina invånare tillgång till områden för rekreation och friluftsliv. Det kan dock ej förväntas att kommunerna skall vara beredda att svara för kostnaderna för sådana områden av utpräglad rikskaraktär. Beträffande vissa av dem synes det vara lämpligt att stat och kommun, såsom utredningen förutsatt, delar på kostnaderna. Några fasta normer för sådan fördelning bör dock enligt min mening ej fastställas. Överenskommelse bör i stället från fall till fall träffas med berörda kommuner.

Vanligen torde områden kunna säkerställas utan att det allmänna förvärvar dem med äganderätt. Av den i det föregående återgivna framställningen av länsstyrelsen i Östergötlands län angående markförvärv i länets skärgård framgår dock att det i vissa fall kan vara ändamålsenligt att stat eller kommun inköper ur naturvårdssynpunkt värdefull mark. Detsamma gäller enligt vad som upplysts i remissyttrande över framställningen i andra delar av landet. För egen del anser jag att starka skäl talar för dylika markför-

värv från det allmännas sida. Efter att ha övervägt olika lösningar i detta avseende har jag funnit det mest ändamålsenligt att för statens förvärv inrättas en delfond under domänfonden och att medel ställs till förfogande genom investeringsanslag å kapitalbudgeten. Till de närmare riktlinjer, som bör gälla för inköpsverksamheten, återkommer jag i det följande.

En intensifiering av naturvården enligt de riktlinjer, som jag nu uttalat mig för, medför oundvikligen betydande utgifter för det allmänna. Enligt min mening är det här också fråga om ett ändamål av sådan angelägenhet, att staten bör vara beredd att fortlöpande anvisa betydande belopp. Det bör dock framhållas, att en naturvårdspolitik enligt de i det föregående angivna riktlinjerna ej automatiskt kommer att föranleda utgifter för ersättningar till markägare, utan medelsåtgången bestäms av de särskilda beslut, som fattas om avsättande av naturområden, om vägrad dispens från strandregleringen, om vägrat täkttillstånd m. m. I varje särskilt fall kan man således väga fördelarna av en åtgärd mot de kostnader den kan föranleda. Storleken av medelsanvisningarna till naturvårdsutgifterna torde i gängse ordning få prövas i det årliga budgetarbetet. Till frågan om medelsbehovet för nästkommande budgetår återkommer jag i det följande.

Utredningens tankegång att en del av naturvårdskostnaderna skulle kunna finansieras genom avgifter har gett upphov till delade uppfattningar bland remissinstanserna. Vad först angår användningen av regleringsavgifter enligt vattenlagen ansluter jag mig till den av bland annat vattenöverdomstolen hävdade meningen att nu gällande principer för fördelningen av sådana medel ej bör ändras. Möjlighet föreligger enligt dessa principer att efter bedömning från fall till fall ställa dylika avgiftsmedel till förfogande för naturvårdsändamål inom vederbörande bygd. Någon exploateringsavgift på fritidsbebyggelse anser jag mig inte böra förorda i detta sammanhang. Det torde i stället böra ankomma på 1962 års fritidsutredning att pröva härmed sammanhängande frågor mot bakgrunden av utredningens allmänna översyn av spörsmål i samband med fritidsbebyggelsen. Vad slutligen angår frågan om uttagande av en täktavgift har det enligt min mening ännu inte blivit tillfredsställande klarlagt, att ett sådant avgiftssystem kan utformas enkelt och med en kontrollapparat som står i rimlig proportion till inkomsterna av avgiften. Jag är därför för närvarande inte beredd att ta ställning till frågan om avgift å täktverksamheten.

Naturvårdsorganisationen. I det föregående har jag uttalat min anslutning till utredningens förslag att ansvaret för de samhällliga åtgärderna på naturvårdens område skall fördelas på en central instans, på länsorgan och på kommunerna. Liksom flertalet remissinstanser anser jag sålunda att ett centralt naturvårdsorgan bör inrättas. Uppgiften som regionalt naturvårdsorgan bör även i fortsättningen åvila länsstyrelsen.

Innan jag övergår till att närmare behandla de uppgifter inom naturvården, som bör åvila *det centrala organet*, vill jag beröra de spörsmål om sam-

ordning av naturvården med vissa andra verksamheter som diskuterats i betänkandet och remissyttrandena. Utan tvekan föreligger ett nära samband mellan å ena sidan naturvården och å andra sidan jakt- och viltvården samt vattenvården. Även om goda skäl sålunda talar för att angivna verksamheter organisatoriskt samordnas, delar jag utredningens uppfattning att detta ej nu bör ske. Frågan bör emellertid tas upp på nytt när resultatet av pågående utredningar beträffande bland annat domänverkets företagsform och vattenvården föreligger. Även statens fritidsnämnds verksamhet är av sådan karaktär att den enligt min mening ej för närvarande bör sammanföras med naturvården. Ett nära samarbete med fritidsnämnden i vissa frågor är dock önskvärt. Ej heller anser jag att naturvårdsverksamheten bör infogas i den nu befintliga organisationen för den statliga samhällsplaneringen i allmänhet. Jag vill dock understryka att detta givetvis inte innebär att naturvården bör bedrivas fristående från exempelvis planeringen enligt byggnadslagstiftningen. Det framstår enligt min mening som självklart att en intim kontakt bör upprätthållas mellan dessa båda verksamheter.

I betänkandet och vid remissbehandlingen har ingående diskuterats frågan om den centrala naturvårdsinstansen bör ges ställning som ett självständigt organ eller om den lämpligen bör anslutas till någon befintlig central myndighet. Mot bakgrunden av vad jag i det föregående anfört har jag i likhet med utredningen funnit övervägande skäl tala för att den bästa lösningen för närvarande är att inrätta en självständig myndighet. Med hänsyn härtill och då den av utredningen föreslagna benämningen enligt min mening är lämplig förordar jag, att från och med den 1 juli 1963 inrättas en statens naturvårdsnämnd, som bör lyda under jordbruksdepartementet.

Naturvårdsnämndens huvuduppgift blir att under Kungl. Maj:t ha överinseendet över naturvården i landet och verka för att den ordnas och utvecklas ändamålsenligt. Detta innebär bland annat, att det bör åvila nämnden att leda inventerings- och planeringsarbetet för att utvälja naturvårdsobjekt samt att utfärda vägledande råd och anvisningar om avsättande och förvaltning av naturområden. Vidare bör ingå i nämndens uppgifter att genom översiktlig planering samt råd och anvisningar verka för att täktverksamheten ges en lämplig lokalisering och utformning. Även i övrigt bör nämnden verka för att skyddet för landskapsbilden liksom det särskilda strandskyddet får en ändamålsenlig tillämpning. En viktig uppgift för nämnden blir också att biträda länsstyrelserna i mera invecklade juridiska och ekonomiska frågor, som kan uppkomma vid handläggningen av naturvårdsärenden. Riksregister över naturvårdsobjekt bör föras genom nämndens försorg.

Det bör även åligga naturvårdsnämnden att bevaka naturvårdens intressen beträffande sådan exploateringsverksamhet i naturen, som leds av andra centrala myndigheter. I fråga om naturvårdsintressets bevakning vid vattenkraftsexploateringen har ett förtjänstfullt arbete utträttats av naturvårdsdelegationen, i vilken Kungl. Maj:t utsett ordförande och sekreterare. Deras uppgifter bör, såsom delegationen själv förordat, övertas av naturvårds-

nämnden. Delegationen bör kunna upphöra med sin verksamhet senast den 1 januari 1964. Utredningen och remissinstanserna har ingående behandlat frågan om vilken ställning naturvårdsnämnden bör ha i vattenmål. Då det ej förefaller uteslutet att frågans lösning kan föranleda ändringar i vattenlagen, bör detta spörsmål slutligt avgöras i annat sammanhang.

Bland naturvårdsnämndens uppgifter bör vidare nämnas funktionen som centralt remissorgan i naturvårdsfrågor. Nämnden bör också avge anslagsäskanden till Kungl. Maj:t rörande medelsbehovet för naturvården.

Jag anser mig böra framhålla, att i det föregående angivna arbetsuppgifter är överhängande och i väsentliga delar kan och bör utföras innan frågan om ändrad lagstiftning behandlats.

I likhet med utredningen anser jag att det nya ämbetsverket bör organiseras såsom en nämnd. För att tillräckligt utrymme skall finnas för en lämplig sammansättning av nämnden har jag stannat för att antalet ledamöter bör kunna uppgå till sju. De bör utan särskilt nomineringsförfarande utses av Kungl. Maj:t för en tid av högst sex år. Bland ledamöterna bör Kungl. Maj:t utse ordförande och vice ordförande. Nämndens chefstjänsteman bör vara självskriven ledamot av nämnden. Vid behandling av ärende som har samband med forn- och kulturminnesvården bör riksantikvarien eller den han sätter i sitt ställe äga att närvara. Sådan rätt bör med hänsyn till de uppgifter beträffande förvaltningen av naturvårdsobjekt, som skall åvila domänenverket och skogsvårdsstyrelserna, också tillkomma cheferna för domänenstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen.

För nämndens chefstjänsteman bör inrättas en överdirektörstjänst i Bp 5. Under hans ledning bör arbetsuppgifterna fördelas på en administrativ-juridisk byrå och en planeringsbyrå. Den förstnämnda byrån bör främst svara för den juridiska och administrativa delen av nämndens verksamhet. Byrån bör förestås av en byråchef i Be 1. Härjämte bör från och med den 1 juli 1963 inrättas en byrådirektörstjänst i Ae 27, en tjänst som kamrerare i Ae 19, en kansliskrivartjänst i Ae 11, en tjänst som expeditivsvakt i Ae 7 samt en kanslibiträdestjänst i Ae 7.

Planeringsbyrån, som också bör förestås av en byråchef i Be 1, bör organiseras på två sektioner. På den ena sektionen bör handhas nämndens verksamhet i fråga om naturvårdsområden av olika slag och på den andra uppgifterna beträffande landskapsvården. Chef för en var av sektionerna bör vara en byrådirektör i Ae 27. Utöver angivna tjänster bör från och med den 1 juli 1963 inrättas en tjänst som förste byråsekreterare i Ae 23, en tjänst som förste byråingenjör i samma lönegrad, en byråingenjörstjänst i Ae 19, en byråassistenttjänst i samma lönegrad, en kontoristtjänst i Ae 9 samt en tjänst i den för viss kartritningspersonal avsedda reglerade befordringsgången.

Härjämte bör nämnden kunna anlita sakkunniga och tillfällig arbetskraft. För nästa budgetår beräknar jag att härför 20 000 respektive 40 000 kr. bör ställas till nämndens förfogande.

Överdirektörstjänsten och extra ordinarie tjänster i högre lönegrad än Ae

19 bör upptas på personalförteckning. I detta sammanhang bör anmälas att i det föregående framlagda förslag till lönegradsplacering av tjänster varit föremål för överläggningar mellan företrädare för jordbruks- och civildepartementen samt vederbörande personalorganisationer, som därvid godtagit förslagen.

På grund av naturvårdsnämndens behov av nära samarbete med ett stort antal andra centrala organ kan den enligt min mening ej lämpligen förläggas annorstädes än i Stockholm eller dess omedelbara närhet. Jag avser att senare denna dag föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt byggnadsstyrelsen att vidta förberedelser för att — vid riksdagens bifall till förslagen i det föregående — lämpliga lokaler skall kunna ställas till förfogande den 1 juli 1963.

Såsom jag uttalat i det föregående bör ansvaret för det regionala naturvårdsarbetet i dess helhet åvila *länsstyrelsen* i länet. På länsstyrelsen skall sålunda ankomma de beslutsfunktioner inom naturvården, som ej förbehålls Kungl. Maj:t, samt huvuddelen av den regionala inventerings- och planeringsverksamhet, som erfordras för att i praktiken omsätta de i det föregående angivna riktlinjerna för naturvårdspolitiken. Länsstyrelsen bör härvid erhålla medverkan av de lokalorgan, som har speciell kompetens beträffande vissa grenar av naturvårdsarbetet eller som vid fullgörandet av sina uppgifter kommer i kontakt med naturvårdsfrågorna. De viktigaste av dessa organ är enligt min mening länsarkitekten, landsantikvarien, överlantmätaren, skogsvårdsstyrelsen, domänverkets lokalförvaltning och lantbruksnämnden. I anledning av vad som anförts i den förut berörda framställningen från länsstyrelsen i Östergötlands län och de däröver angivna remissyttrandena rörande lantbruksnämnds befattning med naturvårdsfrågor anser jag mig böra uttala, att jag finner det angeläget att lantbruksnämnderna — så långt gällande lagbestämmelser och andra föreskrifter medger — i sin verksamhet med jordbrukets rationalisering tillvaratar naturvårdsintressena.

Även i fortsättningen bör länsstyrelserna till sitt förfogande i naturvårdsarbetet ha särskilda råd. Dessa naturvårdsråds uppgifter bör, såsom utredningen uttalat, huvudsakligen vara att överlägga om den allmänna målsättningen för naturvården i länet samt att avge yttranden i ärenden av principiell betydelse. Jag delar även utredningens uppfattning att råden bör sammansättas av företrädare för närmast berörda länsorgan och av naturvård särskilt intresserade lekmän eller specialister. Lekmannaledamöterna bör representera både tätortsbefolkningen och landsbygdsnäringarna. Antalet ledamöter i råden bör vara omkring tio, varav i regel hälften bör utgöras av lekmän. I likhet med utredningen anser jag att några bindande bestämmelser rörande naturvårdsrådets verksamhet och sammansättning ej bör utfärdas. Det bör sålunda ankomma på envar länsstyrelse att under beaktande av förhållandena i länet besluta i ämnet. Till lekmannaledamöter i råden bör enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande utgå arvode och i förekommande fall traktamente och resekostnadsersättning.

Jag är medveten om att det intensifierade naturvårdsarbetet kommer att leda till ökad arbetsbelastning för länsstyrelserna. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med utredningen att medel bör anvisas för att länsstyrelserna skall kunna anlita särskild arbetskraft för naturvårdsuppgifter av större omfattning.

I likhet med utredningen fäster jag stor vikt vid *kommunernas medverkan* i naturvårdsarbetet. I det föregående har jag framhållit att det är väl motiverat att kommunerna engagerar sig ekonomiskt för att skaffa sina invånare tillgång till naturområden för rekreation och friluftsliv. Enligt min mening är det även angeläget att kommunerna inom andra delar av naturvården, exempelvis i fråga om strandskyddet och landskapsvården, tar initiativ till åtgärder och på annat sätt medverkar. Av vad jag nu sagt följer att jag anser att, innan länsstyrelse fattar beslut i naturvårdsärenden som berör kommuns intresse, denna i allmänhet bör beredas tillfälle att yttra sig.

Kommunerna bör, såsom utredningen ansett, ha frihet att vid behandling av naturvårdsfrågor i organisatoriskt hänseende anpassa sig till vad som är mest praktiskt för deras vidkommande. Om ej annat beslutas eller gäller på grund av särskild författning bör det ankomma på kommunens styrelse att handlägga naturvårdsfrågorna.

I detta sammanhang anser jag mig även böra beröra den del av naturvårdsorganisationen, som avser *förvaltningen och vården av naturvårdsobjekt*. Det är nämligen enligt min mening av stor vikt, att avsatta områden och skyddade föremål av olika slag får den vård och den tillsyn, som krävs för att syftet med deras avsättande skall kunna upprätthållas. För att nå enhetlighet i förvaltningen och för att såvitt möjligt hålla kostnaderna härför nere anser jag att förvaltningsansvaret ej bör splittras mer än vad som är nödvändigt. Bland annat med hänsyn härtill delar jag utredningens uppfattning, att ansvaret för förvaltningen av naturvårdsobjekt i kronans ägo i princip bör åvila domänverket. I fråga om objekt, som inte låter sig väl inordnas under domänverkets egen förvaltning, bör dock domänstyrelsen kunna uppdra åt annan att ombesörja förvaltningen. Enligt min mening är det av budgettekniska skäl ej lämpligt att med domänverkets driftsmedel bestrida förvaltningskostnaderna, vilka ej såsom fallet är med utgifterna för att anordna fritidsområden på kronoparkerna kan anses ingå i normal skogsförvaltning. Jag förordar därför, att från den 1 juli 1964 domänverkets fond genom medelsanvisning på driftbudgeten erhåller ersättning med överslagsvis beräknat belopp för förvaltningskostnader för naturvårdsobjekt. Sådana objekt i kommunal ägo bör givetvis förvaltas av vederbörande kommun på egen bekostnad. Ansvaret för tillsyn av objekt i annan markägares hand bör, där ej annat befinns lämpligt, åvila vederbörande skogsvårdsstyrelse. Även skogsvårdsstyrelsens kostnader för tillsynen bör täckas genom medelsanvisning på driftbudgeten.

Jag delar utredningens uppfattning att *de ideella naturvårdsorganisationerna* även efter utbyggnaden av den statliga organisationen på området har en viktig uppgift att fylla. Såsom jag berört i det föregående bör nämligen såsom ett betydelsefullt led i det intensifierade naturvårdsarbetet ingå en omfattande upplysningsverksamhet. De ideella organisationerna har särskilda förutsättningar för att omhänderha denna upplysningsverksamhet. Med hänsyn till naturvårdsupplysningens betydelse ur samhällssynpunkt bör statsbidrag utgå till organisationernas kostnader för verksamheten.

Slutligen vill jag i detta sammanhang något beröra *naturvårdsforskningen* och dess ställning i naturvårdsorganisationen. I detta hänseende anser jag mig böra understryka vikten av att naturvårdsarbetet anknyts till den vetenskapliga forskningens resultat. Av vad utredningen och remissinstanserna anfört framgår att det finns ett uppenbart behov av forskning beträffande skilda problem inom naturvården. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning att det är riktigast att dessa forskningsuppgifter hålls skilda från de praktiskt-administrativa förvaltningsuppgifterna på naturvårdsområdet. Den i betänkandet upptagna frågan om inrättande av ett målinriktat naturforskningsorgan bör emellertid, såsom utredningen uttalat, ytterligare övervägas. I avvaktan härpå bör i naturvårdsfrågor alltjämt tas i anspråk bland annat den naturvetenskapliga sakkunskap som är representerad i Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté. Med hänsyn härtill förordar jag, att akademien tills vidare får åtnjuta fortsatt statligt stöd till kommitténs verksamhet.

Anslagsfrågor. För att täcka medelsbehovet för *statens naturvårdsnämnds verksamhet* bör på riksstatens nionde huvudtitel uppföras två nya förslagsanslag. Under anslagsrubriken Statens naturvårdsnämnd: Avlöningar föreslår jag, att för budgetåret 1963/64 anvisas 564 000 kr. Av detta belopp erfordras enligt mina beräkningar 16 000 kr. för arvoden till naturvårdsnämndens ledamöter, 488 000 kr. för avlöningskostnader till i det föregående angivna tjänster, 40 000 kr. för tillfällig arbetskraft och 20 000 kr. för att anlita sakkunniga. Vid beräkningen av avlöningskostnaderna för tjänsterna har jag utgått från att vissa av dem kommer att besättas först den 1 januari 1964. Anslagsbeloppet bör fördelas på olika poster i en avlöningsstat på sätt framgår av efterföljande hemställan.

Medel till omkostnader bör anvisas under anslagsrubriken Statens naturvårdsnämnd: Omkostnader. Under anslaget bör Kungl. Maj:t fastställa omkostnadsstat upptagande anslagsposter till sjukvård m. m., till reseersättningar, till expenser och till publikationstryck. För budgetåret 1963/64 förordar jag, att posten till sjukvård m. m. uppförs med 1 000 kr. Till reseersättningar bör beräknas 35 000 kr. Under posten till expenser bör en delpost till bränsle, lyse och vatten upptas med 3 000 kr. samt en delpost till övriga expenser med 78 000 kr. Härav utgör 57 000 kr. ett engångsbelopp för att täcka kostnaderna för inventarier och annan utrustning åt nämnden. Till

publikationstryck bör slutligen beräknas 8 000 kr. Anslaget bör sålunda för nästa budgetår uppföras med 125 000 kr.

Såsom ett speciellt arrangemang för budgetåret 1963/64 bör medel till särskild arbetskraft för *länsstyrelsernas naturvårdsarbete* samt till arvoden ävensom till traktamente och resekostnadsersättning åt naturvårdsrådets lekmanaledamöter anvisas under ett på riksstatens nionde huvudtitel uppfört nytt reservationsanslag med rubriken Naturvård: Kostnader för länsstyrelsernas naturvårdsarbete. Vid mina överväganden rörande medelsbehovet under nästkommande budgetår för nyssnämnda ändamål har jag stannat för att en medelsanvisning av 480 000 kr. är tillfyllest. Beslut om fördelningen av medlen mellan länsstyrelserna bör fattas av Kungl. Maj:t.

Jag har i det föregående uttalat mig för att statsbidrag bör utgå till *naturvårdsupplysning* genom de ideella naturvårdsorganisationernas försorg. Medel för ändamålet bör anvisas under ett nytt reservationsanslag med anslagsrubriken Naturvård: Bidrag till naturvårdsupplysning, m. m. Från anslaget bör vidare utgå det statliga stöd till Vetenskapsakademien för dess naturskyddskommittés verksamhet, som enligt vad jag förut anfört bör få åtnjutas under nästa budgetår. Slutligen anser jag, att från anslaget bör kunna utgå bidrag med begränsade belopp till de kostnader, som under andra halvåret 1963 kan uppkomma i anslutning till utredningsarbeten i naturvårdsdelegationens verksamhet. För budgetåret 1963/64 bör enligt min mening förevarande anslag uppföras med 200 000 kr. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om anslagsbeloppets fördelning på de olika ändamålen och om de närmare villkor som bör gälla för bidragsmedlens användning.

Under budgetåret 1963/64 erfordras medel för att bestrida sådana *ersättningar till markägare*, som kan föranledas av beslut enligt gällande naturskyddslag. Under tiden fram till den 1 juli 1964 räknar jag med att naturvårdsarbetet till betydande del kommer att inriktas på det inventerings- och planeringsarbete, som erfordras som underlag för den intensifierade naturvården. Med hänsyn härtill och då medel för inlösen och förvärv av naturvårdsobjekt bör utgå från det anslag på kapitalbudgeten, som jag återkommer till i det följande, anser jag att medelsanvisningen till nu ifrågavarande ersättningar under nästa budgetår kan begränsas till 200 000 kr. För ändamålet bör å riksstaten uppföras ett nytt reservationsanslag med rubriken Naturvård: Ersättningar till markägare m. m. Såsom reservation under anslaget bör upptas den mindre reservationsmedelsbehållning som vid utgången av innevarande budgetår beräknas kvarstå å det senast för budgetåret 1959/60 uppförda anslaget Bidrag till särskilda naturvårdsåtgärder. Vidare bör det nya anslaget såsom reservation tillföras det belopp av 30 000 kr., som anvisats under reservationsanslaget Naturskydd: Kostnader i samband med fridlysning av Smålands Taberg. Ehuru någon gruvdrift för närvarande inte förekommer i Smålands Taberg, anser jag att medel fortfarande

de bör finnas till hands för utgifter i samband med åtgärder som eventuellt kan erfordras till skydd för bergets naturvärden. Det är min avsikt att senare föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt naturvårdsnämnden att följa utvecklingen av detta spörsmål och att inkomma med de förslag som kan befinnas påkallade.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall meddela beslut om dispositionen av medlen å det nya anslaget.

Utredningen har föreslagit att medel anvisas för att täcka kostnader för *vård och förvaltning* av naturvårdsobjekt. Såsom jag uttalat i det föregående bör domänverket och skogsvårdsstyrelserna erhålla ersättning för kostnaderna för deras förvaltningsuppgifter i fråga om naturvårdsobjekt. Vidare bör medel ställas till förfogande för erforderliga åtgärder för objektens vård. För domänverkets vård och förvaltning av nationalparker har för 1963 medel avsatts i det av Kungl. Maj:t den 28 december 1962 fastställda generalförslaget angående domänverkets driftskostnader. Med hänsyn härtill och då det, såsom utredningen uttalat, beträffande övriga naturvårdsobjekt torde krävas en genomgång av behovet av vård- och förvaltningsåtgärder anser jag att medel för ändamålet bör anvisas först för budgetåret 1964/65.

Vid behandlingen av de allmänna riktlinjerna för naturvården har jag förordat, att kronan med äganderätt förvärvar vissa värdefulla naturområden och att för ändamålet en särskild *delfond av domänfonden* tillförs medel genom investeringsanslag å kapitalbudgeten. Det bör åvila länsstyrelserna och naturvårdsnämnden att ta initiativ till sådana markförvärv. Givetvis bör också naturområden å mark, som lantbruksnämnd förvärvar med anlåtande av jordfonden, kunna mot ersättning överföras till nämnda delfond. Då lantbruksnämnd finner att sådan överföring kan ifrågakomma, bör nämnden anmäla förhållandet till länsstyrelsen. Vidare bör till delfonden kunna efter prövning i varje särskilt fall överföras naturvårdsobjekt som redan är i kronans ägo. Sålunda torde exempelvis nationalparkerna böra redovisas å delfonden.

Beslut om markförvärv eller överföring torde böra fattas av Kungl. Maj:t. Det bör ej föreligga hinder för att inköp även omfattar mark, som ej bör avsättas för naturvårdsändamål. Fall kan nämligen tänkas uppkomma då uppgörelse om förvärv endast kan träffas i fråga om viss egendom i sin helhet. Ur naturvårdssynpunkt ej erforderlig mark bör dock så snart som möjligt allt efter omständigheterna i det enskilda fallet mot ersättning överföras till domänfonden i övrigt eller till jordfonden eller ock försäljas till kommun, stiftelse eller i allmänna marknaden. Inflytande medel bör tillföras fonden och användas för inköp av naturvårdsobjekt.

Å ifrågavarande delfond bör härjämte redovisas sådana naturvårdsobjekt som kronan på grund av naturvårdslagstiftningen har att inlösa.

Jag anser det angeläget, att angivna markförvärv kan påbörjas redan under nästa budgetår. Med hänsyn härtill föreslår jag, att å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 under statens affärsverksfonder, domänverket, upp-

tas ett investeringsanslag till markförvärv för naturvårdsändamål, m. m. av 2 000 000 kr. Från anslaget bör även enligt beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall medel ställas till förfogande för de löseskillingar kronan kan komma att få erlægga vid inlösen av mark på grund av naturvårdslagstiftningen.

Det torde kunna förutsättas, att någon nettoinkomst för statsverket inte uppkommer från den på förut nämnda delfond upptagna marken. Ersättning bör därför enligt gängse grunder utgå till domänverkets fond. Medelsanvisning härför erfordras dock först från och med budgetåret 1964/65.

Hemställan. Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) godkänna de av mig i det föregående förordade riktlinjerna för naturvårdsverksamheten och dess organisation

2) besluta att från och med den 1 juli 1963 inrätta ett statligt centralt naturvårdsorgan, benämnt statens naturvårdsnämnd, med i huvudsak de uppgifter som angivits i det föregående

3) medge att under domänfonden inrättas en delfond, vara naturvårdsobjekt i kronans ägo redovisas i enlighet med i det föregående angivna grunder

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för statens naturvårdsnämnd i enlighet med vad jag föreslagit i det föregående

5) fastställa följande avlöningsstat för statens naturvårdsnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1963/64:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänsteman, <i>förslagsvis</i>	43 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	16 000
3. Ersättningar till sakkunniga, <i>förslagsvis</i>	20 000
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	333 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	145 000
6. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	7 000
	Summa kr. 564 000

6) å riksstaten för budgetåret 1963/64 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till *Statens naturvårdsnämnd*: *Avlöningar* ett förslagsanslag av 564 000 kr.

Kungl. Maj:ts proposition nr 71 år 1963

b) till *Statens naturvårdsnämnd: Omkostnader* ett förslagsanslag av 125 000 kr.

c) till *Naturvård: Kostnader för länsstyrelsernas naturvårdsarbete* ett reservationsanslag av 480 000 kr.

d) till *Naturvård: Bidrag till naturvårdsupplysning, m. m.* ett reservationsanslag av 200 000 kr.

e) till *Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.* ett reservationsanslag av 200 000 kr.

7) å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 under Statens affärsverksfonder, domänverket, till *Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.* anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlästas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Johansson

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag av statsrådsprotokollet den 1 mars 1963	2
<i>I. Inledning</i>	2
<i>II. Nuvarande förhållanden</i>	4
Lagstiftningen	4
Organisationen	7
<i>III. Nuvarande tillgång till naturområden, m. m.</i>	8
Utredningen	8
<i>IV. Allmänna riktlinjer för naturvården</i>	12
Utredningen	12
Yttranden	21
<i>V. Reformier rörande lagstiftningen om naturvård</i>	32
Utredningen	32
Yttranden	41
<i>VI. Naturvårdens framtida organisation</i>	49
Utredningen	49
Yttranden	63
<i>VII. Medelsbehov och finansieringsfrågor m. m.</i>	79
Utredningen	79
Yttranden	89
<i>VIII. Framställning av länsstyrelsen i Östergötlands län angående vissa markförvärv</i>	97
Länsstyrelsens framställning	97
Yttranden	99
<i>IX. Vissa anslagsskrivelser</i>	102
<i>X. Departementschefen</i>	105
Allmänna riktlinjer för naturvården	105
Naturvårdsorganisationen	111
Anslagsfrågor	116
Hemställan	119